ČESKÝ ČTENÁŘ

JINDŘICH FÜGNER

Paměti a vzpomínky na mého otce.

Napsala
RENATA TYRŠOVÁ.

DÍL PRVNÍ.

ROČNÍK XVI. SVAZEK 1.
1924.

JINDŘICH FÜGNER

JINDŘICH FÜGNER.

Rok 1924.

Český Čtenář

Spolek k vydávání a šíření poučné a krásné četby české.

Ročník XVI. Svazek 1.

★

Tisk Pražské akciové tiskárny.

Jindřich Fűgner

Paměti a vzpomínky
na mého otce.

Napsala
RENATA TYRŠOVÁ.

DÍL PRVNÍ.

Český Čtenář
Praha II., Lützowova 3.

Kdyby se mne někdo tázal, jak nabýti správného názoru o postavě Fügnerově, řekla bych: „Jděte si pro posudek k těm, kteří ho znali a kteří ho dovedli posoudit přímo v tom prostředí, v kterém žil." Ti, kteří se na něho dívají zorným úhlem doby dnešní, mohou odkrýt snad ledakterou stránku, která zdaleka lépe vynikne nežli z blízkého názoru; ale ti, kteří ho osobně znali, jedině mohli věrně vykresliti ho jako člověka.

Máme troje obšírnější vylíčení života a povahy Fügnerovy od současníků: Tyršovu vzpomínku, pro pražskou jednotu napsanou, Tonnerův životopis ve Světozoru a v Památníku Sokola z r. 1882 a článek od Josefa Müllera.

Snad jsme všichni chybili, že jsme včas nehleděli ještě sbírat paměti o Fügnerovi ode všech, kteří ho znali. Bylo by se tak sneslo mnoho detailů, které nám unikly.

Kdybychom se byli tázali jeho starších známých z kruhů kupeckých, byli by nám pověděli, jak oni se dívali na soudruha, který se tolik od nich lišil, a který si jich často dobíral a všeliké taškařiny jim provedl, kterého nechápali, považujíce všechno jeho mimořádné snažení za „nóbl passe", která ho jedna po druhé omrzí, ale ke kterému přece vzhlíželi s respektem pro jeho vzdělání i pro jeho bystrost obchodní.

Kdybychom se byli ptali starých úředníků z pojišťovny „Nuovy" — z čelnějších snad poctivého vlastence Čeňka Rutha — byli by nám vyprávěli o veliké lásce, které se chef u nich těšil — byl to pro ně „náš pan Fügner" — o jeho neobyčejné pracovní vytrvalosti, o velkém organisátorském jeho nadání.

Přátelé z kruhů hudebních — starý organista Fič, Leopold Zvonař ovšem zemřeli brzy po Fügnerovi — byli by pro nás zachytili mnohý rys o jeho hudebních zálibách.

První čeští stenografové s Josefem Novotným v čele by nám pověděli, co Fügner vykonal pro zavedení českého těsnopisu, jak dobře předvídal význam těsnopisu též pro praxi písárenskou, žádaje na svých úřednících — věc to tehdy neslýchaná — aby se učili stenografovat.

Ti, kdož s ním tvořili Hypoteční banku království českého a společnost Bohemii, k jejímuž vživotuvedení nedošlo, byli by mohli dosvědčit podrobnosti o jeho širokém rozhledu v podobných ústavech tehdy u nás vzácnému.

A kolik rozmilých, významných, tklivých episod z každodenních skorem styků by o něm byli mohli zaznamenat staří bratří Sokolové — dr. Ed. Grégr, Tomáš Černý, Gabriel Žižka, Václav Černý, Jindřich Šmíd a tolik jiných, s nimiž umřely vzpomínky z prvního jara sokolského života. Jak si musíme dvojnásob cenit to, co Tyrš a ti druzí o Fügnerovi napsali!

A což paměti rodinné, vzpomínky z intimního života, které jen nejbližší členové rodiny mohou vystihnout, což korespondence Fügnerova? Nedodaly by ještě mnohý rys k tomu, co již o Fügnerovi víme?

Něco podobného mi řekl též předseda Českého Čtenáře. Řekl mi: Napište všechno, co víte o svém otci, o jeho rodu, o jeho životu, o jeho cítění, myšlení a konání a ktomu vše, co pamatujete ze svých dětských let o tom ovzduší, které Vás obklopovalo za toho kouzelného jara našeho politického probuzení z prvních let šedesátých — je Vás již málo, kdož to pamatujete. — Ba věru, je nás již málo, je tomu přes půl století —

musím si to opakovat, že je tomu šedesát i více let, neboť když vzpomínám, zdá se mi to skoro nedávno.

Chápu se tedy pera a budu vzpomínat. Vyvolám si v paměť lidi i místa z těch vzdálených a mně přece tak blízkých časů, rozpomenu se na rozmluvy se svou matkou, srovnám si rodinné dokumenty, rozložím balíčky dopisů, které má matka do jednoho si uschovala. Napíši jistě ledacos, co i odjinud již tomu, onomu bude známo, ale zde patří do souvislosti celku. Dívám se v tvář krásné podobizně svého otce, Josefem Mánesem malované, a mám při tom jen jedno přání, abych obrazem, který se vynasnažím zachytit, přiblížila ~~čtenáři~~ osobnost svého otce, syna své doby, a přece zároveň i jednoho z těch, kteří pomáhali připravovati to nejlepší, z čeho vyrostl náš dnešek.

Renata Tyršová.

I.

V matrice města Litoměřic nalezli jsme tento záznam: „1./VIII. 1716 Pokrstieno gest ditie Frantz: Otecz Johann Figner, materz Anna Maria." To jest první záznam o rodině Fügnerových jehož jsme se dopídili, záznam český, který potvrzuje, že obec Prosmyky, z které rod Fügnerů pocházel, teprv během 18. století se poněmčila.

Toto „ditie", které 1716 se narodilo, bylo prastrýcem mého otce. František Fügner, který r. 1775 zemřel *), nebyl všední člověk. Napsal stručně paměti o svých osudech u příležitosti fundace kaple v Prosmykách, která dodnes stojí. Listina je německá — prošelť tento Franz Figner asi „normálními" německými školami v Litoměřicích, neboť písmo i sloh nasvědčují o vzdělání vyšším, než byl tehdy průměr u prostého občana. Fundoval kapli v Prosmykách jako oběť za to, že mu bylo umožněno po těžkých pohromách znovu nabýti jmění a rodině své zabezpečiti spokojenou existenci. Líčí to ve fundační listině.

Když byl obšírně popsal průběh bitev, které se roku 1756 kolem Litoměřic a jeho rodiště odehrály mezi Rakušany a Prušáky, při čemž byl jako rychtář obce zajat jako rukojmí, vypráví: „Anno 1757 přitáhl nepřítel s celou mocí svojí ve dvou kolonách, a musela se naše armáda soustředit až za Prahu, kde jsme konečně v nešťastné bitvě u Prahy byli poraženi. Nepřítel jal se Prahu obléhati a otočil celé město valy,

---

*) Záznam o tom zní: 17./V. 1775 Franciscus Fügner, civis litomericensis fundator capellae S. Francisci in Prosmik.

na kterých umístil své baterie, při kterémžto obležení půl Nového města vzalo ohněm zkázu. Nepřítel zřídil si v Prosmykách velkou pekárnu. 300 pekařů, které jsme museli ubytovat, tu peklo v 34 pecích, což trvalo 6 neděl až do bitvy u Kolína. Po ní se Prušáci soustředili k Litoměřicům, aby hlavní stan svůj zachránili. Při tomto zpětném tažení jsme přišli o všechnu úrodu, která byla velice slibná, ale co bylo ve vsi od dřeva, všechno bylo spáleno, celá stavení, všechna pažení a rámy okenní a všechny krovy a kromě toho uloupeno nebohému obyvatelstvu, co se uloupiti dalo. Mně stala se největší škoda, neboť můj hlavní majetek, cenné krásné lodě, byly rekvírovány a odvezeni na nich ranění. Jen tuto ztrátu jsem si páčil na 7500 zl.“

Dále vypráví, jak stál ožebračen se svými šesti dětmi, se zničenou úrodou a polozbořeným stavením. Nezoufal a s několika sty zlatými, které mu půjčil dobrý soused, jakýsi Novák, začal křísit svou živnost. Učinil tehdy slib, že „kdyby dobrotivý bůh mu pomohl k jeho předešlému postavení, postaví ke cti boží a svatého patrona svého v Prosmykách kapli“.

František Fügner byl energický muž, vzpamatoval se brzy ze všech ran, a když r. 1762 kaple byla vysvěcena, mohl se na fundanční listině již podepsati jako c. k. lodní mistr. Dům, v kterém v Prosmykách bydlel, dosud stojí. Po jeho smrti zdědil lodní mistrovství jeho syn František Ignác, který obchodoval již ve velkém slohu. Víme o něm ze záznamů, že vozil dříví do Terezína a r. 1791—97 plavil vojenské dříví spolu s pražskými dřevaři. Obchod tento mu patrně vynesl značné sumy, protože si mohl koupiti po r. 1797 panství statenické u Prahy. Měl je ovšem jen krátce ve svém držení, možná že v nepokojných časech tehdejších obchodní štěstí od něho se odvrátilo. Tato linie

Fügnerů — jak soudím — vymřela, jeden ze synů mladšího Františka, Josef, byl hejtmanem a zemřel bezdětek.

Otec Fügnerův, Petr, narodil se v Litoměřicích r. 1787 z otce Petra, rolníka, a matky Alžběty rozené Forchterové; měl dva sourozence, z nichž mladší Ignác byl pokládán v rodině za „ztraceného syna“ — utekl již jako mědirytecký učedník z Prahy r. 1810 — mluvilo se o něm pokrčením ramen a zahynul kdesi v cizině. Kolikráte mu bratr Petr již jako usedlý kupec a měšťan pomohl na nohy, když otrhaný a hladový se uchýlil do Prahy ze svých věčných toulek. Můj otec, který strýce Ignáce trochu pamatoval, měl k této „hanbě rodiny“ jisté sympatie, tvrdě, že to byla zajímavá hlava, nepokojná krev, které pravidelná kariéra měšťácko-šosácká se nezamlouvala, a který hledal, hledal věčně něco jiného, co by ho uspokojilo, aniž to kdy nalezl.

Petr Fügner šel zato pravidelnou cestou, vedoucí k jisté existenci. Jednotlivé etapy této existence představují dokumenty na šedém ručním papíru, které si dědeček pečlivě uschovával ve svém starém sekretáři o mnohonásobných zásuvkách.*)

Vidno z nich, že se z Litoměřic vypravil do Prahy r. 1810. V povolení, které mu magistrát rodného města k tomu dal, aby si „v Praze hledal v obchodních domech condice jako účetní“, jest uveden jako syn měšťana, ač v matrice je při narození jeho uváděn otec Petr jako rolník. Rok na to — 11. listopadu 1811 — již mu pražský magistrát uděluje povolení k otevření vlastního obchodu „s plátnem, kartounem a jiným do-

---

*) Zachované dokumenty tyto, jakož i různá data ze života svého otce mohla jsem doplniti vzácnou ochotou pana dra Šebesty z listin, chovaných ve staré spisovně města Prahy.

mácím rukodělným zbožím" v „křesťanském městě", vykáže-li se fondem 4000 zl. vídeň. měny. Roku 1816 se dědeček oženil s Františkou Schmidtovou z Broumova, když byl před tím v prosinci 1815 zažádal, aby jeho nevěsta byla převzata do pražské jurisdikce.

Babička Fügnerova byla z četné rodiny. Bylo tu kolikero dětí, neboť její otec František Schmidt oženil se prvně s vdovou po jakémsi Liebigovi, která s tímto svým prvním mužem měla za čtrnáctiletého manželství 8 dětí, z kterých však několik v útlém věku pomřelo. Tato ovdovělá Liebigová měla pak se Schmidtem tři děti, a když on po manželství asi pětiletém ovdověl a po druhé se oženil, měl pak s touto druhou ženou šest dětí. Dívka, která měla kuráž na tolik dětí z dvou manželství za Schmidta se provdat, jmenovala se rodným jménem Kalupecká a byla Češka z Plzně. Z manželství s touto Kalupeckou narodila se matka mého otce jako třetí dítě r. 1791. Bylo jí třináct let, když otec zemřel.

Neznám tuto genealogii z rodinného podání; jen tolik jsem věděla, že Liebigové byli s babičkou nějak spřízněni a že továrník Franz Schmidt z Českého Dubu byl babiččin synovec. Že babička mého otce se jmenovala Kalupecká a byla Češkou a že jeho dědeček pocházel z Moravy, z Ivančic, a byl snad také rodu českého, dověděla jsem se teprve z výtahu z matriky, za který děkuji vzácné ochotě pana děkana broumovského.

Na toto pátrání mne přivedl výrok mého otce, kterým se hájil při soudním přelíčení ve Vídni — o němž později se zmíním — podotýkaje, že po matce koluje v jeho žilách česká krev.

Je ovšem jisto, že i Schmidt — byl-li Čechem — i jeho mladá žena se v Broumově tehda samozřejmě poněmčili a že se s dětmi česky nemluvilo. O prababičce Barboře vím z vypravování babiččina, že vládla domem pevnou a přísnou rukou — jinak by také asi

sotva byla ovládla tak různorodě složenou rodinu, domácnost a po smrti mužově i obchod — snad měl můj tatínek svou pracovní energii po této babičce. O sourozencích babiččiných se u nás nikdy nemluvilo, jen o starší sestře Cili se babička někdy rozhovořila; snad ostatní pomřeli malí, jak tehdy při nerozumném zacházení s nemluvňaty to bylo časté. Utvořil se tak při množství rodících se dětí jakýsi přirozený výběr — vydržely jen ty odolnější.

Myslím, že babička měla energickou, trochu tvrdou povahu po své matce; musím doznati, že nebyla srdečnou babičkou. Pravda, v době, ve které ji pamatuji, měla za sebou hodně zármutku: v r. 1842 zemřela ji 18letá dcera Lotti, pak druhá, šťastně provdaná dcera Mina Helfertová, brzy po narození prvního hošíka, který pak s kojnou byl z Vídně k babičce přistěhován, r. 1862 ztratila syna Ferdinanda po trapné chorobě mozkové, s nešťastným manželstvím starší dcery Julie měla také trampoty. Všechny ty zármutky se obrážely v jednání babiččině. Byla zamlklá, nikdy se neusmála, pamatuji ji věčně sedící u okna s punčcchou v ruce a stříbrným košíčkem na klubíčko, navlečeným nad zápěstím.

Česky uměla babička špatně; co uměla, pochytila hlavně od Nanynky, bývalé chůvy dětí Fügnerových, která v rodině zůstala a o celou domácnost babičky a dědečka se starala. Z vypravování Nanynky také jsem si pamatovala všeliké zvláštnosti babiččiny češtiny; říkala „vánoce" místo „vánočky" a stěžovávala si často na jakousi sestřenici Dvořákovou, že se chodí k ní „radovat", ale nikdy neudělá, co jí kdy „radovala".

Dokud staří Fügnerovi ještě bydleli ve svém domě v Senovážné ulici, byla jsem tam jednoho dne v týdnu pravidelně posílána. Chodila jsem na ty táčky ráda, ne k vůli dědečkovi a babičce, kteří se málo se mnou

obírali, ale k vůli Nanynce, která znala mnoho pohádek a dovedla mne dobře bavit vypravovačkami ze svého života. Vyprávěla mně také o svém milém, krásném granátníku, který se pro ni chtěl dokonce zastřelit, nežli dostal povolení k sňatku. Zemřel jí málo let po svatbě a Nanynka se vrátila zase do rodiny, do které vstoupila jako mladinká dívčina za chůvu k dětem, když ze své rodné vsi Turska byla vypravena do služby. Hanzinek — její jedináček — se dostal jako syn vojákův do sirotčince a Nanynka dělila pak svůj životní zájem nadále jen mezi synka a osudy rodiny, ke které oddaně přilnula.

Večer mne provázela domů do našeho bytu v Dlouhé třídě. Chodily jsme Prašnou branou, tehda ještě otlučenou od „zbytečných čiry-čar, které pasantům padaly na hlavu", kolem volného prostranství na začátku Celetné ulice, rozděleného šraňky a osazeného lavičkami, kde se vojáci z blízkých kasáren scházeli se služkami ze sousedství a kam kdysi také ona chodívala od „Černé růže", kde Fügnerovi bydleli, za svým granátníkem. U Prašné brány stával vždy týž starý preclíkář s vysokou tyčí, z které pro mne sejmul chřuplavý preclík, pěkně modrý mákem, a vousatý muž v bílé zástěře — „Talián" s košíkem na řemeni kolem krku zavěšeném, u kterého kupovala Nanynka večer co večer „calapatinku" pro babičku — ta s kalíškem kmínky byla její večeří.

Jednou do roka babička sezvala nás a několik paniček na čokoládu, a to o její svátek. K této příležitosti vždy teta Juli, nejstarší dcera Fügnerových, upekla některé ze svých divů cukrových (nejchutnější z těch výrobků zval se po proslulé zpěvačce „Catalanibrod", byl to řez z máslového těsta, plněný zavařeninou a ohlazený zvláštní vanilkovou polevou, byla to znamenitá dobrota), a Nanynka uvařila výbornou čokoládu.

Pamatuji se na různé koflíky, které byly před nás postaveny; mělať jich babička výběr ve svém skleníku. Tyto různé šálky se nevytahovaly nahodile, ale podle stupně hodnosti hostů. Maminka mívala šálek zlacený s vypouklým ornamentem, já jen bílý s růžičkami, teta Dvořáková, vzácnost druhého stupně, Frau von Scholz modrý, s květinami. Ze všech těch šálečků dochoval se jediný, onen zlacený, pěkný hrneček vídeňského porculánu, který jsem darovala do musea Náprstkova.

Když Catalanibrod a křehké hoblovačky a delikátní bábovka a malinké mandlové suchárky byly snědeny, uchylovala jsem se do kouta pokoje, kde na prádelníku stály hodiny o alabastrových sloupečkách. Po straně, vedle kyvadla, visela šňůrka, když se za ni zatáhlo, opakovaly hodiny bití — tahala jsem tuze ráda a často.

Avšak vzpomínka mne zavedla. Je třeba se vrátit k začátkům života rodiny Petra Fügnera. První byt jejich byl v Michalské ulici, „U zlaté váhy“. Asi rok po svatbě se jim narodil synek Petr, který brzy zemřel, pak dceruška Julie a po ní r. 1822 synek, na jméno Jindřich pokřtěný v kostele Svatojindřišském, neboť se Fügnerovi zatím přestěhovali do Růžové ulice. Následovaly ještě tři děti: Mina, Lota a Ferdinand. Do svého obchodu se střižným zbožím přibral na čas společníka, a to v roce 1816, a ucházel se brzy na to o krám v Staré Rychtě. Začátky mladých manželů, byly dost těžké. Začali s obchodem v době, kdy následky velkého státního bankrotu byly ještě všude zřejmé. Avšak paní Františka prošla doma tvrdou školou. Ač dcerka měšťanská, nesměla se vyhýbat žádné práci, ani nejhrubší, když dvanáctiletá vyšla z hlavní školy broumské s velmi pěkným vysvědčením. Společným přičiněním a společnou spořivostí se

přece jen dost brzy pozvedli. Když se příjmy zvětšily a rodinka se rozmnožila, popřáli si Fügnerovi lepšího bytu u Černé Růže na Příkopě. Jednu chvíli bylo ovšem zas těsno, že — jak mi Nanynka vyprávěla — všecko se muselo brát na dluh, protože obchod vázl a nebylo tehdy ani bank ani záložen, kde obchodník by si byl opatřil levný úvěr. Ale vážka obchodního úspěchu se zase zvedla. V roce 1826 vymohl si Petr Fügner povolení na rozšíření obchodu o střižné zboží, má účetního a v r. 1839 je již veden jako velkoobchodník. Kolem roku 1840 Fügnerovi platili za rodinu zámožnou. Je to zřejmo i na špercích, které si pořídili a s kterými se dali portretovat — prsteny s brilianty, velkou diamantovou náprsní jehlici, křížek z rubínů a briliantů na silném zlatém řetěze. Také dům si koupili ze svých obchodních zisků v Senovážné ulici č. p. 996/II., v kterém asi od roku 1840 již bydleli.

Chudší příbuzní babiččini z hor utíkali se někdy o pomoc k pražskému strýci. Pomohl, jak bylo lze. Nevlastního synovce babiččina, Johanna Liebiga, založil potřebnou částkou, aby si mohl pořídit t. zv. kastli k podomnímu obchodování, opatřenou různým drobným zbožím, — hlavním „artiklem“ byly hedvábné kadeře, které podle tehdejší mody si dámy připínaly nad skráně. Byl to týž Liebig, který později jako továrník v Liberci se dodělal milionového jmění.

Petr Fügner v letech čtyřicátých byl váženým měšťanem, účastnil se též různých akcí, „nahoře“ dobře zapsaných, což je též zřejmo z kaligraficky vypraveného listu, kterým r. 1841 purkmistr Müller tlumočí dík pana hraběte Chotka všem, kteří byli činni na oslavě mu pořádané.

II.

V této rodině rostl, vedle svých sester a rozkňouraného mazlíčka Ferdinanda, o šest let mladšího, malý Jindřich. O dětství jeho vyprávěla mi ráda Nanynka, a zajímalo mne, holčičku šesti a sedmiletou, to vypravování vždy nejvíce. Nepamatuji se, že by babička neb dědeček se někdy byli o mládí svého syna rozhovořili; co vím, je z vypravování Nanynčina. Úplně mi uniklo z paměti, co mi snad bylo pověděno o častém pobytu malého Jindřicha u strýce nebo jen známého na statku Chvatěrubech. Lituji toho tím více, an Tyrš se o tom ve své životopisné črtě zmínil, že pobyt v české té krajině měl na hošíka jakýsi vliv – snad to věděl z úst samotného mého otce, dost možná, že onen statkář nebo snad správce statku byl nějak spřízněn s babičkou Kalupeckou.

Nanynka měla malého Hajnryška ze všech dětí nejradši. Nejraději o tom vyprávěla, jak on jako hošík asi osmiletý sbíral po ulici papírky, protože je musí bolet, když lidé po nich šlapou. Vybírala Nanynka pak ty špinavé papírky z kapes bundičky a kalhotek, aby přísná maminka neviděla a nehubovala synečka, že takové smetí nosí domů. Nejednou při svém vypravování dodávala: „Tak vidí, Renátko, že její tatínek měl to své zlaté srdce již jako dítě; však ona tak hodná není."

Nebylo nikoho, kdo by mi vypravoval o školních zkušenostech malého Jindřicha. Zachoval se jen balíček vysvědčení z Hauptschule u Piaristů, kde mnoho „sehr gut" a několik „gut" dosvědčují, že se dobře učil. Našla jsem jako holčička devítiletá kdysi ta vysvědčení v dědečkově sekretáři v jedné ze zásuvek, v kterých jsem se tak ráda probírala a kde dědeček choval kupecky pečlivě roztříděny staré knoflíky, cibulové hodiny s mosazným víčkem, štruple, breloky a podobné krámy, pro mne velmi zajímavé.

Věděla jsem, že dědeček a babička mluví německy, ale bylo mi divno, že na těch vysvědčeních je všechno německé. Našla jsem si jednou vhodnou chvíli, když tatínek neměl práci, a optala jsem se ho.

„A to jsi tehdy, když jsi byl mlád, byl ještě Němcem, tatínku?"

„Nikoli, holčičko" — odpověděl — „nebyl jsem Němcem, byl jsem Pražanem, německy mluvícím Pražanem. Znáš tu velkou plochou knihu, která leží dole v knihovně; jsou tam obrazy z české historie, také od Machka, z jehož obchodu jsme před lety tu knihu koupili. Z ní jsem se učil českým dějinám a slabikoval jsem tu po prvé česky tištěná slova, jejichž smysl jsem se svou zásobou kuchyňské češtiny pomocí německých nápisů se učil vystihovat."

Když si odbyl malý Jindřich tři třídy školy normální, vstoupil roku 1833 na gymnasium u týchž Piaristů. Z těchto jeho gymnasijních let pocházela jeho známost s Vilémem Machkem, synem malířovým, Frant. Pštrossem a Karlem Steffkem, jeho spolužáky. Z vysvědčení gymnasijních nezachovalo se ani jedno, ale prof. Emanuel Tonner si svým časem vzal práci prohlédnout katalogy z těch let, kdy mladý Jindřich u otců Piaristů ssál do sebe skrovné a suché vědomosti, tehdejším gymnasiem poskytované. První tři roky byl mladý studiosus eminentistou, ale pak počal ochabovat — v „syntaxi" v druhém pololetí dokonce si odnesl dostatečnou z pilnosti. Proč nevychodil „poesii" neboli V. třídu, není mi známo; snad proto, že se právě nahodilo vhodné místo pro učení kupecké a že překročil patnáctý rok.

Rozumělo se jaksi samo sebou, že starší syn převezme obchod — Manufacturhandlung, Kattun- und Leinenwaren, jak byl zapsán v obchodním rejstříku. Dnes by mladý pán „z dobrého domu" byl samozřejmě

dán na obchodní akademii, ale takových škol tehdy v Praze ještě nebylo, a nedávný studiosius z „Poesie“ musel do učení, do obchodu Bachheiblova — vlna a příze — v tehdejší Široké ulici v domě „U tří zvonečků“.

Rozumí se samo sebou, že tam nebyl posazen ke korespondenci nebo k obchodním knihám, ale musel ve skladě třídit balíčky, psát adresy a běhat s poštou na Malou stranu. V třetím roce učení, v posledním, již častěji využitkovali zřetelného, pěkného rukopisu hochova v písárně, ale nicméně když vysvědčením, v nejpochvalnějších výrazech sepsaným, dostal za vyučenou, věděl ještě tuze málo o věcech kupeckých. Doplnění tohoto odborného vzdělání měl nabýti v cizině. Starý Fügner vybral si k tomu účelu Terst. Snad Bachheiblovi měli styky s některou tamní firmou, obchodující s bavlnou; je jisto, že to byl velkoobchod se zbožím zámořským, do něhož se vyučenec od Bachheiblů dostal.

Nežli rodiče svého nejstaršího syna vypravili na dalekou cestu — jelo se tehdy dostavníky, neboť dráhy přes Semering ještě nebylo a cesta trvala dlouhé dny, jsouc přerušována noclehy v hostincích — dali si ho od přítele Machka vymalovat. Sami již před tím se dali jím portretovati v celé parádě nejsvátečnějších šatů se všemi šperky na rukou, na krku a v náprsence košile. Dívám se na tu podobiznu mladého Jindřicha, přede mnou na stěně visící. Je to bezvousý osmnáctiletý mladíček, s vlasy pečlivě přičísnutými, krk obalen vysokou kravatou, hezký hoch, ale již trochu nasáklý měšťáckou usedlostí — takový odjel do světa.

Byl do Terstu poslán na zkušenou jako praktikant, aby poznal širší ruch obchodní. Ale ač ho vábilo poznat, jak se obchodně pracuje ve větším slohu, nepřestával na těchto poznatcích. Naučil se brzy italsky a stýkal se i mimo obchod s mnohými mladými lidmi

města, mezi nimiž snahy „mladé Italie", tou dobou všestranně persekvované, měly své ohnivé stoupence. Tito mladí lidé se netajili svou nechutí k rakouské byrokracii a dynastii a svými nadějemi na osvobození vlasti z cizího jha a otvírali tak mladému Pražanu oči na nové obzory. S podivnými myšlenkami vrátil se vyučený mladý obchodník do tiché šosácké Prahy.

Po návratu z Terstu ujal se mladý Fügner práce ve velkoobchodě svého otce. Bylo mu tu hodně těsno; ani práce nebylo mnoho, byl z Terstu zvyklý na zcela jiné tempo obchodní, ani doma nebylo veselo, nejbližší mu sestra Julie, s níž se sdílel o hudební záliby, byla již provdána, osmnáctiletá Lotti nedávno před tím zemřela, a neměl přítele, s kterým by si pohovořil o svých dojmech z ciziny. Pojala ho jediná touha — zas do světa, tentokráte jinam, na západ a hlavně do Londýna, kde se dýchá volnější vzduch. Koupil si anglickou mluvnici, učil se večer doma, učil se ve skladě, kde ji měl zavřenou ve svém vysokém pultě u oken klenuté síně v domě Zdekaurově, zastřeném zelenou síťkou, a vytahoval ji vždy, když starý pán kolem jedenácté se chopil své hole s koštěnou hlavičkou a svého nízkého cylindru a šel za roh Havířské ulice naproti k Nosticovům na skleničku vína.

Na jaře r. 1844 se mu konečně vyplnilo vroucí přání, mohl se vypravit na cestu na západ. Velké kusy cesty již tu bylo možno uraziti po dráze a z Calais do Londýna již ho dopravila rychlá paroloď. Nezdržel se dlouho v Paříži a také se po návratu nešířil o dojmech tu nabytých; spěchal za svým hlavním cílem, do Londýna. Ztrávil tam bezmála tři měsíce. Nežil v Londýně jako obyčejný turista, všímal si ruchu obchodního — měl od bankovního domu Zdekaurů doporučení do několika domů kupeckých a všímal si stejně rušného života, který ho obklopil, jakmile vystoupil z parníku na

nábřeží uprostřed města, u Custom House. Vše skoro mu tu bylo novinkou: omnibusy, které všude křižovaly — Londýn měl jich tehdy již 700 — ohromné tržnice na potraviny, kůže i jiné zboží, dlouhý tunel pod Temží, záplava plynového světla, které se odráželo od zrcadlového pozadí výkladních skříní v různých obchodech i velkých bazarech, kde se prodávalo vše, od obleků po živé ptáky, od klobouků a bot po květiny. A v každých druhých rukou lidí ze vzdělanějších vrstev viděl noviny. Poslíčkové hlasitě vyvolávali na ulici jejich tituly: Times, Morning Chronicle, Globe, Standard, Sun a j., též sportovní časopis a Illustrated Newspapers, které tehda byly novinkou.

V James's Street, Pall Mall Street a sousedních ulicích shlédl nádherné budovy klubů, mezi nimi nejvýstavnější nedávno postavený Reform Club House. Zavedli ho do Reading roomu, ohromné čítárny v British museum, zavedli ho do zoologické zahrady v Regentgardens a do Kensington gardens. Tam po prvé viděl dospělé lidi i staré pány hrát cricket za veselého nenuceného pokřikování. Octl se v jiném světě, v jiném ovzduší, které ho okouzlovalo a, ač osobní známosti, ke kterým byl poukázán, byly vesměs z kruhů kupeckých, cítil živě, jak svět ten se liší od toho, co zná z Prahy.

Připadal si ve svém tuhém límci a vysoké kravatě jako filistr vůči těm statným hochům, kteří za ranních hodin konali vyjížďky koňmo a večer se proháněli po Temži v člunech i v plachetnicích, tužíce svaly a plnými plícemi lokajíce volný vzduch, po dni ztráveném v pilné práci za písárenskými pulty. A když nahlédl hlouběji do obchodního ruchu, potkával se rovněž s koncepcí zcela novou, slohu širokého, proti které se mu to doma zdálo kramařením. Mladí kupci mu vyprávěli o ústavě svého státu; dovedli posoudit souvislost politických proudů se zdarem obchodu, otvírali mu oči do nauk ná-

rodohospodářských, o kterých pražští starousedlí obchodníci neměli potuchy. V Londýně poznal také ústavy pojišťovací, a usadila se v něm tužba zbavit se balíků látek a smlouvajících židů a stát se časem ředitelem pojišťovacího ústavu. Zachoval se dopis, kterým brzy po jeho návratu jakýsi Mr. Bell mu odpovídá na jeho dotaz po možnosti založení agentury v Praze — odpověď je záporná, ač vřele děkuje za pečlivě snesená data, a zůstalo tedy při balících a plzeňských trzích.

Z Anglie vracel se mladý Fügner přes Belgii. Z uschovaných poukázek obchodních domů víme, že si vyzvedl 22. června v Londýně 50 liber šterl., 16. července 20 liber. šterl. a 22. července vyzvedává si v Bruselu 500 franků. Když po letech se svěřil mé matce, že by se chtěl vystěhovat do Belgie, tak těžce se mu dýchalo v Bachovském Rakousku — vyprávěl jí o dojmech, které si odnesl tehdá ze země, v které krvácelo tolik nejlepších lidí pro vybavení z tyranie cizáckého domu panovnického, úzce spřízněného s Habsburky, které můj otec nenáviděl se živelnou přímo silou. Soudím, že právě pro ten odpor proti cizácké despocii Belgie mu byla tolik sympatická.

Když se na podzim roku 1844 mladý Fügner vrátil do Prahy mezi své známé z týchž kruhů, k nimž sám náležel, necítil se mezi nimi doma. Otec odevzdal mu takřka celý obchod do rukou — roku 1846 ohlásil dědeček, že svého syna Jindřicha zmocňuje prokurou — čtyřikráte do roka putoval na velký trh plzeňský a konal všechny ty své povinnosti svědomitě a přesně, ale duší nebyl při nich.

Otec jeho se domníval, že jeho syn tam v cizině se ohlíží jen po stavu obchodu v střižném zboží a výrobě látek, a zatím jeho Jindřich vedle obchodních zkušeností, ssál do sebe dychtivými doušky pokrokové snahy, které kolem něho tam na západě rašily, bystrým zrakem

pozoruje, co znamenají pro život národa konstituční zřízení.

Mladí přátelé z kruhů obchodních viděli na soudruhu, který se vrátil ze západu, ovšem jen zevní stránky dojmů přinesených z ciziny. Viděli volné vázanky, odchylný střih obleku, sportovní zvyky, anglickou vlajku na přídě jeho plachetnice, kterou si brzy po návratu pořídil, a dali mu titul poloangličana. Starý pán dal si od syna vypravovat o dovozu bavlny, o kvalitách různých vln, o výrobě homespunu a orleánu, manšestru a tibetu a byl rád, že Jindřich těch obchodních poznatků užije ve prospěch skladu. Zatím Jindřich snil o zcela jiných obchodních podnicích, nežli bylo prodávání balíků látek židovským překupníkům doma v Praze i na velkém trhu v Plzni. Brzy po návratu z ciziny nechal se můj otec portretovat dagerotypem. Je to neobyčejně krásný snímek. V oholené tváři, skoro ještě jinošských rysů, hoří dvé myslivých, lehce zasmušilých očí. Volně rozhozené vlasy, kabát z Anglie přivezený s aksamitovým límcem, ležerně zauzlený nákrčník doplňují zajímavý zjev.

Roku 1847 zadal si mladý Fügner znovu o pas na cestu do ciziny — do Německa, do Švýcarska, do Francie, do Anglie a do Ruska, a to na dobu jednoho roku. Avšak z cesty té sešlo, aspoň se můj otec ani má matka nikdy o ní nezmínili; v roce 1848 byl určitě v Praze. Když se můj otec někdy se svou ženou rozhovořil o této době svého života, pravíval: „Náš obchod mne netěšil, nebylo možno důmysl obchodní zde nějak zužitkovat; čím hlouběji jsem vnikal do studia různých věd, do něhož jsem se tehdy zabral, tím více jsem litoval, že mi nebylo možno studovat. Ale když jsem si mohl z výtěžku svého přičinění pořídit knih, co jsem chtěl, a nikdo mi nemohl bránit, abych si opatřil vlastní varhany, protože jsem si na to vydělal, pomyslil

jsem si zas, že by toho všeho nebylo, kdybych byl studoval a seděl pravděpodobně někde v úřadě s hubeným důchodem a musel si nádavkem dát líbit ‚nosy' od svých představených."

Starý pán tou dobou začal pohodlnět a zdálo se mu, že by bylo na čase jít na výměnek. Na jeho přání asi zadal si syn Jindřich 18. dubna r. 1849 k magistrátu o povolení k samostatnému obchodu se střižným zbožím. „Jelikož každý člověk" — píše v úvodu ku své žádosti — „se snaží po dosažení samostatnosti, jdu také za touto touhou a ucházím se o povolení k samostatnému vedení obchodu se střižným zbožím."

Povolení bylo mu uděleno, a byl 26. července „slavnostně přijat do měšťanského stavu obchodního". Obchod jeho byl v Havířské ulici, asi ve čtvrtém domě od rohu Příkopů po pravé straně — pamatuji se na to, jelikož jsem tam chodila s maminkou nakupovat, když obchod již byl převzal jakýsi Scholz.

III.

Pobytem v cizině uvědomil si mladý Fügner mezery svého všeobecného vzdělání. Kupoval knihy ze všech oborů vědění, hromadily se v jeho pokoji, každoročně přistavována nová skříň k starším, ale cítil, že mu schází vůdce v té širé říši vědění a myšlení. Vychovatel v rodině Liebigových v Liberci, jakýsi Anschiringer, seznámil ho za pobytu v Praze s kolegou DrPh. Ant. Springrem a přítelem jeho Hlasivcem, rodákem libereckým, asistentem chemie na universitě do r. 1851, kdy odstěhoval se do Inomostí. Mladý kupec s dychtivou myslí se připojil k této dvojici a nalezl zejména v Springrovi toho vůdce, kterého hledal. Psal o tom své nevěstě v listě ze dne 19. února 1853, který je jakousi generální zpovědí, kterou jí o své minulosti skládá.

Dr. Springer, jehož učitelem byl též Smetana,

náležel tehda ke kruhu pokrokových lidí a přátel umění, kteří se také scházeli v domě Čermákových, rodičů Jaroslava Čermáka. V roce 1848 se Springer, který vyrostl v českém ovzduší nahoře na Strahově, přiklonil určitě k našemu národnímu hnutí. Mladičký Jaroslav Čermák nakreslil na kámen jeho podobiznu v bohatě ošňůrované čamaře. Není pochyby, že i otázka probuzení českého národního ducha jako článku v osvobozovacím ruchu všeevropském tehda právě mezi Springerem a Fügnerem byla probírána a že zůstavila stopy v citlivé duši Fügnerově a v jeho mysli, planoucí pro svobodu politickou i náboženskou. Roku 1848 přednášel Springer v Praze dějiny revoluce, byl v roce 1849 hlavním spolupracovníkem Pinkasovy „Union“ a zasnoubil se s dcerou Dra Pinkase. Brzy po roce 1850 odejel Springer do ciziny, roku 1852 se habilitoval na universitě v Bonnu, ztratil se bývalému příteli z obzoru a zatím, co tento v hlušině Bachovského útisku zvolna se probíral k národnímu uvědomění, onen v Německu — dychtě po vědecké kariéře — se původu svému nadobro odcizil. Když na počátku let šedesátých náhoda svedla v Praze na nádraží Springra s bývalým přítelem, Springer se okázale odvrátil, aby se nekompromitoval hovorem s mužem oděným v čamaru.

Knihovna Fügnerova obsahovala tehdy již jak různé obory vědecké, tak beletrii ve všech čelnějších dílech v kolikerých jazycích. Vyplňovala čtyři vysoké skříně z černě hlazeného dřeva, na nichž nahoře stálo po čtyřech soškách čelných básníků a myslitelů. Fügner měl tehda již také své exlibris, notové řádky a v nich obdélníkovou notovou značku H. F.

Mladý Fügner bydlel až do r. 1850 u svých rodičů v Senovážné ulici. Pak se přestěhoval do Krakovské

ulice do domu Tewisonova.*) Tam měl v jednom pokoji svoji knihovnu, stál tam stůl se sklapovacími deskami z hlazeného ořechu s pagotickými nohami, který si dal dělat podle anglického modelu, a vysoký psací pult; tam měl též pověšenu černou tabuli. Ve vedlejší místnosti, jinak prázdné, umístil své varhany, k nimž ráno sedal v županu podobném kapucínské kutně. Hospodařila mu tu sestra Julie, k vůli které hlavně si tehdy samostatný byt zařídil. Zanevřelit na ni rodiče pro její pohoršlivý milostný poměr, a stálé stesky a stálé scény rodinné ztrpčovaly všem navzájem život.

Teta Juli, jak jsem ji jmenovala, byla se provdala z veliké lásky. Když její vyvolený — medik, který ji vyučoval klavíru a malému bratru Ferdinandovi dával hodiny — si odbyl doktorát s finanční pomocí Fügnerových, kteří dceřině lásce nebránili, konala se svatba. Avšak milá Julinka snad měla ve své krásné romantické hlavince jinou představu o manželství nežli její muž, který v každodenním styku jí připadal docela jiný nežli jako tajný milenec a později snoubenec, a z veliké lásky k medikovi zbývalo pro MUDra napořád méně. Když pak jediný synáček, jemuž zbožňovaný bratr Jindřich byl kmotrem, asi pětiletý zemřel, nenechala se již ničím poutat a šla za hlasem svého srdce. Rozvodů v dnešním smyslu slova tehdy ještě nebylo. Dr. Paulus se odstěhoval do Vídně, kdež zaujal dosti význačné místo v lékařském světě, ale Julinka ovšem byla spoutána tak, že sňatek s jejím přítelem, úředníkem zemského výboru S., nebyl možný. Tento S. okouzlil ji již brzy po svatbě, prozradila mi to cedulka s kytičkou, kterou jsem nalezla v její modlitební knize. Dobrý bratr Jindřich, aby rodičům uspořil stálou mrzutost, pronajal ze svého bytu v Krakovské ulici pokoj S—ovi, a Julinka

*) Tewison měl v Krakovské ulici dva domy. Fügner bydlel v tom, který byl blíže Václavského náměstí.

vládla v kuchyni a v zimní zahradě, plné zeleně a květů. S. nebyl pro sobeckou povahu mému otci sympatický, ale velká záliba v hudbě a styky s hudebníky, zejména s Dreyschockem (vynikajícím pianistou a skladatelem), je do jisté míry sblížily. Teta Juli byla žena neobyčejného nadání. Výborně vařila, což oceňoval nejen její vyvolený S., znamenitý labužník, ale také hojně jeho bohemských přátel z Concordie, které zvával na hudební večírky. Hrála krásně klavír, rozuměla celou duší hudbě a při tom měla zvláštní obratnost v úpravě klobouků a šatů. I herečkám radívala a pomáhala; bývalo jich kolik u ní jako doma. Vysoká a štíhlá s temnými vlasy a modrýma očima, s rysem umíněnosti v ústech, nad bradou s důlíčkem, byla zjevem nápadně elegantním. V květu vyvinuté krásy portretoval ji akvarelem Brandeis.

Doba, kdy Fügner bydlel v Krakovské ulici, tehda mnoho vyhledávané pro tichost a zeleň jejích zahrad kruhy uměleckými, byla doba, kdy nejintensivněji se obíral hudbou. Když si po ránu otevřel okna svého pokoje, nesly se zvuky jeho varhan volně do zahrad, které po celé šířce Krakovské ulice se rozkládaly za domy nedávno postavenými, směrem k tehdejší ulici Hradební (nyní Mezibranské), kde také bylo více zahrad nežli domů. Jako se množila knihovna, tak rostla též sbírka Fügnerových hudebnin. Měl své noty všechny svázány v červených kropenatých deskách, opatřeny svým exlibris. Nespokojil se pouhým technickým ovládáním nástrojů, studoval pilně u Píče kontrapunkt a přiučoval se v theorii hudby u Leopolda Zvonaře, kterého poznal ve varhanické škole, kde byl asistentem a s kterým se spřátelil. Zvonař asi upozornil mladého nadšence hudebního na staročeské chorály, které se zpívají o rorátech v kapli Svatováclavské. Jest jisto, že Fügner se stal pak jedním z vytrvalých posluchačů

těchto zpěvů, tradicí přecházejících s pokolení na pokolení v některých hradčanských rodinách.

Pro práce v obchodě a pro hudbu a knihy nezapomínal Fügner na svoji loďku, v Podskalí kotvící. Jeho loďka, na jejíž přídě se třepala anglická vlajka, byla známa v kruzích tehdejších skrovných „vodních sportsmanů", kteří neznali ovšem ještě závodů na maňáskách a jiných druzích nyní užívaných loděk. Po ránu si vyjížděl na koni — jeden čas měl svého vlastního koně, který ho často zanesl za jeho láskou do Zbuzan.

Jeho známí z kruhů obchodních, kteří hned, když se z Anglie vrátil, poznali, že v mnohém se od nich odlišuje a jakoby nepatřil nějak do jejich prostředí — zvali ho proto poloangličanem — spatřovali v ledačem, co jejich obchodní soudruh prováděl, ba i v jeho snaze po vzdělání, „přechodnou passi". Fügner to věděl, a proto je leckdy pozlobil malou výstředností. Namluvil jednomu z kamarádů, že vzdělanci je třeba znát řečtinu, a nutil nebožáka, jemuž se do učení nechtělo, aby se s ním učil řecké abecedě a mluvnici. Jindy si zas přinesl bombardon a nejen že se sám učil na něj troubit, ale vemluvil jiného z členů „resurse" tak dokonale do požitků hry na tento nástroj, až mu z troubení rty opuchly.

Rok osmačtyřicátý se svým ruchem, neklidem, nadějemi jásavě vzbuzenými a záhy pochovanými vyrušil Fügnera na čas z jeho klidného života, který se dělil mezi obchodní povinnosti, ušlechtilé zabavení ducha a cviky tělesné. Stal se členem Národní gardy a to 5. batalionu 8. kumpanie.

Nevím nic o tomto Fügnerově účastenství na veřejném životě než to, že když se přestěhoval — to bylo právě, když ze Senovážné ulice se stěhoval do Krakovské — mělať každá kumpanie svou skupinu ulic — že se vzdal své funkce, načež se s ním rozloučilo jeho mužstvo zvláštním listem, podepsaným všemi členy kumpanie.

Jsou tu podpisy německé i české, mezi těmito Adolf Havlík, Frt. Dobrý, desátník. W. Doubrava, desátník, Frt. Pěkný a W. W. Tomek. List je datován z 11. ledna 1850. Vřelými slovy děkují podepsaní za „mnohá dobrodiní kumpanii prokázaná, která jsou význačným rysem ušlechtilé povahy". Ujišťují, „že nikdy nezapomenou obětavé svědomitosti a horlivosti, kterou se vedení kumpanie věnoval"; byl jejím nadporučíkem.

Koncem let čtyřicátých počal Fügner churavět. Lékař mu doporučil pobyt v lesích, obávaje se, aby plíce jeho nebyly zasaženy, vždyť při odvodu byl uznán „úzkoprsým" a sestra Lotty i Mina zemřely na tuberkulosu plic. Fügner chodíval do vinárny k Cardovům v Karlově ulici, pověstné dobrou kuchyní paní Cardové. Tato pocházela z Křivoklátska a zprostředkovala svému váženému hostu pobyt u nadlesního v Dřevíči hluboko v lese, asi dvě hodiny od Nižbora. Pobyt Fügnerovi velice posloužil, zajížděl často na Křivoklát a od té doby považoval lesy křivoklátské za nejkrásnější útočiště churavých a městským ruchem osláblých. U Cardů zaučovala se v umění kuchařském krajanka panina Fanynka Ciplová, dcerka pekařského mistra z Křivoklátu; prostřednictvím této Fanynky dostali jsme se pak na pobyt v Křivoklátě a po letech do myslivny na Král, o čemž dále povím.

IV.

Fügner překročil třicítku a stál před otázkou ženitby. Nevyhýbal se nikdy společnosti a býval výborem kolikerých plesů, kdež se k němu neslo mnoho lichotivých pohledů ženských, které vábil nejen svým zjevem, ale také pověstí o duchaplnosti, o něm v kruzích jeho kolující.

Jeho bratranec Liebig — nevlastní synovec matky Fügnerovy — který, jak již řečeno, během let z po-

domního obchodníka, tak zvaného kastláře, stal se v Liberci továrníkem a měl do roka tolik tisíc příjmů, co Fügnerovi set, dobře vystihl bystrého ducha a pracovitost svého bratrance. Byli spolu též v obchodním spojení — Fügnerovi měli sklad Liebigových látek — a starý fabrikant, který, nemaje takřka školního vzdělání, vyšvihl se obchodní chytrostí a vykořisťováním dělnictva a ovšem též šťastnou konjunkturou na boháče a váženou osobnost, byl by rád viděl, aby nejstarší z jeho dcer se za synovce Jindřicha provdala. Elegantní mladý muž s krásnou tváří, který se uměl bavit i o jiném než o povrchnostech a který tak krásně hrál na piano, líbil se vážně založené slečně Marii — jen slovo by to bylo Fügnera stálo, aby sestřenici, hezké a milé děvče, i se značným věnem získal; ale toho slova neřekl. Neřekl ho jednak proto, že srdce jeho zůstalo chladné, a jednak proto, že nestál o úzké rodinné spojení s otcem Liebigem, jehož bezohledná, za ziskem jdoucí povaha mu nebyla sympatická, ač neobyčejně jeho samorostlé nadání obchodní uznával. „Má v těle místo srdce kus orleánu," říkával.

Také jiné partie se mu nabízely a nejedna krasavice mu dávala nepokrytě najevo své city.

Rok po svatbě psal své mladé ženě, jak v pavilonku nade Mží, pod známým „paraplíčkem" křivoklátským s knihou filosofickou před sebou, začasté se zamyslil nad svojí budoucností: „Ženit či neženit", ale tištěné libomudrctví mu nedalo k tomu odpovědi — „až Tebou jsem došel nejkrásnějšího rozřešení toho problému," dodává.

Znal se s Katynkou Tureckých čtyři roky, nežli se zasnoubili. Uvedl ho do domu František Ellenberger, vulgo Kulíšek, spolumajitel vápenic v Bránice, který byl zamilován do starší sestry Katynčiny, Terezie. Navštěvovali dům Tureckých v Praze, v tehdejší Staré Poštovské

ulici, nyní Křemencové, i ve Zbuzanech, kam se rodina vždy počátkem máje stěhovala a kde pobyla až do října — do vybírání brambor.

Starý pan Josef Turecký zaujímal tehdy dosti význačné postavení v pražské společnosti. Byl hospodářským radou u kněžny Dietrichšteinové, členem městské rady, kdež pečoval o zakládání sadů, a majitelem dvorce zbuzanského. Byla to zajímavá postava, jejíž povahový vývoj byl pro dobu, v které dospíval, charakteristický. Jeho matka, zámožná selka, záhy ovdověla s několika dcerami a jedním synkem. Když chlapec právě vychodil obecnou školu ve Vořeše, dostal se do vsi jízdní pluk na pobyt — „Einkvartirung" se tomu tehdy říkalo. Ve statku Tureckých bydleli dva důstojníci šlechtici, kterým se neobyčejně čiperný chlapec zalíbil. Domlouvali matce, aby synka dala na studie, ona poslechla, a malý Josef záhy se vyrovnal svým mladším spolužákům, ač musel pracně dohánět němčinu, tehdy ovšem nejpodstatnější část středoškolského studia.

Vychodiv gymnasium, šel na práva, kde dva — tři semestry absolvoval a věnoval se službě patrimoniální. Táhla ho tam láska k půdě. Ke svému statku přikoupil během doby druhý a zcelil obé ve dvorec. Nejen pro lásku k půdě, ale také pro jiné stránky své povahy prozrazoval svou selskou krev, ač v ohledu národním se původu svému odcizil. Doma spořil, ba až škudlil, byl co do požitků kulinářských pro svou osobu velice skromný, ale dovedl se také furiantsky okázat jako štědrý hostitel, zejména na honbách ve Zbuzanech, blažen a pyšný, že ho poctili účastenstvím kavalíři a jednou dokonce sama excelence, pan místodržitel Forgácz. Byl pilný pracovník a ve věcech peněžních neposkvrněně poctivý — jako hospodářský rada kněžny Dietrichšteinové, která nebyla zcela příčetná, vládl neobmezeně jejím jměním a byl by bez námitky dědiců mohl místo

milionu zlatých odevzdat třeba o dva až tři statisíce méně. Byl chytrý a bystrý a vůči cizím dovedl být i roztomilý, ale doma byl tvrdým velitelem, a děti nepoznaly mnoho projevů jeho otecké lásky.

Tento suchopárný člověk, tvrdých rysů a chladných očí a tuhé postavy, skorem již čtyřicetiletý, se zamival do půvabného šestnáctiletého dítěte, dcerky měšťana, kočárnického mistra Bayera. Bayerovi nebyli bohati a měli mimo tuto Toničku ještě dvě dcery. Dobře situovaný pán s titulem, který byl kromě toho majitelem výnosného dvora, zamlouval se starým jako ženich — v měšťanských kruzích staropražských se tehda ve věcech sňatku zřídka obírali analysou citů svých dcer, i provdali krasavici Toničku, ne sice proti její vůli, ale docela bez souhlasu jejího sedmnáctiletého srdéčka. Bayerovi měli svůj dům s dílnami v místě, kde později se svou kovářskou dílnou se usadil Jech, onen statečný občan, kterého v kožené zástěře portretoval později Karel Purkyně, stvořiv z této podobizny obraz, který připomíná současnou skorem píseň Riegrovu „Není muže nad kováře“.

Starý Bayer byl neduživý muž a rád se zbavil starosti s nejmladší dcerou, které nemohl dát značnějšího věna, vždyť měl ještě dceru Pepičku, která hospodařila strýci děkanovi v Peruci, kde byl kaplanem Jablonský, a druhou dceru Márinku, nepodařenou, hrbatou, které musil dát vzdělání, aby se měla čím čestně živit, když se nevdá. To tehda tak chodilo v měšťanských našich rodinách: těm hezkým a zdravým stačila obecná škola a nějaký ten rok v klášteře k vůli němčině a ručním pracím; francouzsky a piano se učily ty, které to mohly potřebovat jako učitelky pro svou existenci, když pro tělesnou vadu nějakou se pravděpodobně nevdají.

Jaká to byla krasavice, ta babička Turecká! Byla v květu ženství, když Mánes ji maloval. Hluboce černé

vlasy spadají v bohatých vlnách kolem tváří přes uši a na temeni hlavy jsou stočeny v korunku. Bezvadně modelovaný nosík, temně modré oči a krásná ústa nad měkkou kulatou bradou, šíje mírně plná, zdravě zarůžovělá — taková vítala babička své hosty při večírcích v Praze, stojíc vedle šestnáctileté dcerky Toninky jako starší její sestra. Mladí pánové se uctivě skláněli nad podanou rukou a líbali ji, oslovujíce paní domu „Vaše milosti" — „Euer Gnaden" — žádný si nikdy netroufal žádostivě pozvednout zrak k té svůdné mladé paní starého muže, protože věděli, že by se svým dvořením nepochodili.

Paní wirtschaftsratová neměla svého muže ráda, ale měla své děti — sedm dcerušek a synka — řádečku až příliš četnou na svá léta, tak četnou, že časté ty porody zaplatila nakonec předčasnou smrtí ve věku 36 let.

Kolem dorůstajících dcerek se záhy počali točiti mladí pánové ze spřátelených rodin. Ač dědeček Turecký rád se družil k vysokým byrokratům, byly to přece spíše kruhy měšťanské, s kterými se Tureckých přátelili. Mladá matka účastnila se ráda veselých schůzek mládeže, která tehda v rodinných kroužcích zvykala nenáročným solidním zábavám, kde ke hře na piano a k zpěvu se řadily společenské hry a všeliké neviňoučké vtipné nápady, ke kterým zejména za pobytu ve Zbuzanech dávaly příležitost gratulace k jmeninám. I po smrti babiččině navštěvovali ti známí mladí lidé dům, v kterém dělala děvčatům gardedamu švýcarská vychovatelka. Nalezli vždy stůl prostřený k svačině — five o'clockových čajů tehdy ještě nebylo — ovšem co nejprostější, podávalyť slečny Tureckých ke kávě s dobrou zbuzanskou smetanou makové rohlíky od Pšeničků, nakrájené k vůli úhlednosti na podlouhlé řezy, vrchem v košíčkách narovnané.

Časem se přidružili k starším známým noví. Ně-

kteří — mezi nimi nadporučík Habermann a Jindřich Fügner — nosili děvčatům nové knihy básní, z kterých se pak předčítalo. Byly to ovšem vesměs básně německé, také knížky veršů českoněmeckých básníků, Ufo Horna, Meissnera, Egona Eberta, z cizích Amaranth od Redwitze, básně od Saphira, Dräxlera a také Heina, vázané v plátně se zlatým ornamentem a zlatou ořízkou. Českých knih ani časopisů nebylo v domě Tureckých. Děvčata ovšem mluvila hbitě česky, vždyť z příbuzných otcových, sedláků a mlynářů, nikdo ani německy neuměl a se sousedy ve Zbuzanech a se starou paní učitelovou Jirotkovou v Ořechu se také mluvilo jen česky. Také na česká představení se chodilo do Stavovského divadla v neděli odpoledne do lože, když Chramosta, Šimanovský, Lapil, Kaška, Strakatý nebo Kolárová přišli zvát na svou benefici. Ale to obyčejně šly ty menší děti v průvodu panské; dorostlejším slečinkám se již nechtělo mezi „nevybrané publikum" nedělních těch představení.

O české literatuře, o českých snahách, o českém probuzení nevěděla děvčata ničeho. Jen jakési zmatené obavy v nich ostaly z roku osmačtyřicátého, kdy Podskaláci vpadli na dvůr, aby vytrhali dlažební kameny, které potřebovali k stavění barikády kdesi na blízku, a ohlasy hubování starého pána, který při třídění duchů věren důstojnosti svého postavení se přidal k straně u milostivé vlády dobře zapsané, k vysmívaným a nenáviděným sedmašedesátníkům. Také pak na dům, kde bydlel, proti Flekovům, studenti mu vytrvale na vrata malovali velkou sedmašedesátku.

V tomto domě, na jehož místě nyní stojí budova reálného gymnasia, měl dědeček byt o devíti pokojích a dvou vchodech a k tomu zahradu, kterou si osázel nejvzácnějším ovocem; bylť dědeček Turecký znamenitý znalec sadařství. Bydleli tu také ještě jiní pen-

sisté, od mamsel komorných po starého kočího. Dokud babička žila, dával tu občas večírky, při nichž mládež tančila a staří usedli ve dvou salonech k whistu. Po smrti babiččině domácí zábavy tyto již se nedávaly, ale děvčata chodila později ovšem na všechny čelné plesy. Dědeček je doprovázel, pyšný na své tři sličné nejstarší dcery — živou boubelatou černovlásku Toninku, s tvářemi jako broskev, štíhlou, trochu odmítavou Terezii a něžnou, bělounkou jako míšenská porculánová figurka, hezkou Katynku, s hlubokýma, inteligentníma očima. Měl radost, když děvčata byla hezky oblečena, ale plesová ta paráda pak, když se tatínkovi předkládaly účty, stála dcerušky mnoho slz — byltˇ dědeček tuze, tuze opatrný ve vydávání peněz, ač zlatá pšenice a klasy ječmene z výborné zbuzanské půdy mu vydatně doplňovaly knížecí pensi. Když se mělo jet do plesu, přikolébala se vždy objemná archa rodinného kočáru ze Zbuzan s párem dobře krmených koní a ta dopravila tanečnice na Žofín nebo do sálu Apolla.

Děvčata Tureckých byla ovšem stále v kole. Na jednom z plesů — neklame-li mne paměť, byl to ples pro pohořelé z Frydlandu — Katynka, oblečená v oblaku růžového tarlatanu s růžovou kamelií ve vlasech, při sladkém valčíku uvízla přívěskem náramku, stříbrnou kotvičkou, o obrubu fraku jednoho z výborů, který ji nápadně vyznamenával — Jindřicha Fügnera. Sestry ji pak pokoušely, že si chytila toho, o kterého nejvíce stála, a nemýlily se. Ten přívěsek z kaleného stříbra — křížek, srdéčko a kotvička — které byly dárkem od kněžny Dietrichšteinové, pak má matka chovala jako vzácnou památku. Mám jej dosud.

V létě, když Zbuzanský dvorec ožil přítomností celé rodiny Tureckých, bylo tu vždy v neděli dostaveníčko několika pražských mladých lidí. Ženich Toninčin, právník Brunner, přivedl svého bratrance, technika

Scheinera, který pak po letech si dobyl ruky nepřístupné Terezie; Ellenberger přivedl Fügnera, přišli synové z rodin z Prahy známých, někteří pěšky, někteří koňmo — mezi nimi Fügner. Obědvalo se nahoře v sále, ale svačilo se dole v parčíku pod lipami, hrálo se s dětmi na slepou bábu a bylo při nevinném flirtu veselo. Když slečna Toninka nebo Terezie měly svátek, uspořádaly se žertovné gratulace s přáním psaném na papíře několik loket dlouhém a s průvodem, při němž nesměli scházeti oba oslíci, v Zbuzanech chovaní.

Děvčata Tureckých nechodila do školy, byla — jako většina dcer „z lepších domů" — vyučována doma. Literním předmětům učil je, když mé matce bylo dvanáct až třináct let, jakýsi prof. Ertl, na něhož má matka zvláště ráda vzpomínala a litovala nejvíce, když vyučování se vzdal; náboženství učil kněz od křižovníků, franštině Mlle Marie, vychovatelka Švýcarka, pianu teta Máry, ona hrbatá sestra paní Turecké. Má matka jevila ze všech sester nejvíce hudebního nadání, ve Zbuzanech s ní opakoval klavír učitel z Ořecha, mladší Jirotka, který byl dobrým hudebníkem. S ním a se starým kovářem hrávali pak dost těžké skladby. Kovář, který byl náruživý muzikant, nejednou odskočil ze své kovárny, aby postál pod okny zámečku, když „panna Kátlinka" hrála na klavír některou z jeho zamilovaných skladeb.

Fügnerovi se něžná mladinká Katynka brzy tak zalíbila, že se jí počal zjevně dvořit. O vánocích roku 1849 ji dokonce vyznamenal vzácným darem, albem o 365 listech, na nichž na každém napsal vlastní rukou lyrickou báseň nebo citát v prose. Jsou ovšem po většině německé, ale jsou mezi nimi i některé anglické originály od Burnse, jeho zamilovaného básníka. Katynka neuměla anglicky, a tak ji poškádlil tím, že na listě ze dne 12. září — jeho domnělých narozenin — k podpisu pod řádkou not napsal — „u vztahu k následujícímu

listu“ a tam byly — anglické verše Burnsovy. Katynka snad přece časem našla někoho důvěry hodného, kdo jí verše přeložil, a dozvěděla se tak, že její „půvab rozohňuje city v prsou“, že však „jak jest beznadějné obdivovat, když jsem odsouzen k odříkání, avšak v tvé přítomnosti, ty líbezná, musí být dovoleno přece doufat, protože by bylo bezbožností si zoufat v pohledu na nebesa“.

Mladí lidé si snad neporozuměli, a zdá se podle dopisu, v kterém Fügner své snoubence později se zpovídal, že ochlazením způsobil jejímu mladému vřelému srdci těžké chvíle; tím hezčí to bylo, když se doopravdy sešli. Na začátku roku 1853 slavili své zásnuby.

V.

Ze svého pobytu na trhu plzeňském Fügner píše své nevěstě: „Závidím tomu listu papíru — dostane se do Vašich milých rukou již zítra, a já musím ještě plných 120 hodin se cvičit v trpělivosti; zatím žiji v mysli stále po Vašem boku, dívám se do Vašich dobrotivých očí a přemýšlím o tom, jak bych Vás, nejdražší, mohl učinit šťastnou, jak bych mohl jakýkoli zármutek od Vás odvrátit. To musí být mojí celou snahou tím více, že cítím — aniž by to bylo banální frází — když sám sebe zkoumám, že jsem si dosud nijak nezasloužil dojemně odevzdané lásky Vaší bytosti, tak bohatě citově nadané.

Nebyl-li jsem tím motýlem, jak se o mně povídalo, přece se cítím před vámi vinen, že jsem ve chvílích překypující nálady prozrazoval náklonnost, kterou pak — — — Neodsuzujte mne, nepovažujte mne za bezsrdého člověka, byly to doby vnitřních bojů, celá má dřívější rozháraná bytost o tom vysvědčuje. Neměl jsem tušení o bohatosti Vaší duše, liboval jsem si co Mefistofeles v negaci, nejsem však k tomu nijak stvořen a byl

jsem tak nejnešťastnějším člověkem v stálých konfliktech se potácejícím, což by mne snad bylo zničilo. Když mi Brunner prozradil, že mne milujete, byl bych se mu rád vysmál do obličeje. Tak málo úcty měl jsem sám k sobě — něžná Katynka že by mne milovala, mne, frivolního člověka, který, co je nejsvětějšího v člověku, hleděl odrozumovat, jak se nebohá ve mne mýlí!

Stykem s Drem Springerem, který přivedl logiku do mého myšlenkového postupu, který mne vedl při volbě četby, kterému děkuji nesmírně mnoho za ten trošek inteligence, který mám, přišel jsem k tomu, že jsem se sám se sebou vypořádal. Mé lepší já, utlačené planou ješitností, abych platil za chladného, duchaplného muže, se probudilo. S tím zároveň probudilo se též přání zasloužit si lásky, rozvinout své lidské city — a tu — přiznávám se Vám, vždy vstanul přede mnou obraz Vaší čisté bytosti a zároveň mne skličovalo vědomí mé viny tolik, že mi scházela odvaha se Vám vyslovit."

Líčí pak dále, jak se mu na dvou plesích nepodařilo promluvit tak, jak by si byl přál, až konečně v soukromém plese u rodiny Meroldovy se mu to podařilo. „Četl jsem z Vašich sladkých očí odpuštění, mohl jsem doufat v to nejlepší. Ono dopůldne, kdy jsem Vás prosil, abyste ode mne přijala prstýnek, přineslo mi blaženství, a když jste mi pak dovolila promluvit s Vaším otcem, byl jsem nejšťastnějším člověkem."

V dopise, který píše své nevěstě z druhého pobytu na trhu plzeňském, těší se, že je to již poslední psaníčko, které jí píše za svobodna, a dodává: „Ode dneška za 10 týdnů, ženuško drahá, se postěhujeme do naší poustevny; až zavřeme za sebou dveře, zavřeme je zároveň před světem cizím, perfidním, a počneme ten život, který doposavad byl jen naším ideálem. My dva máme dost opravdovosti k tomu, abychom dovedli být sami; jací

jsme, můžeme být šťastni jen v **zátiší**; ať nás svět za to pomluví dle libosti, my si postačíme, není-liž pravda, Ty má zbožňovaná?"

Ta „poustevna", o níž Fügner se zmiňuje, byla v domě, patřícím rodině Rozkošných přímo proti Flekovům, vedle domu, kde Tureckých bydleli. Byl to byt o čtyřech pokojích — platili za něj 360 zl. nájmu. Fügner se s tím nastávajícím hnízdečkem zrovna mazlil. Dal pokoje vymalovati v jednotných tónech, odpovídajících barvě nábytku. Vymínil si, že pořídí nábytek sám, nedůvěřoval asi vkusu svého budoucího tchána. Mladé paní vypravil pokoj nábytkem, který byl původně pořízen pro sestru Mínu a vrácen vdovcem Helfertem po její časné smrti. Byl mahagonový, potažený modrým rypsem v rázu doby, která kolísala mezi dozvuky empiru a jakousi obrodou baroku. Mohla bych nábytek ten podrobně popsati, neboť v něm dodnes bydlím. Obrazy byly tu čtyři v mahagonových rámech, a to tři francouzské barevné litografie dětských hlaviček a nad psacím stolem francouzská rytina představující Mignon s harfeníkem podle obrazu od Oppenheima. Mimo to tu visel svatební dar ženichův, jeho podobizna, Mánesem krátce předtím malovaná, ke které po dvou měsících přibyl Mánesův portrét mladé paní. Salon byl ořechový s povlaky z červeného plyše, věc tehda skoro obligátní. V jídelně visely čtyři rytiny původu anglického od Franka Stonea, ilustrace k básním lidového lyrika Burnse, obzvláštního miláčka Fügnerova.

Široký mahagonový prádelník byl nabit prádelnou výbavou mladé paní, prokládanou větvičkami levandule. Moderní nevěsta by se křižovala nad těmi stohy košil a spodniček, punčoch, nočních kabátů, ručníků, povlaků na podušky a prostěradel. Nevěsta z „dobrého domu" musela tehda mít všeho 6 tuctů — však jsem také ještě dotrhávala po

padesáti letech ve vlastní své domácnosti poslední damaškové ručníky z maminčiny výbavy. A všechno to bylo z výborného materiálu. K Tureckým přicházel dvakrát do roka pláteník z Krkonoš, a tu vždy paní Turecká nakoupila za kolik set čistě lněného plátna a damašků, grádlů a grisetů do výbavy svých dcerušek — vždyť jich měla šest! A z toho pak domácí švadlena s dočasnou pomocí starších dcer šila, čeho bylo do zásobních výbav třeba. Nebylo tehdy ovšem potuchy po kombinacích, po batistových průzračných košilích, po hedvábných nočních košilkách s vyšíváním a krajkami. Ani strojového vyšívání nebylo užíváno, vše se zdobilo jen kroužkováním a leda paličkovanou úzkou kraječkou. Podlouhlé polštáře zdobila po straně paličkovaná vložka — gympa se říkalo — toto krajkové zboží nosila po domech krajkářka z Rudohoří. Peří měla děvčata Tureckých koupeno od zbuzanských selek, dědeček Turecký netrpěl na dvorci husí pro škody, které snadno tropí v polích; bylo mu líto každého klásku zlaté pšenice.

Jídelní soubor, „service", který mladá paní dostala do výbavy, byl z pěkného bílého porcelánu se širokou zlatou obrubou; později přikoupil mladý manžel u přítele Löschnera, který měl galanterní obchod v Sixtově domě na Staroměstském náměstí, service anglického původu, kameninový s krásnou modrou květovanou polevou. Kredence s otevřenými policemi byla tehdy novinkou, u Tureckých a v jiných domech se starším zařízením měli kredence zavřené poklopem. Na modní kredenci mladé paní zdobilo obě police několik kousků stříbrných — košíček na chléb, stříbrná cukránka, „karafinky" s barokově stylisovaným držadlem a gotickou obrubou obou lahviček a dva lesklé mosazné podnosy čili tácy, a soubor na čokoládu se šálky a konvičkou, napodobující dubovou kůru zpola sloupanou s plastic-

kými lístky, suky a žaludy — takový byl vkus doby. Stál tam též anglický samovar a krásně pracovaná skřínka ze šedého dřeva s kovovým vykládáním se skleněnými nádobami na čaj a dva skleněné stojany na cukroví jemně broušené. Ze starého porculánu, jehož bylo u Tureckých hojně — míšeňského i vídeňského — si nevěsta nic neodnesla do své mladé domácnosti, jednak z delikátnosti, aby ostatní sestry o to neoloupila, jednak také proto, že nebylo v těch letech smyslu pro cenu těchto věcí. Vídala jsem pak ten porculán v domácnostech svých tet, byly mezi ním vzácné kousky, pocházející z darů kněžny Dietrichšteinové.

Do svého pokoje přestěhoval můj otec ovšem garçonské zařízení z Krakovské ulice, s knihovnou a etažérem na noty, gotisujícím stolem, empirovým šatníkem a žaluziovým paraventem a širokou ořechovou postelí se zelenou soukenou pokrývkou, nad níž visel portrét Washingtona, barevná to litografie z Ameriky objednaná. V saloně i v jídelně stály po různu vázy a všeliké drobnosti, které byly svatebními dary — na psacím stolku mladé paní tikaly hodiny v gotisující skřínce — dost podivně vedle nich vypadal kalamář — porculánová postavička dámy, která v objemné krinolině skrývala nádobku na inkoust. Byly tu dvě velké vázy japonského tvaru s naturalistickými jemně malovanými kyticemi, jiná z růžového skla s pozlacenými uchy, bronzový svícen v podobě stylisovaného narcisového květu, dvě porculánové lampy „remontoirky“ na svícení olejem. Toiletní stolek byl vypraven soupravou z modrého skla se stříbrnými víčky, vyzdobenými kapriciosně stočeným monogramem mladé paní. Mezi okny visely dvě lastury na modrých šňůrách, z nichž splývaly zelené větvičky.

Všechen ten nábytek a všechno to zařízení stěhovalo se s námi z bytu do bytu a konečně i do našeho

nového domova v Sokole. Majetkové poměry mého otce od sklonku let padesátých byly na svou dobu dosti značné, ale nenapadlo ani jeho ani mou matku, aby se nějak nově zařizovali. Ani nových povlaků nebylo třeba na „garnitury", neboť tehdejší látky byly k neroztrhání a pečlivá hospodyně se uměla starat o ušetření nábytku.

Ženich musel zadat zvláštní žádost ke konsistoři, aby směl mít sňatek v sobotu. Odůvodňuje svou žádost tím, že „na ten den — 10. září — spadají jeho narozeniny a že jistě okolnost tato k tomu přispěje, aby s tím světějšími a vřelejšími city obřad ho naplnil. Dodává pak, že svatba nebude spojena se žádnými hlučnými radovánkami, jelikož chce tento významný okamžik svého života slaviti v tichosti." Vskutku také se svatba konala zcela tiše o sedmé hodině zrána v kostele u Sv. Vojtěcha. Svědky byli ze strany ženichovy továrník Carl Brosche a ze strany nevěstiny prof. Jaksch, starý domácí lékař rodiny Tureckých. Nebylo ani družiček ani mládenců, ale nevěsta měla jak se sluší a patří bílé hedvábné šaty a závoj z bruselské krajky. Nevím, byly-li svatební cesty tehdy již módou, ale mladí manželé Fügnerovi po svém sňatku si dopřáli jen dvou velmi skromných výletů: v sobotu jeli do Hvězdy a v neděli na Závist, tehdy ještě idylicky tichou myslivnu, a pak již se zahradili do svého hnízdečka, žijíce jen jeden pro druhého, jak si byli řekli před svatbou. V týž den ještě napsal Fügner své mladé ženě na list alba 10. září doslova slib, který jí dal před oltářem: „Já, Jindřich Fügner, beru si Tebe, Kateřino Turecká, za svou manželku, věrnou a opravdovou, slibuji Ti manželskou lásku a věrnost a slibuji, že Tě na žádný způsob neopustím, ale s Tebou vše, co život přinese, ať dobré, ať zlé, jakož i každé protivenství až do své smrti ponesu a trpěti budu. K tômu mi dopomáhej bůh otec, syn a duch svatý. Amen. Jindřich."

Týden po svatbě, v neděli, nastrojila se mladá paní dopoledne do nových kostkovaných hedvábných šatů, vzala na hlavu po prvé zavřený klobouček, jak se patřilo na paničku, byl bílý s peřím a velkou bílou mašlou pod bradou, vzala si do ruky v modrém aksamitu vázanou modlitební knihu, kterou měla na odavky novou.

„Kampak se to chystáš?“ ptal se novomanžel, vstoupiv do pokoje.

„No, do kostela k Voršilkám na jedenáctou, vždycky jsme na ni chodily.“

„Nu, když jsi se tak vyparádila — jsi v tom kloboučku k nakousnutí — tak si jdi pochlubit se kamarádkám jako panička — pro jednou.“

Mladá paní pochopila, že její Jindřich tu cestu k Voršilkám rád nevidí. Večer se s ním o tom domluvila a příští neděle ji již sestry v kostele neviděly.

„To ten Freigeist muž ji již předělal!“ si povídaly.

Náboženské názory děvčat Tureckých byly přes to, že je učil náboženství kněz od křižovníků, hodně povrchní. Dědeček držel na náboženství, protože vrchnost na ně držela; ale měl při tom v sobě jistou míru skepse, již u tehdejších našich sedláků dosti časté. Chodilo se do kostela, protože se to rozumělo samo sebou, v Praze k Voršilkám, protože to byl nejnóblejší kostel, ze Zbuzan se v neděli chodilo na ranní do kostelíka ve Vořechu, a to vždy byla rodina pozvána u pana děkana na čokoládu. V Praze se modlilo po německu, ve Vořeše po česku s ostatní obcí. Spíše zvyklostí než opravdovým náboženským úkonem byla pobožnost, která se v půli máje vždy večer konávala před sochou sv. Jana Nepomuckého, která stála ve výklenku na schodišti. Tu se sešel vždy celý dům k zpěvu a modlení, obě mamselky komorné, kočí a starý lokaj, domovnice, slečny Tureckých i jejich služky, dva roky přicházela též mladá sličná paní Zapová-Višnovská, která v postranním křídle domu

bydlela. Sv. Jan byl okrášlen zelenými větvemi a velké kytice bezu šířily milou vůni. K té příležitosti pověšen vždy soše na krk velký kříž na fialové stuze. Kříž byl mosazný se skleněnými „drahokamy". Jednoho dne za kvartálu svatojanského se kříž ztratil, ale za dva dny zas ležel u nohou sochy, jen jeden kámen byl vyloupnut. Babky ze sousedství si povídaly, že zloděj se kál, ale dědeček Turecký mínil, že zloděj asi vyloupnutý drahokam šel na zkoušku prodat a shledav, že je to sklo, raději sv. Janu zase vrátil jeho parádu. Takové pobožnosti svatojanské konaly se tehda v mnohých domech po Praze, kde měli sochu Jana Nepomuckého v průjezdě nebo na schodišti.

Mladá paní Fügnerová tedy bez lítosti a bez znepokojení svědomí vyhověla přání svého muže a k Voršilkám již nechodila.

Mladý manžel však nechtěl, aby ho žena jen poslouchala; chtěl osvěcovat a přesvědčovat. A tak se z večera octly na stole Humboldtovy Naturgemälde, nedávno vyšlé (tyto Obrazy z přírody byly zatím též přeloženy do češtiny) a atlas k jeho Kosmu. Učitel měl radost ze živého zájmu, který jeho ženuška jevila pro věci jí nové; cítilať předobře mezery svého vzdělání a měla touhu je doplnit. Výkladem o zjevech přírodních, o vesmíru a jeho řádu přizpůsobil zvolna názory své ženušky svým. Bylo v tom ovšem vedle přesvědčení též trochu té oddané lásky, kterou mladá žena lnula ke svému muži.

Během doby nepohoršila se již mladá paní ani utrhačnými výpady Heinovými, které jí Fügner rád předčítal, mělť také živý smysl pro břitký vtip. Heinrich Heine byl snad jediný žid, který Fügnerovi byl sympatický.

VI.

Spolu s nábytkem ze svého mládeneckého bytu přestěhoval mladý manžel do nové domácnosti též sluhu Luigiho. Luigi byl Ital, který doslouživ si v Praze svou vojenskou povinnost, nalezl u mladého pana Fügnera příjemné zaměstnání. Mého otce vedla k volbě tohoto sluhy stará sympatie k Italům — vojáci z italských provincií starého Rakouska byli daleko uvědomělejšími vlastenci nežli naši tehdejší hoši, a to se právě mému otci líbilo. Na tomto Luigim, dobrém hezkém hochu, jsem se prohřešila svým narozením. Měl slíbeny zlaté hodinky s řetízkem, narodí-li se hoch; hodinky bez řetízku, narodí-li se jen holčička. Narodila se jen holčička, tak trochu též ke zklamání tatínkovu. Avšak holčička o nejbližších vánocích zas napravila, čím na Luigim se provinila; podala mu vlastní ručičkou kýžený řetízek. A ostali již dobrými kamarády. Holčička se dokonce i během tří let, co ostal v domě, od Luigiho naučila trochu italsky žvatlat.

Mezi mladými manžely bylo smluveno, že narodí-li se hoch, bude se jmenovat Faust, bude-li to holčička, že se pokřtí Renata, ač věděli, že babička by chtěla mít Jindřicha nebo Jindřišku. Ale mladý otec chtěl pro svou eventuelní dcerušku mít jméno zvláštní a vybral si křticí jméno svého zamilovaného filosofa Cartesia. Když mi byly tři roky, dal litografovat malé navštívenky s heslem Cartesiovým „Cogito, ergo sum" a pod tím drobounce Renata — byla to jedna z těch vtipných zvláštností, jimiž občas pokoušel a „omračoval" své šosácké známé. Tato podivně pokřtěná holčička — křtil mne u nás doma kaplan od sv. Vojtěcha Nykles — byla hned uložena do postýlky, kočárky tehdy ještě nebyly v oblibě, a kolébky mladý otec považoval za škodlivé pro mozek děťátka. Záleželo mu tolik na tom mít čiperné dítě; vždyť holčičce pověsil na krček medailonek

s nadpisem „Sapere aude"!" Okázalo se brzy, že slabounká maminka by křiklouna neuživila, a jelikož otec se vzpíral kojné, vyhlédnuta pro něj kravka ze stáje v Nikolajce, jejíž mlékem ho vychovali. Nikolajka, majetek rodiny Ellenbergrů, ležela tehdy daleko za několika málo domy smíchovskými v polích.

Když jsem dospěla roku a nebylo již třeba tak opatrného živení, dovezli mne na Nikolajku poděkovat kravičce-živitelce, v pravdě ovšem skotačce, a odměnit se jí u té příležitosti za mimořádnou práci.

Byla jsem první dítě v rodině Tureckých. Starší sestra matčina, Toninka, byla bezdětná. Objevení mé tedy způsobilo u tet nesporný zájem. Seděly právě u svačiny pod lipami v Zbuzanech, když přispěchal z Prahy Josef Novotný, domácí student, o němž dále povím, a bezduch od spěchu oznamoval, že „slečna Katynka má holku". Druhého dne vyprošeny na dědečkovi koně, ač žně ještě trvaly, a tety se vypravily do Prahy i s Mlle. Marie. Vrátily se se starostlivými tvářemi; holčička prý má křivou nožičku. A také ji měla, když se narodila; ale moudrý doktor Kahler, spolu s výbornou vrchní bábou z porodnice, paní Plattovou, nožičku narovnali a zafáčovali — naskákala se poté dost do výše i do dálky a dodnes dělá obstojné služby.

Mimo tyto lékařské dobrodince malé holčičky vyskytl se ještě jeden bezděčný zdravotní dobrodinec. Nemluvňata se tehdy na procházku nevozila, nýbrž nosila, a pro chladné období byl pro tyto procházky vynalezen zvláštní mučící přístroj, která se zval „tragmantel". To byl dlouhý vatovaný plášť bez rukávů, na němž byl přišit límec asi 70 cm dlouhý, a na tomto límci bývala ještě obyčejně kapuce. Tento tragmantel se navlekl na peřinku a ležel celou tíhou na ramínkách dítěte. Pro mne byl pořízen tuze krásný, objednala ho Fräulein Toni Berchtold, přítelkyně Tonínčina, která pro děvčata

Tureckých byla ve věcech módy respektovanou rádkyní, neboť byla intimní v několika rodinách šlechtických. Tento můj tragmantel byl dělán podle modelu tragmantlu nevím již jaké komtesky. Byl z jemně kostkované vlněné látky, modrými kaničkami vrouben, hedvábím podšit a ovšem vatován. V tomto elegantním pláštíku tedy se maminka se mnou pyšnila, když mne chůva nesla na procházku. Bylo to však jen asi třikrát; neboť jednoho odpůldne krásný tragmantel zmizel z předsíně, kam ho chůva pověsila. Smiloval se nad robátkem milosrdný zloděj. Od té doby mne již po plebejsku balili do tuplšálu, který maminka přinesla z domova. Jaká úleva pro nebohá ramínka!

VII.

Ani ne za dva roky po svatbě museli se mladí manželé rozloučit se svým milým hnízdečkem. Domácímu pánu se zazdálo nastěhovat se do bytu tak pěkně na cizí útraty zřízeného. Můj otec prý se tak rozezlel na tuto bezohlednost domácího, že si přinesl černou křídu a chystal se namalovat na světlou stěnu salonu umrlčí hlavy se skříženými kostmi; jen velkými prosbami své mladé paní se dal od toho úmyslu odvrátit.

Stěhovali jsme se do Hybernské ulice do domu Leonhardova, kde Fügner již měl kancelář své pojišťovací společnosti, jejíž správy se ujal roku 1855. Byl to byt nepohodlný, rozdělený otevřenou pavlačí, který paní domu velice ztěžoval hospodaření a dohled na dcerušku. Tak se také stalo, že neopatrností služky jsem se octla v nebezpečí uhoření. Chytila záclona od svíčky, kterou chůva postavila vedle holčičky na zem, aby viděla na hračky; od záclony chytily Renatce krátké vlásky, ale na štěstí přišla včas pomoc, a holčička to odbyla trochem pláče a maminka velkým leknutím.

V rozlehlém domě Leonhardově bydlela také rodina

Steffkova a navázán tak styk s bývalým spolužákem Fügnerovým, v tu dobu ředitelem belgické plynárny. Paní Steffková, rozená Makariová, krásně zpívala, do domu docházeli hudebníci, mezi nimi i Dreyschock, a tak bezděčně byli mladí manželé vtaženi do společenského kroužku, kde se hudba nejen diletantsky pěstovala. I plesu, který Steffkovi u sebe dávali, se zúčastnili. Byl kostymní a účastníkům bylo předepsáno, aby představovali osobnosti z vynikajících dramat a oper. Můj otec si zvolil Narcissa — černý aksamitový šat mu prý velice slušel — má matka měla kostym Marie Stuartky. Čelenku perlami pošitou měla dlouho uloženu; po letech ji darovala chudé herečce spolu s jinými kousky toiletními.

Avšak i toto ubytování nemělo dlouhého trvání. Kancelář pojišťovny, rychle se rozvíjející, prozatímně zůstala u Leonhardů, ale my jí museli udělat místo a stěhovali jsme se uprostřed zimy, v únoru, do Císařských Mlýnů, nežli se nalezl vhodný definitivní byt. K tomuto pobytu se váží mé první upomínky — bylo mi tehda ne zcela 4 roky. Vidím ještě před sebou laťová dvířka do zahrady s třemi kamennými schůdky, s kterých jsem jednou spadla, a vidím prostranství před budovou, stromy osázené, s hostinskými stoly, a představení komediantů — první, které jsem spatřila. Snad se proto tak vrylo do paměti dítěte.

Rok po mém narození vypravil můj otec maminku s holčičkou na letní pobyt v Roztokách u Křivoklátu — měl důvěru, že vzduch křivoklátských lesů mladou matku, která zotavení potřebovala, i mladou dcerku posílí. Z toho pobytu i ze všech dalších našich letních zájezdů leží přede mnou balíčky dopisů, které, ať sebe více práce v kanceláři čekalo, den co den můj otec své mladé ženě psával. Z nich vyčítám krásné vztahy mezi svými rodiči; jsou zrcadlem i povahy mého otce i svěd-

kem vroucích, opravdových citů, kterými lnul ke své ženě. A jsou-li listy z prvních let manželství roztouženější, nežli pozdější, jsou tyto zato zas svědky hloubky citů, kterými oba k sobě lnuli. Není v listech těch nemužné sentimentality, břitký vtip Fügnerův ozve se v leckterém poškádlení, ale je v nich teplo a jsou obrazem pevného svazku dvou si rozumějících lidí, jakým má být pravé manželství.

Nelíbí se mi odkrývání intimit ze soukromé korespondence, která nám pokálela již leckterý obraz osobnosti, ke které jsme s neobmezenou úctou vzhlíželi; avšak dopisy svého otce mohla bych otisknout takřka do slova, aniž bych porušila pietu k jeho památce. První psaníčka jsou z léta 1855 do Roztok adresovaná. Píše o svých obchodních záležitostech, neboť ví, že jeho mladá žena má zájem na jeho práci; píše o tom, když někdo z příbuzenstva přišel návštěvou nebo vytáhl ho na nevítaný výlet nebo dokonce do hostince. Takové rodinné výpravy byly mu obtíží, bylo mu i líto času na ně, ale nedovedl odříci, aby neurazil. Tak píše: „Dnes byl jsem nucen doprovodit Helferta v mé barce do Podola, bylo tam půl rodiny Ellenbergrů a Hermann častoval večeří [Ellenberger, muž Helfertovy sestry]. Půl mrtev z nudy a únavy, protože jsem sám vesloval po vodě s lodí plnou lidí, jsem pak ani nemohl usnout".

Mladá žena dovedla patrně ve svých dopisech vždy uhoditi na pravý způsob, aby mrzutosti zažehnala — škoda, že žádný z dopisů maminčiných se nezachoval. Tak čtu v listě z r. 1855: „Tvé včerejší psaníčko mne velmi uklidnilo, nemohu Ti ani vypovědět, jak mne Tvá srdečná slova oblažují, dnes zvláště mi dodaly kuráže, kterou pošta silně ohrozila. Tvé psaní totiž čtu vždy až po obchodních dopisech, ne v kanceláři, ale doma v pokoji, zdá se mi, že bych je znesvětil v té atmosfeře peněžní."

A zase jindy: „Tvé řádky jsem obdržel, způsobily mi mnoho potěšení a přinesly mi uklidnění. Vím teprve nyní, jak Tě miluji, má ženuško, obávali jsme se, že obchod mne tuze zaujme, ale nyní teprve vidím, že nejprve jsi Ty, pak zase Ty, ještě Ty, znova Ty, pak nejkrásnější ze žabek a pak teprve Asekurace. Z Tvých řádek vyzírá klidná pravda, jako z Tvých milých očí, proč bys mne také klamala, jsi lepší než všechny ostatní a, ženuško, kdybych jen za Tebe mohl podstoupit třeba souboj — hrozně rád bych někoho zabil, kdo by Ti chtěl ublížit." — „Cítím to pořád více, že teprv Tebou žiji pravý život, pro Tebe a Tvoji lásku bych byl s to nejtěžší podstoupit. Měj mne jen hodně ráda, ženuško, a nestarej se o lidi, ti dělají jen mrzutosti a neshody; chceme žít jen pro sebe a z Renáty něco pořádného vychovat."

A v dalším dopise z téhož roku: „Ženuško! Jestli Tě mám rád! Ani Ti nemohu říci, jak mi je bez Tebe, nemohu sama sebe jaksi nalézt. Není to toužení zamilovaného chlapce, je to pocit daleko hlubší, je to, jakoby mne bylo jen půl, schází mi lepší polovička. Snad je to tím, že Renáta ještě příliš málo zasahuje do našeho života, ale musím se k tomu přiznat, že jen Ty sama jsi předmětem mých myšlenek, Renáta jen tak jde mimochodem."

Stýskávalo se tatínkovi vždy doopravdy, když jsme byly na letním bytě. Nechodil do hospody, sedával doma při frugální večeři, ani plzeňské pivo mu náležitě nechutnalo. „Víš, ten celý máz plzeňského piva je moc na jednoho" — píše v jednom ze svých psaníček — „ergo je lépe být ženat". „Mám hlavu jako škopek," píše r 1856, „a ani tu jedinou útěchu, která mi zbývá na tomto světě — Tebe; kdybych i nic jiného neměl, než že v té večerní hodině vedle Tebe sedím. Když Tobě si zastěžuji, stěžuji si duši, která se mnou cítí; jiné duše

pro mne neexistuji, nechci ani o nich vědět, Ty jsi mi jediná na světě. Jest to egoismus, hanebný egoismus ode mne, chtít Tě tu mít zpět, když Tě tu neočekává než člověk, který věsí hlavu starostmi, ale slibuji Ti, ženuško, že nebudu bručet, jsem takřka nemocen a Ty jsi mým zdravím" — — — „rád bych věděl, kdybys mi umřela, zdali bych mohl být pak ještě na světě — ženuško jediná, nemohu bez Tebe být živ."

A hluboká láska trvá mezi manžely nezměněna až do skonu mého otce. „Měj mne jen ráda," píše r. 1858, „a buď mi dobrá, jinak bych beztoho neměl nic ze života, ostatní svět ať — — — i s příbuznými. Kdybyste již jen byly zase zde, již nebude třeba psaníček, budeme si je líbat."

„Ty jsi až tuze dobrá bytost," — čtu zas v jiném dopise — „nemohu Ti nic více říci, než že se považuji za šťastného, že Tě mám. Jen daleko od lidí a žít jen pro Tebe a Renátku."

Dovedlať má matka — co ne každá žena dovede — být svému muži i dobrým kamarádem. Věděla o jeho starostech obchodních, ale porozuměla též vnímavou duší a bystrou chápavostí jeho tužbám duševním, přizpůsobila se mu samoděk vedena láskou a respektem k duchu a hlubokému vzdělání svého muže. Byla tak jako on prostá a nenáročná ve svých potřebách, ale při tom cítěním i zjevem tak jako on ušlechtilá. Prostý, jak byl můj otec, sprostoty nesnesl.

Avšak třeba se vrátit zase zpět do prvého roku po sňatku mých rodičů.

VIII.

Několik měsíců po svatbě jal se Fügner usilovati o získání nového oboru obchodní činnosti. Nalezla jsem kopii listu, datovaného v Bujukdere, který psal ministr obchodu Bruck v září 1854. Doporučuje v něm vřele ja-

kémusi panu Brennerovi, patrně vlivnému muži v Terstu, kterého znal ze svého dřívějšího pobytu tamže, „doručitele dopisu, pana Jindřicha Fügnera, obchodníka, příbuzného státního sekretáře Helferta, který se uchází o agenturu některé pojišťovací společnosti terstské". Okolnost, že se roku 1855, 22. března, Fügnerovi vskutku zastoupení terstské společnosti Nuova società di assicurazioni in Trieste dostalo, lze asi připsati této přímluvě, patrně se za pobytu Fügnerova v Terstu v září 1854 již navázaly nitky dohody, a tak se splnilo mému otci přece jen přání, již za pobytu v Londýně v něm vzniklé.

Práce na novém svém působišti se chopil Fügner s veškerou chutí a energií. Z dopisů mé matce, které psal v letech 1855 až 1858 do Roztok a do Křivoklátu za jejího pobytu letního a později do Františkových Lázní, je zřejmo, jak mu práce rostla pod rukama a s jakou neúnavnou pracovitostí ji dovedl zmoci. Roku 1855 píše: „Pracuji až do pozdní noci, dnes v neděli odpoledne sedím u psacího stolu. Luigiho a Marii jsem poslal pryč, jen písař policí tu se mnou sedí, protože to již jde do tuhého, denně 50—60 policí. Jen kdyby to tak šlo dále; jsem ve svém živlu při takovém chvatu." A jiného dne zas: „Pošta mi přinesla mnoho škod krupobitím, tři bouřky za tři dny, ale na štěstí žádné velké. A konečně lidé, vidouce, že jiným je škoda hrazena, dostanou chuť se také pojistit, my tím získáme nové pojištěnce. Dnes jsem na př. vydal 50 policí na samé krupobití. Práce mi neškodí, jen kdybych starosti a mrzutosti měl s krku — člověk hodně vydrží."

Někdy ovšem, přemožen mrzutostmi, drasticky si i zastěžuje: „To je život, o němž nelze říci, že by byl poset růžemi. Sotva samotinký vstanu a vlezu do kalhot, už vrazí do pokoje Luigi: „Un signore le aspeta" (nějaký pán na vás čeká). Co je to? Jistě taková caroqua

maladetta (z—ý obejda); jistě že něco ode mne chce, neboť něco přinést, to náleží u lidí vůči mně k nevídaným věcem. Pak dojde pošta, kručí mi v břiše, zdaleka čichám z psaní kouř. Pak doslechnu něco o strýci neb jiném loupežníkovi. Pár oslovin mi udělají písaři, mezi agenty také někdy bývají mizerové, a tak to jde ze zlosti do zlosti a — není tu nikoho, kdo by mi hezky řekl: Nezlob se!"

Je samozřejmo, že řízení tak velké společnosti, závislé na ústředním vedení v Terstu, způsobilo mému otci řadu stálých nepříjemností. Roku 1859 si naříká: „Jsem rozladěn, mám samé nepříjemnosti, k zbláznění. Zdá se mi, že jsem na světě k tomu, aby mne každý zneužíval. To jediné, co mám — Vás dvě — mohu jen kradmo užít. A co Vám vlastně mohu poskytnout?" — A jindy: „Rád bych Vás tu měl, ale co byste měly z tatínka a manžela, který před sebe upřeně kouká, neví, co se kolem něho děje, a myslí na „kšeft", který zcela na něm závisí."

Při tom však ho jako rozeného organisátora těšilo, že podnik se vzmáhá a roste do těch rozměrů, které mu dáti chtěl. „Jen 14 dnů klidu," — píše v jednom ze svých dopisů — „pak je mnoho získáno, neboť pak budu tím gen. agentem, který Nuovu zachrání a jistě 40.000 vyzíská — pak těm Vlachům nadiktuji důkladný šroub." A roku 1856 radostně oznamuje mé matce: „Budeš také se mnou pyšná, když za málo let nejen že budou všechny dluhy zaplaceny, ale že budu moci říci: „Anch'io son pittore — až budeme dělat svých 1500 až 2000 policí a octneme se tak na stupni, ku kterému jiní potřebovali desetkrát více času."

Pět let po založení české agentury Nuovy byla činnost její již tak rozvětvena, že ji docházela nejsilnější pošta z celé Prahy. Tou dobou zaměstnával tu Fügner 33 úředníků v deseti oborech činnosti. Sám ovšem měl

oči všude; bylo-li třeba, vstával třeba v šest hodin ráno, aby práci zmohl. Ač žádal od svých úředníků přesné konání povinností, měli ho všichni rádi. Dali to najevo způsobem tklivým, který zároveň o tom svědčí, že měli lásku k ústavu, v kterém působili, když roku 1860 si umínili oslavit jubileum pětiletého trvání agentury. Vydali ke všem agentům v Čechách vyzvání, v kterém v úvodu praví:

„Dne 22. března slaví náš chef, pan Jindřich Fügner, páté výročí převzetí generální agentury. Jest milým vědomí, že povznesl pětiletými trampotami a námahami závod na nynější stupeň přese všechno osočování se strany konkurence, tak že se nyní náš podnik může zúplna rovnati i nejstarším ústavům. Nicméně však chtěli bychom našemu panu Fügnerovi pro ten den připraviti nějaké překvapení, které by mu zároveň bylo důkazem, že mu jsme upřímně nakloněni a že rádi pracujeme pod jeho vedením.

Skvostné dary nejsou v našem dosahu a učinily by také na dotyčném místě málo efektu. Připadli jsme však na nápad uhodit u našeho pana Fügnera na jeho nejslabší stránku a přičinit se o den nejsilnějšího obchodu a tím mu způsobit největší radost.

U předpokladu, že našeho pana Fügnera máte právě tak rádi, jako my, prosíme Vás o podporu. Náš podnik čítá 800 agentur; kdyby každý z pánů agentů 22. března poslal aspoň jednu přihlášku k pojištění, tvořilo by to již nejsilnější obchod dne.“ V dalším textu rozvádějí pak úředníci, kteří i s dvěma sluhy se podepsali, dále svou myšlenku. Jak se zdařila, nevím; ale na oslavu dne se pamatuji. Maminka mi dala dělat šněrovačku z oranžového sukna se znakem Nuovy na prsou, a šla jsem také s gratulací do pojišťovny.

Navzájem zas dobrotivý chef, kdykoli příležitost se udála, hleděl způsobit potěšení svým úředníkům. Když

panička některého úředníka slehla, dostala výbavičku, a maminka jí poslala kuřátko do kouta; jen kmotrovství odmítal tatínek důsledně, tvrdě, že přináší kmotřencům neštěstí. Charakteristickou poznámku čtu v jednom z tatínkových dopisů: „Přes poledne musel jsem smolit „verše" pro kancelář. Zítra jsou jmeniny Pfeifrovy (byl to nejstarší z knihvedoucích v kanceláři, před tím u Fügnerů v závodě zaměstnaný), a protože vím, že ho to pohne k slzám, zařídil jsem slavnou gratulaci. Proč by se v těchto hanebných časech neudělala někomu radost? Celá kancelář bude pohnuta; bude to aspoň den lidského cítění."

Nějaký čas měla Nuova místnosti v Hybernské ulici č. 4, kde jsme také přechodně bydleli. Roku 1857 podařilo se získati mezzanin nedávno vystaveného velkého domu Lannova, proti státnímu nádraží — platili za místnosti 800 zl. nájemného. „Budou to nejkrásnější kancelářské místnosti v Praze," píše můj otec matce. Tam Nuova sídlela až do svého úpadku. Pamatuji se dobře na světlé pokoje, spojené po jedné straně úzkou chodbou, plnou regálů se spisy saháјícími do stropu. K těm regálům byl přistaven žebříček, který byl při mých návštěvách v tatínkově kanceláři mým prvním tělocvičným nářadím. Jednou jsem — holčička šestiletá — z něho spadla a zůstala v bezvědomí ku zděšení kanceláře, která se sběhla. Ale úraz neměl následků, patrně jsem již tehda měla tvrdou českou hlavu. Část zařízení pokoje tatínkova v kanceláři získala svým časem jedna z našich pojišťoven a sestavila je s podobiznou Fügnerovou ve svých místnostech v památkový koutek.

IX.

Zatím co jsme bydleli v Císařských mlýnech s částí našeho nábytku, podařilo se mému otci nalézti vhodný byt v Praze, ne příliš vzdálený od jeho kanceláře. Stě-

hovali jsme se tam, do Dlouhé třídy, do domu patřícího velkokupci Jičínskému, na zimu roku 1857.

Dům, v kterém jsme bydleli, je přestavěn v moderní činžák, ale sousední dům v starém stavu zachovaný se mu rozvržením tak podobá, že nebýt odlišného čísla, byla bych se domnívala, když do něho jsem nedávno vešla, že je to bývalý dům Jičínských. I tento dům má široký klenutý průjezd, který u Jičínských býval zastaven sudy a bednami vonícími kořením a vpravo i vlevo železem pobité dveře vedoucí do písáren neb skladišť. Jsou tu také stejné dřevěné schody, špatně osvětlené. Dvůr Jičínských byl prostrannější, vzadu maštalemi a nízkými komorami ohraničený. Občas se tu vždy rozložil zástup ženských ze sousedství s velkými koši citronů, které loupaly. Jičínských vařili čokoládu, a přísady do kávy a teplo z kotlů bylo velice příznivo vývoji rusů a švábů, kteří se rozlézali po celém domě. Účetní Jičínských, starý mládenec, který v přízemí bydlel, měl ta zvířátka rád a nedal jim ublížit; my nahoře s nimi vedli urputný a výsledný vyhlazovací boj. Chemických přípravek tehdy snad ještě proti podobné havěti nebylo, chytali jsme šváby „na pivo" a také jsme si k velikému mému potěšení opatřili ježka, který je statečně louskal.

V nádvořích staroměstských domů bylo tehdy celý den živo. Chodili židé — vetešníci s pytlem na zádech — handerlata jsme jim říkali — a vyvolávali: „Handerle vous!" neb snad „Handerle vú!", abych nepochybila; chodily báby s nůší — „Hadry, starý sklo, kosti!" bylo heslo, kterým se ohlašovaly především kuchařkám, jejichž vedlejším příjmem byl prodej těchto odpadků; babek i židů přecházelo denně naším dvorem u Jičínských kolik a kromě nich ještě drotarové: „Máte co drátovat, drátó!" zaznělo kolikráte domem chraptivým basem i jasným tenorem. A jelikož z hliněného nádobí, v kte-

rém se tehdy ponejvíce vařilo a peklo, každé chvíle něco se rozbilo neb aspoň natlouklo, mívali brati-drotárové často práci. Usedli s pacientem na klíně na zápraží, řekli si o kousek chleba, sousto rozžvýkali, ostatek strčili do torby. Rozžvýkaný chlebíček sloužil za tmel střepů, které se pak drátem utáhly. Mne tato práce vždy znova zajímala a byla jsem ráda, jak dráteníčkovi chutná, když dostal něco od oběda. Uměli si to již tak zařídit, že chodili nejraději po obědě.

V ulici nebylo ovšem tak hlučno, jako dnes. Nebylo zvonění a řinčení vozů elektrické dráhy, ani skřeků automobilů, jen občas zaznělo zatroubení, když se ohlašoval „pojezdný" uhlíř, od něhož „menší lidé" kupovali uhlí na putýnky, jak se dnes kupuje u uhlířů v krámcích.

Neměla jsem nikdy svůj pokojíček, sdílela jsem ložnici se svými rodiči. V bytě u Jičínských stála vedle mé postýlky velká vana, kterou večer naplnili vodou. Do této vany mne tatínek vždy ráno vstrčil, pošplýchala jsem se v ní ráda nerada a v teplé postýlce zas jsem se zahřála. Těmto ranním koupelím a pak té okolnosti, že jsem nechodila do školy, jsem snad děkovala své zdraví. Nestihla mne vůbec nikdy jakákoliv dětská nemoc infekční. Pamatuji se na jediné stonání, na anginu, s kterou jsem několik dnů vyležela. Měla jsem štěstí, že jsem i z všelikých úrazů, o které při mých klukovských zálibách nebylo nouze, vždy šťastně vyvázla. Jednou jsem dokonce vyletěla z jedoucího kočáru až na chodník s takovým štěstím, že jsem hned zase běžela za kočárem, jehož kočího chudák maminka, ulekanější nežli já, nijak nemohla přimět, aby zastavil, ke hlučné nelibosti několika kolemjdoucích paniček, bezcitnost té matky kritisujících.

Avšak vrátím se zas k životu v našem bytě v Dlouhé třídě. Vedle ložnice byla knihovna, která nám

zároveň sloužila za obývací pokoj i za jídelnu, když nebylo cizích hostí. Zde, sedíc na kožené pohovce u dlouhého sklapovacího stolu — u téhož, na němž píši tyto paměti, jsem se vedením Josefa Novotného, starého známého mé matky, o němž dále více povím, počala seznamovat se začátky moudrosti, s abecedou — německou. Bylo mi čtyři roky, a zároveň se mnou se učila má největší a nejmilejší panna s porculánovou hlavou, hovící si v rohu pohovky. Vždy, když jsem se naučila některé písmence, ukazovala jsem ji té panně a, ač na mne hloupě koukala svýma namalovanýma očima, neustala jsem ve své učitelské horlivosti. Je mi s podivem, že pamatuji živě tyto začátky učení a že si nemohu vzpomenouti, kdy Novotný mne začal učit česky. Bylo to asi hned po tom, co jsem se zmocnila abecedy německé; neboť mi nebylo ještě zcela šest let, když mi tatínkův obchodní přítel Collino z Hradce Králové přivezl českou obrázkovou knihu, kterou jsem četla s takovou snadností jako pohádky německé. Psanou latinku jsem brzy ovládala, ale německé kurentce jsem se ani tehda ani později nenaučila a také německé listy, které mi tatínek psal, jsou psány latinkou.

Vedle modrého pokoje, který byl sváteční jídelnou, měli jsme ještě velký tříokenný salon. Byl jen k tomu dobrý, že mi v něm starý mistr Link dával taneční hodiny. Velmi nudné a komické hodiny, protože při nich nebylo jiných dětí. Tatínek se obával, abych nezvykla společenské přetvářce, ale přece uznával za dobré, aby dětské údy jeho dcerušky se naučily jisté gracii pohybu. Tak jsme tedy tančili při klavíru, u něhož seděla maminka, se starým malinkým mistrem Linkem, který také ji kdysi učil umění tanečnímu. Při čtverylce vypomohla maminka a Novotný, na počítání.

Občas oživl velký salon, když se sešlo tatínkovo kvarteto, což však při velké práci s pojišťovnou bylo

napořád řidčeji a řidčeji. Pamatuji z pánů kvarteta již jen jakéhosi Umlaufta, kamaráda tatínkova ještě z obchodnické resurse, výborného a nadšeného muzikanta a milého člověka. Byl to Pražák německy mluvící a snad i cítící, ale nalezla jsem jeho jméno mezi zakládajícími členy Sokola, které můj otec získal; zmizel z řad Sokola ovšem hned prvním rokem, když poznal směr nově založeného „turnérského" spolku.

Neměla jsem tehdy kamarádek, ale se synky domácího, o něco staršími, než jsem já sama byla, jsem se ráda scházela — náš velký pes Türkmann, dobrácká černá doga, byl při tom soudruhem našich her. Někdy jsme všichni sešli dolů k starému domovníkovi, který nás dovedl upoutat svými vzpomínkami na války napoleonské. Dostal se jako voják až do Egypta, odkud si přivezl všeliké památky, mezi nimi i stříbrem vyšívané pantoflíčky, které mi daroval, podotýkaje, že by je jinému nedal, nežli mně, kterou má tuze rád — patrně ho asi k těm střevíčkům poutala nějaká něžná vzpomínka. Jsou nyní v museu Náprstkově.

Proti našemu bytu u Jičínských byl pivovar u Celestýnů, silně vyhledávaný bratry z mokré čtvrti, kteří tu sedávali hluboko do noci. Zvykli jsme již rámusu, který nedopitové tropili, a častým hlučným výstupům na ulici. Vedle pivovaru, v druhém patře bydlel jakýsi Hubík, c. k. úředník, s paní rodilou Polačkou — přivezl si ji z haličské své štace. Tato paní Hubíková, drobounká, milá, švitorná panička, se zdálky do mne zamilovala. Dopsala mé matce s prosbou, aby mne k ní dovolila na návštěvu. Vrátila jsem se od ní s krásnou panenkou, na níž byly šatečky a prádélko k svlékání, vše práce dobré paní Hubíkové. Od té doby jsem vždy jednou týdně šla naproti na návštěvu a mezi týdnem jsme se s paní Hubíkovou na sebe usmívaly oknem.

Nebohá paní ztratila čtyři děti, které vesměs do roka zemřely, a těšila se tak z dítěte cizího.

Když jsme žily v létě mimo Prahu, dopisovala si s maminkou a v každém listě psala o mém otci, kterého s pravou ženskou zvědavostí oknem pozorovala. Věděla, kdy se vrací, kdy chodí spát a skoro i co večeří a co večer doma dělá, a nemohla se dost nachválit toho solidního pána, který nezneužívá svobody svého slaměného vdovství a sedí večer sám a sám při talíři míchaných vajíček a sklenici piva.

X.

Nepamatuji se, že bychom byli někdy konali v neděli výlet. Drah bylo málo a parníků nebylo, pěšky bych nebyla daleko došla, také maminka nebyla turistkou a na vyjížďky fiakrem bylo tatínkovi líto peněz. Jen někdy jsme si zajeli za Prahu, když jsme byli pozváni do některé z těch vil, které staré pražské rodiny měšťanské mívaly v majetku neb v nájmu a na které se z jara vždy z Prahy stěhovaly. Pamatuji Malvazinku, Balabenku a Nikolajku. Všechny ty bývalé vinice, s letními sídly, nenáročně, ale pohodlně zařízenými, které byly a zčásti dosud jsou rozloženy kolem Prahy, mají jako na důkaz, že ta Praha přece nebyla tak poněmčena, česká jména, ponejvíce podle rodů, které je vlastnily. Nejčastěji jsme chodili na Nikolajku, kde bydlel dr. Hermann Ellenberger, kdežto František, majitel cihelen a vápenic, bydlel v Bráníku. Chodili neb jezdili jsme tam dlouhou špinavou silnicí od Újezdské brány, jen skrovně vroubenou domy — na místě nynějších Štefanikových kasáren byla jednopatrová hospoda — kdesi jsme odbočili na polní cestu a mezi alejemi ovocných stromů a polí jsme se dostali na Nikolajku. Dnes je tam pod Santoškou již hustě domů.

Tehdejší „landpartie“ byly již často popsány, já

nebyla žádné z nich účastna, ale pamatuji na jednoho z posledních svědků idyllických těch nedělních zábav Pražanů, na dopravní prostředek, jemuž Pražané říkali Zeiserle, lidovým rčením Cajsrlík. Byl to lehký vozík, zařízený na usazení asi šesti lidí, krytý zelenou plachtičkou — od té zelené barvy přezdívka. Vídala jsem jich několik stát za pražskými branami, kde se do nich vsedalo; zcela posledního mohykána ještě po roce 1860 za Žitnou branou.

Na letní byty se zřídka jezdilo daleko. Dnešní světoběžní Pražané, kteří se dívají s patra na někoho, kdo prožívá léto jen někde v Podbrdí neb na Sázavsku, nepochopí, že se najímaly na léto byty nejen v Bubenči, kdež konečně Stromovka byla lákavým sousedstvím, ale také v Kanálské zahradě, ba i v Nuslích. Tam ovšem tehdy ještě Botič byl čistým potůčkem, který se vinul rozlehlou loukou, posetou květy.

Oblíbené procházky poskytovaly některé panské zahrady, do kterých byl přístup jen na vstupenky; tak zahrada Lobkovicova a Kinských a někdy též Schönbornova.

Nás vypravil tatínek léto co léto na čtyři týdny dál, do lesů, do svých zamilovaných lesů křivoklátských.

Od roku 1857 bylo to po dvakráte do Křivoklátu, kde nám nabídli byt v prvém patře svého domku Ciplovi v Křivoklátě. Domek pekařského mistra Cipla, otce oné Fanynky, s kterou tatínek byl znám od Cardů, stojí dosud ve stavu skoro původním, jen kus zahrádky mu ubylo, stavbou dráhy, po níž ovšem tehda nebylo ani potuchy. Když se mamince nechtělo do lesa, užívali jsme zahrady při vilce, kterou si postavil Fürstenberský rada Gintl a která byla prázdná. Neklame-li mne paměť, je to vila u Jelena pod hradem. Tatínkovi se vila ta velmi líbila a v jednom ze svých dopisů lituje, že nemá dost peněz, aby vilku koupil; „byli bychom ve

svém a neměli bychom pocitu, že někomu překážíme“. V druhém roce našeho pobytu na Křivoklátě jel s námi Novotný. Ubytoval se u výrobce čepic, který měl domek u silnice k Roztokám. Chodila jsem k němu s tabulkou pod paží m se učit, abych svou abecedu nezapomněla.

Na zahradu vilky se pamatuji a vidím zřetelně káď, do země zapuštěnou, která mohla být toho příčinou, že bych tyto paměti nebyla mohla napsat. Topila jsem se v ní doopravdy. Utíkala jsem po pěšince, zakopla o hrábě před kádí ležící a už jsem byla ve vodě, jen klobouk plaval. Vytáhli mne ovšem neprodleně, ale není pochyby, že jsem spolykala hodně bakterií (tehdy ještě se o nich ovšem nevědělo) v stojaté vodě. Následoval přísný rozkaz, abych, až tatínek přijede, mu neřekla o své nehodě, že by se hněval. Vyložila jsem si ve svém čtyřletém rozoumku věc tak, že jsem, sotvaže tatínek druhého dne — byla to neděle — vyskočil z kočáru, zalhala si — snad po prvé ve svém životě — a horlivě mu oznamovala: „Tatínku, já jsem se neutopila.“

V Křivoklátě bylo nám u Ciplů dobře, ale můj otec skoro v každém dopise se táže, zdali přece jen Ciplovým nepřekážíme, když nám přenechali svůj parádní pokoj. Byl vždy pln ohledů k lidem, i takovým, kteří toho méně zasloužili než Ciplovi.

Fanynka, nejstarší dcerka Ciplových, provdala se roku 1858 za lesního Nittingra. Tak dostali jsme se do myslivny na Králi u Svaté, která Nittingrovi byla přidělena. Nittinger, muž zralejšího věku, byl mému otci velice sympatický. Vynikal vzděláním nad svůj stav a osvědčil se vbrzce jako dobrý vlastenec. Odebíral české knihy, zejména publikace musejní, ke kterým se dostal stykem s bibliotekářem Paterou, rodákem z Hudlic, které jsou od Svaté jen hodinku cesty vzdáleny. Také jeho mladá žena byla mým rodičům milá. Dobírali si jí někdy pro její romantiku — mělať hlavu plnou ně-

meckých románů, kterými ji úřednické paničky v Křivoklátě zásobovaly, ale zdravý smysl české živnostenské dcerky vzal v manželství přece jen vrch. Byla z ní pečlivá hospodyně a matka a výborná kuchařka a šla svorně s mužem za vlasteneckými ideály — věc tehdy řídká u panských služebníků při rodech tak německých, jako byli Fürstenbergové.

XI.

Prvních šest, sedm let po sňatku soustřeďoval se životní zájem mého otce skoro výlučně na správu Nuovy a na náš malý kroužek rodinný. Zahrál si někdy na piano nebo na harmonium; když vyšla zajímavá kniha, udělal si večer čas, aby ji přečetl; občas zašli si s maminkou do divadla, avšak předplaceni nikdy nebyli a, nelákal-li zvláštní umělecký požitek, seděli raději doma. Politická tišina a protivné ovzduší za Bachovy reakce zrovna lidi volnějšího ducha k tomu nutilo, aby se zatáhli do ulity svého domova. I když jsme byli na venkově, nevyhledával společnosti, sedával večer doma, jak již vypozorovala zvědavá paní Hubíková. „Večer jsem byl v nejpříjemnější společnosti, totiž sám," psával žertem mé matce.

V těch letech také nalezl přes velkou svou práci v pojišťovně čas se zabývat s malou svou dcerkou.

Roku 1855 psal můj otec — jak jsem již výše o tom se zmínila — mé matce do Roztok, že Renátka zaujímá ještě málo místa v jeho citech. Neznal nemužné mazlivosti vůči nemluvněti, ač již brzy po narození holčičky zapomněl se rmoutit, že se nenarodil syn. Počala jsem ho zajímati teprve, když můj rozoumek se vyvíjel. Když jsme byli na letním bytě, nalezl vždy chvíli, aby mi občas napsal psaníčko. Mám je všechny uloženy. První z nich — jsou pracně psány tištěným německým písmem, protože čtyřletá holčička jinak čísti ještě ne-

uměla. Moudrým pedagogem můj milý tatínek nebyl, musím to na něho pověděti. Dovedl v témže psaníčku hubovat a pouštět hrůzu na holčičku, že již psal četníkům na Křivoklát, aby ji zavřeli, nebude-li zase hodná; ale hned v doušce vyřizuje žertovné vzkazy od pánů z kanceláře. Většinou nesou se jeho dopisy veselým tónem, docela kamarádským. Do Františkových Lázní roku 1860 mi psal: „Má myla dceruško!" a pak za to dále německy „Víc neumí Tvůj hloupý tatínek po česku napsat". A hned zas o našem psu Quickovi: „Jest to hodný chlapík, nechá Tě mockrát pozdravovat a líbat. Tak Ty také piješ ze solného pramene? Saperlot, tak malá a umí již pít léčivou vodu. Stálo to dnes v novinách a všichni lidé se mne táží, je-li to pravda. Ano, já to vždycky říkám, v jídle a pití bude z naší Renáty velká umělkyně. Buď hodná, nezlob svou nemocnou maminku, dej pozor, aby si tam nezačala nějakou milostnou pletku, a mysli tak často na mne, jako já na Tebe."

Z mé čiperné paměti měl velké potěšení. Když mi bylo čtyři roky, uměla jsem papouškovat dlouhé německé básně. Nebyly to nijak básně psané pro děti, byly to nejčastěji verše od Heinricha Heine, zamilovaného tatínkova poety. Když žabka, sahající sotva hlavou do stolu, odříkávala Ata Trolla neb jinou romanci Heinovu, bylo to známým našim pro zábavu. Maminčiny sestry to pohoršovalo a maminku samotnou před nimi mrzelo. Kurážná Renátka ovšem obsahu toho, co přednášela, nerozuměla, a tak bezbožný posměváček Heine neměl na její mravy porušujícího vlivu.

Avšak tatínek se dovedl také vážně starat o vývoj povahy své dcerušky. Tak nalézám v jednom z dopisů mé matce zmínku: „Těšilo mne nesmírně, že Renáta darovala své hračky; to je hodná dcera, bravissima, až budu mít čas, dopíši jí, polib ji za mne tisíckrát."

Jak u dětí bývá, mívala jsem patrně své periody, kdy jsem se vyvíjela a chovala podle přání rodičů, a zas jiné, kdy jsem nedělala dobrotu. Z té dobré periody (tak asi z roku 1858) pochází lichotivá zmínka v psaní tatínkově na Král: „Ůžasně mne překvapila Renáta — nemohu si pomoci, ale to není Renáta z Dlouhé třídy, připadla mi docela nějak pozměněná, nijak ke svému neprospěchu, připadá mi mnohem hezčí, mnohem dospělejší. Začínám se nějak o ni bát, je až moc milá, polib ji za mne tisíckrát." Také o dva roky později nebylo patrně na chování dceřino stížností. Píšeť mé matce do Františkových Lázní: „Jen Renátku do toho vemluv, aby si nezvykala nezpůsobům od jiných dětí, učiň ji pozornou na jejich chyby, však to ta žabka jistě pochopí. Musí Tě přece těšit, že si lidé chtějí brát příklad z vychování Tvé dcery a že Tě žádají o recepty."

Nechtěl ovšem tatínek, abych se stala domýšlivou, což by se snadno mohlo státi u jedináčka, jemuž k vůli rodičům se dostávalo dost chvály a poklon. Dovede tedy milý tatínek i dusit sebevědomí dcerušky psaníčky, jako byla gratulace k šestým narozeninám.

„Zítra jsou Tvé narozeniny, to budeš již šest let stará; k narozeninám se obyčejně gratuluje, ale věru, že nevím, mám-li Ti k tomu blahopřát, že budeš již šest let stará a že jsi ještě tak . . .

Ale co bych Ti měl přát lepšího, nežli máš? Co pak Ti schází? Máš se mnohem lépe než já a nežli tisíce lidí.

Dárek Ti dám, až budeme v novém bytě.

Babička Ti také gratuluje, aby z Tebe byla hodná a hodně chytrá holka, abys mohla být sama na sebe pyšná."

Rok nato procházela sedmiletá holčička patrně periodu daremnosti. Píšeť o mně tatínek na Král: „Je to dobrým nápadem Rittingra říci Renátce, že nebude-li dělat dobrotu, ostane na Králi a bude chodit na Svaté

do školy" a jindy zase: „Že Renátka se musela stát svévolná, dalo se předpovídat. Je příliš zvyklá nechat se dominovat pouze muži a chytrá žába dobře ví, že na Králi má nad sebou jen Tebe, ostatní má v kapse" — dodává však jakoby s lítostí: „Škoda, u kluka by to bylo docela správné, ale u ní musíme přece hledět toho rebelantského ducha zlomit."

Bylo přáním mého otce, abych byla vychována bez náboženských představ. Nikdo mi nikdy nic utrhačného proti náboženství neříkal, ale také mi nikdo nevštěpoval cokoli z věrouky. Nechodila jsem do školy a tak nevznikl v mé dětské duši nikdy onen rozpor mezi tím, co je vyučováno katechetou ve škole, a tím, co je povídáno doma, rozpor, který mnohé dítě odstonalo povahovou poruchou. V kostele jsem byla po prvé, když jedna z tet měla ve Vořeše oddavky, a s biblí jsem se obeznámila teprve, když pod návodem Tyršovým jsem se jala obírat výtvarným uměním.

Měla jsem asi do pěti let chůvu, Máry jsme jí říkali, měšťanskou dcerku odněkud z východních Čech, kterou poslali do služby do Prahy spíše k vůli zkušené nežli z nutnosti. Růžolící tu dívčinu, s veselýma očima jsem měla velmi ráda. Máry se na pražské holčičce všechno líbilo až na to, že to byl pohánek, který se neuměl modlit. Naučila mne tedy aspoň jedné modlitbičce. Po jejím návodu jsem tu modlitbičku „Andělíčku, můj strážníčku" vždy večer odříkala, klečíc v postýlce. Říkala jsem ji ráda, protože mi vždy připomenula obraz, který jsem znala z bytu tety Scheinerové — na poli leží v košíku malé dítě, ke kterému se plazí velký had, jinošská postava s křídly zahání hada od děťátka. Nebála jsem se ničeho až na všechny plazivé tvory, hady, housenky, červy; byla to snad spíše štítivost než strach, a toho Andělíčka strážníčka jsem si vždy představovala

jako toho na obraze — byla to litografie podle Führicha, jak jsem po letech poznala.

Řekla jsem, že jsem se ničeho nebála; se strašidly mne nikdo nesměl strašit; že jsou na světě zlí lidé, jsem nevěděla, a tatínek mne tužil proti pudovému strachu z tmy. Posílal mne vedle do neosvětleného pokoje pro nějakou maličkost, o které jsem věděla, kde leží. Ale přece jsem měla jednoho strašáka. Uvádím to, že se mi to zdá případem zajímavým pro dětskou psychologii. Byl to „muž bez brady". Potkávala jsem někdy na procházce vysokého muže o podivně formovaném obličeji. Z hubené bledé tváře čněl nos tak dlouhý a svislý, že se dotýkal úst a pod ústy nebylo takřka brady. Žádné vousy nezakrývaly tuto diformitu, která na mne hrozně působila — bůh ví proč. Zbledla jsem vždy a chytila křečovitě za ruku toho, kdo mne provázel, a v noci se mi o „muži bez brady" zdálo. A při tom jsem nebyla nijak nervosní dítě.

Když mi bylo šest let, uvažoval tatínek s maminkou, že by bylo třeba vyhledat mi jiného učitele nežli Novotného.

V dopise do Františkových Lázní se o tom tatínek znovu zmiňoval: „Bude to diplomatický kousek pro mne, Novotného o tom přesvědčit, že Renátka bude muset mít ještě jiného učitele. Jsem vůbec obětí ohledů na jiné, ale při výchově mého dítěte mají ty ohledy přece meze. Uvidíš, jaké pokroky Renátka bude činit při pravidelném vyučování." Ovšem že dodává dále v dobrotě své: „Nechci tím říci, že nejsme Novotnému dlužni mnoho vděku. Renátě řekneme, že nyní dostane učitele a Novotný že jaksi zůstane jejím soudruhem."

„Diplomatický kousek" se tatínkovi patrně nepovedl; Novotný, který žárlivě střežil své učitelské přednostní právo, slíbil asi, že si bude hledět větší pravidelnosti u vyučování své malé žákyně, neboť se žádný

jeho soupeř nedostavil — teprve čtyři roky později, když Novotný byl na delší dobu zavřen u Sv. Václava, získán pro mne jako učitel prof. Kalina — učil mne několik měsíců, nežli byl přesazen někam na venek.

XII.

Josef Novotný, o němž tu mluvím, dostal se do naší rodiny jako starý známý maminčin. Udomácněl u nás, jsa každodenním naším soustolovníkem, a není o tom sporu, že nebyl bez jistého vlivu na národní přerod mého otce. Svým časem byl známou osobností v mladé české obci novinářské, a nebude zbytečno se o něm tu trochu rozepsati.

Otec jeho byl patrimoniální úředník, něco starší dědečka Tureckého, který pod ním sloužil v kanceláři jakési vrchnosti. Po mnohaletém plahočení v cizích službách se odhodlal k pachtu dvorce. Nedařilo se mu, vysílil se finančně také studiem svých čtyř synů a tak se dostal na stará kolena jako trosečník ke svému bývalému kolegovi, který zatím se stal hospodářským radou u kněžny Dietrichšteinové a rozšířil svůj rodný statek ve Zbuzanech ve výnosný dvorec. Dědeček Turecký mu vykázal byteček v přízemí „zámečku", a starý Novotný dělal správce. Nebylo sladko sloužit dědečkovi Tureckému. Delikátnost mu nebyla dána, a tak nebohý Novotný a jeho manželka museli spolknout leckterou hořkou pilulku. Ze synů byl jeden již v místě, jeden zemřel, nejmladší Edvard a starší Josef studovali v Praze. Josef býval i ve Zbuzanech i v Praze častým hostem u rodiny Tureckých — jeden čas i přiučoval jediného synka, Josefa, hrával s děvčaty karty o ořechy a suché švestky, jichž byly pořád v spižírně pytle ze zahrad zbuzanských, a po smrti starého Novotného pomáhal i dozorem při sklizni.

Když se k nám dostal jako můj učitel, byl Novotný

MUC a zůstal jím. Roku 1848, stár 18 let, byl medikem, po čase udělal nějaká ta rigorosa, pak se mu nedostalo peněz na taxy a již se na doktorát nezmohl. Můj otec, který ho měl rád, zazlíval mu jeho oblomovštinu, i mé matce se o tom v dopise zmiňuje, že by mohl Novotnému závidět ten život bez určitého cíle, kdyby sám byl s to tak žít. Již od roku osmačtyřicátého byl Novotný účasten studentského ruchu politického, byl uvědomělým Čechem a znal se dobře v celé tehdejší české literatuře. Povzbuzen mým otcem, jal se učit anglicky — již r. 1858 posílá můj otec na Křivoklát anglickou knihu, abych do ní napsala Novotnému věnování, přeložil z angličtiny i několik veseloher, a na sklonku let padesátých se horlivě zabral do studia těsnopisu. Založil s jinými r. 1858 první těsnopisný spolek a když po roce 1860 se sešel český sněm, byl Novotný členem těsnopisné služby, znal se v stenografii české i německé, můj otec s ním tehdy na Křivoklát si dopisoval těsnopisem.

Po roce 1860 octl se Novotný v proudu politického ruchu. Měl jisté nadání pro humoristickou literární produkci a již od roku 1858 byl spolupracovníkem „Humorů“ a jeden čas odpovědným redaktorem „Blesku“, který vycházel, když „Humoristické listy“ byly zastaveny. To nebyla tehdy jen literární funkce ; „Humory“, jejichž tehdejší význam pro buzení národního a politického uvědomění v širokých kruzích není snad ještě ani náležitě doceněn, byly pro vládu jednou z nejnevítanějších publikací. Odpovědný redaktor byl nárazníkem, který persekuci odnesl. Byl kolikrát souzen a odseděl si „u sv. Václava“ asi na třikráte, dohromady přes rok vězení; později, v roce 1864—5, odnesl hříchy „Humorů“ Vilímek, odpykal si svých 8 měsíců i s pouty na nohou.

Ač „sezení“ Novotného znamenalo pro mne prázd-

niny, litovala jsem přece svého kamaráda-učitele z celého srdce, když jdouc se Sofinkou procházkou k řece Kočičí uličkou k přívozu, míjela jsem špinavě žlutou smutnou budovu kriminálu u sv. Václava. Dívajíc se na zamřížovaná okna a na vojáky, kteří s nasazenými bajonety budovu obcházeli, vzpomínala jsem i na jiné známé, kteří tam trávili měsíce, ba léta, mezi nimi nejčastěji na Julia Grégra, pro kterého naše Sofinka prolévala mnohé tajné slzy, při pomyšlení, že vleče za sebou těžká pouta. Posílali jsme Novotnému denně oběd, a činilo mi tajnůstkářské potěšení zaplétat do proutěného koše, pod misky s jídlem, úzké proužky papíru s napsaným pozdravem, byla jsem svatě o tom přesvědčena, že je žalářníci nepostřehnou. Jednou jsem přinesla takový proužek do kuchyně, aby jej zapekli do buchty, což mi však stará Nanynka rozhodně odřekla:

„Najdou tam ten moták, budou pak buchty vždy rozkrajovat a polovičku jich panu Novotnému snědí. To tak!" namítla.

Toto nejdelší ze všech sezení Novotného ovšem spadá již do roku 1864 a předběhla jsem, zavedena vzpomínkou, dobu, o které jsem vyprávěla, o kolik let.

Nepochybuji o tom, že Novotnému připadá část zásluh o národní probuzení mého otce. Ne tak proto, že by byl měl na něho přímý vliv svou osobností, jejíž slabé stránky můj otec dobře znal z každodenního styku, ale spíše právě pro tento každodenní styk. Novotný se znal v kruzích, s nimiž my jsme se před tím nikdy nestýkali a které tehdy, na sklonku let padesátých, představovaly podstatnou část živlu, na nějž politický ruch let šedesátých předem navázal — v kruzích studentských a žurnalistických — a obeznamoval mého otce s jejich snahami. Novotný obeznámil mého otce též se smutným osudem Josefa Baráka, který již roku 1859 pro „politické rejdy" v Ehrenhausenu u Mariboru

byl internován, tam nuzně živořil, ba takřka hlad trpěl. Od té chvíle, co můj tatínek se o tom dověděl, docházely Baráka pravidelné peněžité podpory, aniž zvěděl od koho; teprve po čase mu Novotný prozradil, kdo to byl, jenž tuto oběť zvůle policejního ředitele Päumanna zachránil od vysílení. Myslím, že tyto podpory Barákovi posílané, byly prvním činem, s kterým můj otec se přihlásil do národních řad, zatím ovšem anonymně.

Novotný, který se scházel v kavárnách a v hospůdkách nejčastěji u otce Pěkného a v kavárně u Čáslavského se studenty a českými novináři, tehdy arciť nečetnými, vyprávěl často o surovostech policajtů a o rozhořčeném vření mezi mládeží. Z toho vyprávění utkvěla mi v paměti jedna podrobnost, patrně asi ze všeho na můj dětský cit způsobila největší dojem. Novotný vyprávěl o jakési srážce mezi studenty a policií, v které jeden z mladých lidí byl vážně zraněn. Přátelé, kteří nato přikvapili, nabrali do kornoutu, který z novin ukroutili, zkrvavený sníh a donesli jej od rohu tehdejšího „Dobytčího trhu“ a Spálené ulice do nedaleké hospůdky, kde studenti se scházeli.

Novotný nám také nosil písničky, v kterých se za posledních dob reakce vybíjelo národní cítění. Bylo to ovšem hlavně za války v Lombardii, kdy po porážkách Rakouska kolovaly podobné utrhačné a škodolibé anekdoty a písničky jako za světové války, která nám dala svobodu. Také tehda se v uvědomělých kruzích našich tušilo, že jen nezdary Rakouska nám mohou přinést nějaké úspěchy. Uměla jsem ty písničky nazpaměť a lituji jen, že se opisy jejich ztratily.

Mezi památnými papíry nalezla jsem jen jedinou tehdejší písničku, namířenou proti policejnímu řediteli Päumannovi. Svou neumělou skladbou poukazuje k opravdu lidovému původu. Je při opisu i udáno, že se zpívá na nápěv „Na tej louce zelený“.

Na té pražské ulici
Straší to ve dne v noci,
Strašejí tam študující
A hladoví dělníci.
    Ref. Strašejí tam atd.

Počkej jenom, Pajmane,
Uvidíš, co se stane!
Ukaž se jen na ulici,
Rozbijem Ti palici.
    Ref. Ukaž se jen atd.

Sloto Bohu nemilá
A všem Čechům protivná.
Pán Bůh s námi — musíš pojít,
Hodina tvá odbila.
    Ref. Pán Bůh s námi atd.

Tyto mé vzpomínky na vyprávění Novotného a na jeho písničky sahají do roku 1859. Tehda jsem se již učila s Novotným česky a vše, co se nového u nás doma dělo, také mne, holčičku, která do té doby mluvila více německy než česky, přerozovalo v české uvědomělé dítě.

Pokud bych přerod, který se rokem tím připravil a roku 1860 dovršil, líčila jen ze svých vzpomínek dětských, zachytila bych arciť jen fakta. Vzpomněla bych na to, že tím rokem počínajíc, žlutě kropenatá německá mluvnice ležela zastrčena v koutě zásuvky a že ji Novotný vytáhl jen tehda, když mne chtěl potrestat za nedostatečně provedený úkol český. Vzpomněla bych na to, že maminka se mnou mluvila česky, ač ze starého zvyku se někdy zapomněla s němčinou; vzpomněla bych na to, že se almárka v malé jídelně začala plnit českými knihami a že mi pan Collino, tatínkův čelný agent z Hradce Králové, přinesl darem českou obrázkovou knihu. Avšak stačí jen se probrat dopisy mého otce z roku 1859, aby bylo zjevno, že obrat v jeho mysli šel z hloubky a že jej připravoval celý duševní jeho stav předchozí. Co doutnalo pod popelem, vyšlehlo čistým

plamenem, když v to zadul příznivý svěží vítr od západu.

V červnu roku 1859 píše můj otec na Král: „Včera dávali operu „Tell' — to mi nedalo, musel jsem jít, neboť překrásná hudba sama o sobě mne láká a pak tím největším hudebním geniem, za kterého považuji Rossiniho, vzdor Beethovenovi, zhudebněné zahnání rakouských tyranů ze Švýcar! Ta scéna na Rüttli s tím mužským sborem, s mohutným výkřikem po svobodě, to mne hluboce rozechvělo!"

Jistě že tento projev cítění a nálady navazuje na mnohé, co má matka přeslechla v hovorech, které se u našeho stolu s Novotným spřádaly. Bylo to po nešikovném tažení Gyulayově (také toho se týkala jedna z utrhačných písniček, které Novotný přinesl; pamatuji, že začínala: „Pane Gyulay, co to dělaj") po bitvě u Montebello pro Rakousko nešťastné a bezprostředně po vpádu vojska Garibaldiho do Lombardie.

Každý z dopisů, mým otcem pak toho léta na Král psaných, dotýká se aspoň větou běhů válečných. Je z každé té zmínky zřejmo, jak celou duší se raduje z porážek, které Rakousko stihly, dovršivše se bitvou u Solferina, kde sám Franz Josef velel. Vzpomněla jsem si na tu radost svého tatínka kolikráte za světové války, kdy jsem lačným srdcem se pídila po zprávách o zrovna takových porážkách.

Lesní Nittinger, náš hostitel, jakož i Josef Novotný byli ovšem dychtivi novinek z bojiště. Skoro v každém dopise je nějaká charakteristická zprávička pro ně: „Pro Novotného a Nittingra jen srdečné pozdravy, jinak nic nového, jen to z „Deutsche Allgemeine Zeitung", že uherské jízdné pluky nechtějí jít do pole, když se jim nehraje „Klapkův pochod"." A jindy zas: „Politický klid — zdá se, že se něco rozhodujícího chystá." A zase: „Nittingrovi řekni, že skoro nic nového z Italie není

slyšet, jen tolik se čte i v našich novinách, že despocie Rakouska a opovrhování všemi lidskými právy jde tak daleko, že vojákům, kteří přece za ně obětují život, nedají ani jíst ani pít, celé dny musí bojovat a konat pochody, a nikdo o ně nepečuje, kdežto Francouzové i v poli mají stále nadbytek. Prusko staví armády — dají-li se do toho Němci, bude z toho všeobecná vojna; neboť Rusko je nesmírně ozbrojeno, pak by mohlo být po Rakousku veta. Co by s námi bylo, je otázkou." Tři dny po bitvě u Solferina píše: „Zdá se, že Francouzové již na levém břehu Mincia jsou. O ústavě však pranic se nemluví." Fügner dobře tušil, že události na půdě Lombardské budou mít vliv na poměry vnitřní, a těžce nesl, že v široké veřejnosti české se to náležitě necítí, a stýská si: „Národ náš je přece velmi krátkozraký neb sešlý." Sám se tím netajil, že ho porážky Rakouska nijak nezarmucují, ač věděl, že z té smělosti mohou povstat nepříjemnosti. Píše: „Jestli brzy nepřijedeš, nalezneš mne v policejním arestě. Nemohu si pomoci, když lidé v hospodě tak tuze hloupě žvaní, to spustím po svém způsobu." Zmiňuje se o politických potyčkách, které měl ve vinárně s kamarády z kruhů obchodních. Dva dny po bitvě u Magenty byl vskutku volán na policii k výslechu. Staří známí ze šosácké Prahy měli z toho potěšení. Píše o tom na Král: „Řekl jsem jim, že jsem na policii pozván byl. Jaká to radost pro ně! ‚Tak tě přeci jen jednou dostali. Tejď nebudeš již proti větru foukat.' Ti však ustrnuli, když jsem jim lakonicky odvětil: Sejde na tom, odkud právě vítr fouká a foukat bude, zdali vítr se neobrátí a nebude foukat v obličej Vám, kteří jste nikdy proti větru nefoukali." Mínilť tím, že rakouská vláda bude nucena dát národům ústavu, a očekával od ní též spravedlivé zřízení našich poměrů národních.

Staré sympatie pro osvobozovací snahy Italů, které

si mladistvý Fügner přinesl již ze svého pobytu v Terstu, ozvaly se ovšem živě za této války. Vím-li o starých sympatiích jen z vypravování, pamatuji, co směle mohu nazvat kultem Garibaldiho již z vlastních vzpomínek. Tatínek mne učil obdivu pro hrdinské počiny velkého vlastence italského, vyprávěl mi o jeho „výpravě tisíce" k osvobození Sicilie. Objednal si fotografie všech členů rodiny Garibaldiho a jeho generálů a měl z toho potěšení, že jsem je dovedla nazpaměť jmenovat. Z Milána si objednal velké poprsí Garibaldiho, které bylo postaveno na modrý sloup z napodobeného mramoru v našem saloně, a menší ocelorytinu, kterou vedle Kanta a Washingtona si pověsil nad postel. Také červenou flanelovou bluzu, jako nosili dobrovolníci Garibaldiho, objednal si z Italie a menší téhož střihu pro mne. V té bluze jsem se pak pyšnila na procházkách v blaživém přesvědčení, že každý na mně vidí, jaká jsem revolucionářka; myslím, že nic by nebylo mé sedmileté dušičce způsobilo takovou radost, jako kdyby mne pro tu bluzu byl sebral policajt.

Půda, v které klíčilo sémě národního uvědomění Fügnerova nebo snad, správněji řečeno, jeho přilnutí k našemu národnímu hnutí, byla připravena jeho všestranným liberalismem. Je chladné však to označení „liberalismus" pro zdravý zápal Fügnerův pro vše, co znamenalo boj proti tyranii, ať dynastické, ať církevní. Odtud jeho zaníceni pro osvobozovací zápas mladé Italie a jejího reka Garibaldiho; odtud jeho sympatie pro hnutí irské; odtud jeho ošklivost vůči Habsburkům. Otevřený boj proti tyranii i příprava k odporu ironií a vtipem byly mu stejně sympatické, proto z našich spisovatelů mu byl tak blízký Havlíček, proto tak rád četl a citoval Heineho. Nevěřil v dogma, ale nebyl volnomyšlenkářem v nynějším tak často klerikálně netolerantním smyslu slova, respektoval náboženské cítění

každého, kdo to s vírou mínil poctivě, ale vláda církve — která k tomu v Rakousku byla namnoze v službách dynastie — mu byla odporná. Věřil veškerým přesvědčením v blahodárné výsledky a důsledky konstitučních zřízení, nevěda tehda ovšem, že i ona, jako každé lidské dílo, mohou se někdy zvrhnout v nástroj lidí, kteří to se svobodou nemyslí upřímně. Byl demokratem jednak z odporu proti šlechtě a jejím privilegiím, zejména u nás tak skrovně opřeným zásluhami a dary ducha, jednak z pudu srdce, které se otvíralo všem, kdož byli utištěni a nespravedlivě zkracováni.

V povaze mého otce byl — smím-li tak říci — bohatýrský rys. Byl by z něho býval dobrý národní voják. Nemohl se podle své povahy lehce nadchnout pro naši českou věc, dokud se opatrnicky musila skrývat za čistě literární snahy. Čin, čin, to bylo, čeho si žádal na vlasteneckém počínání. Řečnické turnaje, diplomatické kličky, ty nebyly po jeho chuti, ač arciť i jejich význam a nutnost nahlížel. A psal-li kdysi mé matce, že Němci nebudou jiní, dokud jim Češi nevtlukou respekt do krvavých hlav, nemyslil to nijak jen obrazně.

Jakmile se v duši a mysli vypořádal se svým politickým a národním přesvědčením, byl náš, ne polovičatě, ale cele a bez kompromisu — jinak to nedovedl.

XIII.

V du dobu spadají dvě veřejné funkce, které mému otci byly svěřeny — předsednictví ve Spolku stenografů nově založeném a členství v Obchodní komoře. V obou měl příležitost své národně rozhodné a politicky vyhraněné přesvědčení osvědčiti.

Těsnopisu učil se můj otec u Šimona Bleyera — silný modrý sešit s jeho úlohami se zachoval. Poznal význam těsnopisu pro hbité úřadování a měl své úřed-

níky k tomu, aby se těsnopisu učili. Známí považovali to za „jednu z těch marot Fügnerových", ač tím jen předešel svou dobu o mnoho let. Uznal za prospěšné, aby k povznesení umění stenografického byl založen zvláštní spolek, a zvolen byl 19. listopadu roku 1859 jeho předsedou. Spolek byl zprvu utrakvistický, ale Fügner se záhy o to přičiňoval, aby se mnozí utvrdili v těsnopise českém. Na jeho vyzvání se Novotný jal horlivě obírat těsnopisem, zejména českým, a vyměnili si na Křivoklát několik listů těsnopisem. Když se sešel v dubnu 1861 sněm, byla tak již po ruce řada hbitých písařů obou jazyků. Fügner sám zorganisoval sněmovní kancelář těsnopiseckou, kterou pak i sám řídil.

Předtím snažil se předseda spolku všemožně o pozvednutí úrovně umění, jemuž spolek byl věnován. Zařídil v r. 1860 psaní o závod a opatřil pro přeborníky z vlastních prostředků ceny. Když pak se na sněmu ukázaly slabé stránky českého těsnopisu, vypsal cenu 20 dukátů za nejlepší převedení Gabelsbergovy soustavy do českého jazyka. I to ovšem bylo anonymní.

Objednal též u Josefa Mánesa náčrtek k diplomu pro členy; k provedení krásného návrhu však nedošlo, asi z příčin finančních. Perem kreslená a tušovaná velká skizza je nyní majetkem pražského „Sokola".

Na této skizze umístil Mánes v rámování svého charakteristického ornamentu nahoře postavu Jupitera a po obou stranách podoby dvou tvůrců nebo snad čelných pěstitelů těsnopisu, Hegla a Hubra, dole pak, pod prostorem, pro nápis určeném, skupinku mladých mužů tak charakteristicky českých, jak právě jen on tehda to dovedl. V dolní obrubě diplomu jsou umístěny čtyři znaky: český, moravský, slezský a slovenský — nevím, zdali tehda kdo jiný byl na to pomyslil, aby znaku slovenského užil v řadě se znaky historických zemí čes-

kých — intuice Mánesova předešla dějinný běh o šedesát let.

Mohutný a rychlý rozkvět pojišťovny, kterou řídil Fügner, zjednal mu zvučné jméno ve vedoucích kruzích obchodních. Roku 1858 byl zvolen do Obchodní komory, v které od r. 1854 byl náhradníkem. V obchodním cvětě pražském bylo tehdy poskrovnu lidí se širším rozhledem a hlubším porozuměním pro národní hospodářství, a nový člen se rád přimkl k těm mužům, kteří v komoře představovali pokrokový živel. Byl mezi těmi, kteří připravili odpověď Obchodní komory na otázku vlády „Jak pomoci zešlým rakouským financím", že pomoc tu spatřuje předem v udělení ústavy.

Pokud a do jaké míry byl můj otec účasten prací v Pražské průmyslové a plodinové tržnici, nevím. V zachovaném dopise ze dne 13. února 1860 čtu, že při valné hromadě akcionářů „Böhm. Industrie- und Produkten-Halle" byl zvolen ředitelem tohoto ústavu. Soudím, že zde dlouho nepůsobil, nenalézámť již nikde, ani v žádném z dopisů mé matce, o společnosti té, jejíž předsedou byl Maxmilian Berger, nijaké zmínky.

Od tohoto roku šedesátého pamatuji již četnější podrobnosti z našeho každodenního života a také ohlas zevních událostí již byl v mé dětské duši napořád zřejmější. Rozoumek šestiletého dítěte nemohl arciť pochopiti příčiny, pro které se domácnost naše a všechno naše konání obrací k češtění. Tolik jsem však již chápala — vždyť tatínek o tom denně u stolu rozmlouval s Novotným i s maminkou, že se Čechům ubližuje, a ti, kteří tak činí, že jsou „Habsburáci" neboli „černožlutí", a že to není jenom Päumann, o kterém nám Novotný povídal tak škaredé věci, který české vlastence pronásleduje. Na muže, kteří pro své češství byli pronásledováni, souzeni a zavíráni, pohlížela jsem s velkou úctou — Barák, Julius Grégr, později Vilímek i můj

informátor Novotný pro své sezení v kriminále mi připadali jako hrdinové. Nechodila jsem do školy a nemusela jsem umět nazpaměť ani císařskou hymnu, ani žádných z těch nechutných čítánkových článečků o rodu Habsburském, a tak zůstala v mém dětském srdci zcela nezmatená ošklivost vůči všemu, co souviselo s dynastií, která mému tatínkovi byla tak odporná. Co pamatuji o zevním našem přiklonění k českému ruchu, spadá, jak jsem již řekla, začátkem do roku 1860.

XIV.

Téhož roku v srpnu jsme se přestěhovali do nového bytu. Bydleli jsme v Dlouhé třídě necelé tři roky. Můj otec zatoužil po vzdušnějším bytě a nalezl ho v Mariánské ulici. Ač si ve svých dopisech nejednou stěžuje na domácího pána a podotýká, že „konečně od takového „černožlutého“ nelze nic lepšího očekávat,“ otálel přece až do krajní možnosti s výpovědí — bylo mu tolik krušno někomu způsobit nepříjemnost.

Náš nový byt v Mariánské ulici se mi nesmírně líbil. Z oken našeho druhého patra byla vyhlídka na „bašty“, kde mezi křovím a stromy se každé chvíle zamihli procházeči, a dole pod promenádou byla teprve veselá podívaná. Rozkládala se tam, právě proti našemu domu, velká ohrada tesařské rodiny Zeyerovy. Paní Zeyerová — tehdy již vdova — se syny a dcerou bydlila ve vlastním domě vedle nás. Nad ohradou, na svahu bašt, měli Zeyerovi zahrádku s úzkými serpentinovými stezičkami a mezi nimi vlepenou besídku. Zahlédla jsem tam někdy kudrnatou hlavu toho neb onoho ze synů, nejčastěji Julia, který se ztratil zdola z ohrady, kde „prakticíroval“, aby se tam schoval s knihou. Zavděčil se mi tuze, když kdysi mi chytil mého milého špačíčka, který uniknuv z klece, schoval se tam do křoví. Zvykli jsme veselým ranám tesařských širočin a hlasitému „Hej

šup!“, kterým ohrada každé chvíle zazvučela, tak že nám ten ruch v neděli skoro scházel.

Byt na Novém městě přinesl mi blízkost procházek dosud neznámých. S dědečkem vyšla jsem si někdy dopoledne nahoru na bašty. Široká cesta, která se táhla podél bašt, od Slepé brány až dále za Novou bránu, osázená stromy a vroubená lavičkami, šířila se místy v malá prostranství. Tak nad Žitnou branou, kde vedle domku obývaného jakýmsi starým „felvéblem“ — jak se po pražsku říkalo — etablovala se malá živnost sušení prádla. Jak sluníčko na jaře počalo hřát, natáhly se tu šňůry od kolu ke kolu a scházely se tu ze širokého okolí služky a pradleny s nůšemi prádla. Třepetalo se tu a bělalo od dubna do října.

Blíže Nové Brány, pokud se pamatuji, byly bašty nejširší; zde stála restaurace s pěkným sálem a v létě tu hrávala hudba. Také něco jako dětské hřiště tu bylo naproti mezi řadami lavic a kdesi byl tu pomníček s českým lvem, nyní umístěný v parčíku pod městským museem. Z prostranství nad Koňskou branou byla pěkná vyhlídka dolů na Prahu, ta, co nyní máme s musejní rampy; s druhé strany promenády otevíraly se místem průhledy do hradebních příkopů a na silnici podél nich se táhnoucí. Část těch příkopů, zarostlých travou, byla osázena morušemi.

Dědeček, který s babičkou se stěhoval zároveň s námi do Marianské ulice, kde měli v přízemí byt o dvou pokojích, chodíval na baštu nejraději dopoledne, nežli zapadl si k Nosticovům na svoji skleničku vína. Scházel se tu s několika starými známými, kteří měli zrovna takové huňaté cylindry a zrovna takové hole s kostěnými knoflíky, jako on. Říkali si na potkání „košamrdýner“, dávali si šňupat ze stříbrných tabatěrek a rozmlouvali, tof se rozumí, německy.

Nestála jsem tuze o ty procházky s dědečkem, mi-

lejší byla mi vycházka s Novotným do Sakrabonky nebo Kanálky, kde bylo možno si zaskotačit s Quickem. Ráda vzpomínám na křižovatku alejí ovocných stromů v polích, která se táhla nad Kanálskou zahradou směrem k zahradě Reichenbachově, od jejíhož šedého prkenného plotu byla krásná vyhlídka na Prahu, skoro totožná s tou, která se nyní rozevírá s terassy v Riegrových sadech. Tato stará terassa byla tehdy za plotem Reichenbachovy zahrady a nebylo k ní přístupu. Nahoru na mírný svah, o němž se tu zmiňuji, chodili jsme cestou od Pštrosky a z ní zabočili jsme buď vpravo dolů do Kanálské zahrady nebo jsme kolem Reichenbachovy zahrady a Saracenky sešli k Nové bráně na cestu za nynějšími Riegrovými sady, která dnes je jediným zachovaným zbytkem těch procházek.

Není nás Pražanů již mnoho, kdož pamatujeme Kanálskou zahradu. Když jsem tam za dětských let chodila procházkou, byly tu ještě stopy bývalé krásné úpravy hrabětem Canalem zavedené. Dvě tři již zpola otlučené sochy nějakých mythologických bytostí, můstky přes potůček, který se vyléval do rybníčka, a polokruhový výklenek s kamennými lavičkami. Mezi Kanálkou a Pštroskou rozkládalo se prostranství osázené starými kaštany, restaurační to zahrady, kam časté koncerty vábily četnou společnost. Marně bychom my, staří Pražané, dnes pátrali ve Fochově třídě, kde asi byl vchod do Kanálky a kudy se z ní vycházelo směrem k Olšanským hřbitovům, pěšinou mezi poli.

Nepamatuji se, že by maminka nás kdy byla provázela na našich procházkách. Měla s domácností plné ruce práce a brzy jí přibyly ještě starosti, které souvisely s naším přimknutím k české společnosti.

Nezvávali jsme k hostinám a také „čaje“ a „přijímací dny“ tehda ještě nebyly v módě, ale bez hostí jsme takřka nikdy nebyli. Novotný a Sofinka u nás

stále obědvali, též dva z chudých písaříčků mladíčků z pojišťovny často zůstali na oběd i prof. Tomíček, jenž maminku učil spisovné češtině. Při našich obědech nesmělo nikdy scházeti vařené hovězí maso. Tatínkovi obyčejně stačilo s přílohou osmažených bramborů a omáčkou, moučníku pak již jen malounko pojedl. Nebyl ani jedlík ani labužník, k večeři se třeba spokojil šunkou neb míchanými vejci a v Sokole nejednou, když se déle zdržel, snědl si v písárně svou uzenářskou večeři s rohlíkem z papíru jako student.

Když dojel některý z „terstských židů", jak tatínek tituloval pány z ústředního ředitelství Nuovy, ač všichni nebyli židy, bylo ovšem nutno je pozvat k opulentnějšímu obědu; avšak i takový oběd byl proti hostinám nyní obvyklým skromně občanský. „Sladká mísa" byl při těchto příležitostech obyčejně dort pěnový, nadívaný šlehanou smetanou, který se objednal u cukráře Juppy v Celetné ulici. Juppa, Schrachta, Jaeger a Kopf byli nejhledanější pražští cukráři té doby, také Baldini, který teprve před nedávnem obchodu se vzdal, měl tehda již cukrářství, a z menších firem Bevilaqua, jistě také ještě potomek italských cukrářů, snad již v sedmnáctém století do Prahy se nastěhovalých. Bylo ostatně tehda cukrářů po Praze nemnoho, buď jsme měli méně peněz nebo jsme nebyli tak mlsní; mne aspoň nikdy nevedla maminka k cukráři, a bonbony jsem měla, jen když mi je někdo cizí přinesl. Jeden den v roce jsme mívali více hostů — to o Štědrý večer.

Pro poesii Štědrého večera měl nevěrec Fügner živý cit. Neslavil se u nás bohatou hostinou — ryba na černo a na modro upravila se jen k vůli hostům, tatínek ryby jedl nerad, protože se nerad piplal s kostičkami, a tak se pro něho vždy upravilo nějaké lehké maso; šneky a všeliké lahůdky složité úpravy nepřišly při tom nikdy na stůl, a pokud se pamatuji, ani žádný dort, jen obli-

gátní měšťácký závin nebo řezy z máslového těsta. Bývali pozváni svobodní pánové z kanceláře a ovšem Novotný, prof. Tomíček a také Sofinka, a na chvíli zašli nahoru i dědeček s babičkou. Nadílka pod velkým stromkem arciť platila hlavně mně, pozvaní a také někteří jinak mému otci zavázaní se revanšovali hlavně malé Renátce. Tak se octlo jednoho Štědrého večera pod stromkem pro mne sedm panen, mezi nimi roztomilá Polačka s konfederatkou, Marguliesem v Krakově objednaná, velkolepá nevěsta s opravdickými vlasy, a z Paříže zaslané půvabné baby, jejichž ohybací kloubky a zavírající se oči a pisklavý hlásek byly tehda v Praze novinkou. Však jsem si plavého kudrnáčka také tuze oblíbila, jmenoval se Jindříšek. Po čase vyrostl ze svých bílých pikových sukének, Sofinka mu musela ušít kalhotky s bundičkou — vždyť to byl kluk — a dostal hezkou sokolskou čapku, ne takovou, jakou mají nyní naše káňata, o kterých tehdy nebylo ještě ani zdání, ale černou, členskou. Jindřich vskutku v mé fantasii rostl a dospíval, a těšila jsem se s tím svým mazlíkem dobře dva roky.

Jeden Štědrý večer byl však pro holčičku, tehdy osmiletou, smutný. Bůhví kam se poděla její dětská roztomilost, stala se neposlušnou a zlobila maminku, zejména za letního bytu. Bylo třeba zbůjnou žábu potrestat, a tak usouzeno, že toho roku nebude pro ni Ježíška. Co přátelé poslali, schovalo se, a Renátka byla jediná, které se nedostalo nadílky. Služky, které ji měly tuze rády, nad ní plakaly soustrastí, jak o tom bývalá naše panská, napotom paní fořtová, hezky vyprávěla jedné člence kolínského „Sokola“.

Pamatuji se na ten smutný pro mne Štědrý večer, který však byl vydatným korektivem pro malou hříšnici. Neplakala jsem — neměla jsem nikdy slzy na krajíčku, ale bylo mi hrozně líto. Zmíněné panské utkvěly

naše Štědré večery živě v paměti, rozhovořila se stará paní o nich obšírně své posluchačce, která pak vše, co jí bylo svěřeno, napsala. Má matka, ač šetřit uměla, nikdy neskrblila, když se jednalo o vánoční dárek služkám, a nikdy se nepídila — jak to dělaly její známé paničky — v obchodech po látkách lecjaké kvality na obligátní dárek „na šaty"; vybrala vždy něco důkladného a pěkného.

Tatínek nenosil vyšívaných trepek, ani šlí, ani pouzder na doutníky s vloženou výšivkou na straminu, což bývaly běžné dárky dcerušek otcům. Můj dárek byla báseň, tak hezky opsaná, jak to dovedla malá holčička, která měla chatrné nadání krasopisecké. Roku 1861 to byly Jablonského „Tři doby země české", nato v roce založení „Sokola" píseň sokolská „Hoj, Sokolíci!". Opsané jsem pak odříkala — to odříkání dopadlo lépe než krasopisecký výkon. Když po večeři tatínek zasedl k harmoniu a zahrál nějakou klasickou skladbu, k náladě večera se přimykající, bylo to pro všechny naše hosty požitkem. Také já jsem jednou překvapila tatínka pěkným přehráním sonaty, kterou Zvonař se mnou nacvičil se značným vynaložením trpělivosti vůči žačce, která překlepávala, co jí bylo uloženo, důrazně a hbitě, mačkajíc klapky s naprostou lhostejností k tomu, co z kláves vymačká za zvuky.

XV.

Rok 1860, v kterém jsme se v srpnu stěhovali do Mariánské ulice, znamenal pro mého otce a také pro maminku a mne zjevné vstoupení do malé ještě tehda české společnosti. Má matka mluvila hbitě česky — vždyť ve Zbuzanech s příbuznými selskými lidmi a se sousedkami Válkovou a Pavelkovou a starou paní učitelovou Jirotkovou z Ořecha jinak nemluvila, ale tím, že nic českého nečtla, neovládala náležitě spisovného

jazyka a psát po česku již docela neuměla. Bylo tedy nutno se učit. Novotný přivedl k nám prof. Tomíčka, chodil k nám třikrát týdně a záhy u nás zdomácněl a nemohl si dost vynachválit rychlé pokroky své žákyně. Za rok neměl již čemu naučit, ale domluvil mamince, aby se od něho učila ruštině; bylť Tomíček, starý český mluvničář, kamarád Hankův, přesvědčeným rusofilem a výsledek jeho vyučování byl tak pěkný, že po roce má matka již čtla v originále Rodinnou kroniku Aksakova a dovedla se hbitě bavit po rusku s dvěma Rusy, které přivedl do Hudlic bibliotekář Patera v létě, kdy jsme byli na Králi.

Mému tatinkovi ovšem učení češtině činilo větší obtíže. Chodil k němu prof. Edvard Novotný, bratr mého informátora, vždy ráno o 7. hod. Posnídal u nás a pak se s tatínkem učil, než tatínek šel do kanceláře. Učení bylo zcela soustavné, úryvek úloh mým otcem psaných se zachoval — brzy pokoušel se můj otec též o to, psát mi česká psaníčka, přes to, že s tvrdými a měkkými i — říkali jsme tehdy široké a úzké i — si nevěděl rady.

K ovládnutí češtiny byl by můj otec, kterého od dětství obklopovala němčina a který neměl takřka do svého čtyřicátého roku příležitosti něco českého číst, potřeboval daleko více volného času nežli tu ranní hodinku. I když již první obtíže překonal a když se později — zejména v „Sokole“ — ocitoval denně v českém prostředí, zabočil ještě často do němčiny. Bylť můj otec obratný a temperamentní v rozmluvě a nalézal při ní, tak jako při vyjadřování písemném, vždy snadno přiléhavé výrazy a individuálně zbarvené obraty, často břitký vtip a vtipný obraz. A když mluvil češtinou, kterou plně neovládal, scházelo mu to vše a mrzelo ho, že nemůže svým myšlenkám dát náležitý výraz. Ještě roku 1865 píše mé matce, že ho navštívil Soběslav Pinkas,

který do Prahy zajel po dlouholetém pobytu v Paříži, a že mluví tak ryzí češtinou, že si musil dát před ním dobrý pozor.

Jinak ovšem bylo se mnou. Novotný mluvil se mnou stále česky již od toho času, co jsme se přestali učit německému čtení; také Sofinka, naše domácí švadlena a kamarádka maminčina z dívčích let, již nemluvila na mne německy, podle příkladu maminčina. Věděla jsem, že si tatínek přeje, abych stále jen česky mluvila.

Nalézám o tom ostatně výslovnou zmínku v dopise z července 1860 na Král psaném. Z téhož dopisu je také zřejmo, jak mému otci na tom záleželo, abychom u vlastenecky uvědomělých rodin ze sousedství se okázaly Češkami. Píšeť: „Že jsme (totiž mimo mého otce též lesní Nittinger a Jos. Novotný) u Macháčků co nejvlídněji přijati byli, Ti jistě Novotný a Nittinger již řekli. Paní očekává Tvoji návštěvu; udělej určitě tu návštěvu a napomeň Renátku, aby ani jedno německé slovo tam nepromluvila. Ty také mluv jen česky. Vůbec by to bylo velmi případné, kdybyste na Králi zásadně nemluvili německy, tak si také Ty zvykneš a já se pak budu od Tebe učit."

V témže dopise je zmínka o rodině Bartelmových: „Dnes byl Štěpánek od Bartelmů u mne" — Štěpánek byl spolu s Tyršem vychovatelem hochů Bartelmových — „a pozval jsem ho na večeři. Řekl mi, že paní Bartelmová v Jachymově Tvoji návštěvu s určitostí očekává a že je zvláště na Renátku zvědava. Splň tedy toto přání a mluvte tam jen česky."

Na návštěvu u Macháčků se živě pamatuji. Tatínek ještě v jednom dopise se o nastávající návštěvě zmínil a kladl mamince na srdce, aby byla k paní velmi srdečná a aby jí řekla, že si v zimě k sobě vyprosí dvojčátka, až budou u slečny Peškové na vzdělání.

Ve vlídném bílém zámečku v Král. Dvoře bylo všade

plno. Macháčkovi měli tehda sedm dětí a vedle jiných častých hostí tu býval též mladý bratr panin, Sklenář, v tehdejší vlastenecké společnosti již známý, jenž několik let nato vedl k oltáři Otylii Malou. Když v jídelně kolem dlouhého stolu se sešla rodina — pán, statná, širokoplecí postava s krásnou hlavou, vroubenou černým plnovousem, štíhlá paní s jemnými pravidelnými rysy, spanilá dvojčátka Márinka a Rézinka, tehda as čtrnáctiletá, jejich sestra černobrvá Jindra, věrná podobizna otcova, dva hoši ramenatí a hezcí jako jejich tatínek, a ještě nějaká další drobot dětská, tu se muselo každému zdát, že tato rodina zemanského rázu je zosobněním statnosti a zdraví. „Co v té rodině muž, to košatý douba —“ napsal o Macháčkových Neruda, — „co žena, to zjev čarovný“. A přece, než patnáct let minulo, zbyli z celého rodu jen tři členové — Jindra, bratr a menší sestřička; všichni ostatní podlehli tuberkulose plic.

Macháček byl ze skrovných tehdy českých průmyslníků jeden z nejváženějších; on jediný měl odvahu doprovodit začátkem roku 1860 Dra Riegra do Vídně, aby císaři odevzdali žádost za povolení vydávání českého politického deníku, která byla zároveň memorandem českých tužeb a stesků. Při památných prvních vítězných volbách na jaře roku 1861 byl zvolen poslancem ve dvou okresích a měl blízké styky se všemi čelnějšími osobnostmi vlastenckými, které si v něm cenily bystrého průmyslníka, jednoho z prvních českých cukrovarníků.

Jak se mi líbilo v té velké vzdušné jídelně v přízemí zámečku! Po svačině nám přednášeli hoši, jimž modré čamarky s ocelovými knoflíčky krásně slušely, a s nimi též strýc jejich Sklenář, vlastenecké básně.

Macháčkovi a Bartelmovi byli první české rodiny,

s kterými jsme se seznámili. Styk tento sprostředkoval náš pobyt na Králi, v milém našem letním útočišti.

Myslivnu na Králi, která co do zevnější úpravy se dodnes valně nezměnila, pamatuji, pokud se vnitřního zařízení týče, dobře. Jako na obrázku vidím před sebou zejména parádní pokoj paní fořtové. Měl jedno okno do dvora, jedno do zahrady a v tom mezi různými květinami — muškátem, fuchsiemi a j. ve velkém kořenáči — Aronova hůl. To byla vysoká rostlina, celá posetá modrými velkými zvonky; Nittinger z ní měl potěšení, jak se mu vydařila. Když jsem se zvědavě ptala, kdo to byl ten Aron, a zvěděla jsem, že to byl „starý žid", nešlo mi nijak na rozum, že právě ten měl tak krásnou květnatou hůl.

Nábytek tu byl dubový, solidně hlazený, velký stůl uprostřed, u něhož se jedlo, když byli hosté, u stěny výražná postel s nejkrásnějšími povlaky z výbavy Fanynčiny; na druhé stěně dva šatníky, z nichž však jeden byl vlastně kredencí. V této skříni, mimo lepší nádobí, ukládalo se také pečivo, které paní fořtová dělala pro strýčka příhodu, a zavonělo vždy lákavě vanilkou, když se dveře skříně otevřely. Blíže dveří do síně, které byly jednokřídlové, stála malá pohovka. Byla bez per, tedy hodně tvrdá a potažena černou, žíněnou, neumořitelnou látkou. Paní Fanynka si zakládala na pěkné češtině a hledaných výrazech. Že se obyčejně tomu nářadí říká kanape, věděla, ale chtěla je označit po česku. Zaslechla, že český výraz se tvoří od slova hověti a tak si utvořila podle slova kurník, misník výraz analogický, který ovšem dopadl tak, že si jej netroufám tu otisknout. Když při návštěvě Tyrše s hochy Bartelmovými paní fořtová je zdvořile pobídla, aby si sedli přece na h—k, vzbudila tím tajenou veselost mládeže, hoši — uličníci schválně zavedli hovor tak, aby ožehavý výraz

byl co nejčastěji opakován. To tenkráte ještě s ryzí českou konversací tak někdy nešťastně dopadlo.

Na bílených stěnách viselo několik rytin v černých rámcích, byla mezi nimi též podobizna Havlíčkova a Jungmannova. Svůj nejmilejší obraz, facsimile staré rytiny, zobrazující popravu pánů na Staroměstském náměstí, měl Nittinger pověšenu v ložnici. Ten bílý pokoj, bez falešné parády maloměstské, s pečlivě vydrhnutou podlahou, všecek prozářený světlem, si také můj tatínek vždy pochvaloval, kdykoli nás na Králi navštívil.

Myslivna na Králi leží při silnici, která vede pod rozcestím u Zeleného kříže, které prý pamatuje Karla IV., jednak ke Krušné Hoře a Jáchymovu, jednak ke Křivoklátu hluboko do lesů, s druhé strany částí obce Svaté, jednak ke Dvoru Královč, jednak ke Zdicům. Hned za domem i proti domu byl les, ponejvíce smrkový a jedlový, hodiny a hodiny bylo lze jím chodit, aniž se z něho vyšlo, leda na paseky neb lesní seče. Jedna z těch sečí, které užívali Nittingrovi, byla oblíbeným místem vycházek tatínkových, když nás navštívil. Jiný častý cíl byla Vraná skála, z které se tehda otevíral nerušený rozhled k Točníku a Žebráku.

Také na Krušnou Horu jsme si někdy vyšli — ale to již byl delší výlet a nahoru na Veliz — vrch s osamělou farkou a kostelíkem, kde tehdejší farář, starý vlastenec, Josef Vyhnálek, spřízněný s rodinou Hněvkovských ze Žebráka, byl dobrým známým Nittingrových. V srpnu roku 1862 sešli jsme se tam s Karlem Jaromírem Erbenem, který nějaký čas tam dlel na zotavenou, a s jeho dcerou Blaženou, která se na toto setkání tak živě pamatuje jako já, která již tehdy s úctou pohlížela na básníka „Kytice".

Tatínek vždy okřál, když si na den, na dva — nikdy déle — dopřál k nám zajet. Paní fořtová mu připravila, co nejraději jedl — kuřátko na paprice s výbornou sme-

tanovou omáčkou — a od rána do tmy si pobyl v lese, který tolik miloval. Společnost lesního Nittingra mu byla velmi sympatická.

Nittingrovi navzájem si mého otce nesmírně vážili. Nittinger dovedl ocenit jeho duševní vlastnosti a těšilo ho nesmírně, že se shodli ve vlastenecké horlivosti, tehdy ještě velmi vzácné u služebníka němčourské vrchnosti. Také paní fořtová si pochvalovala, jak pan Fügner je k ní pln šetrnosti a ohledů a stále má o to starost, zdali svým hostitelům nepřekážíme Manželé lesních si cenili každou památku na náš pobyt na Králi, schovali si dokonce hůlku, kterou tatínek kdysi přerazil o suché smrčky, jichž srážením se cestou lesem bavil. Tu hůlku chovala s pietou do nedávna i starší dcera lesních, paní Renata Hainzová, které jsem byla kmotrou, ač byla jen o 5 let mladší nežli já, a uložila jsem ji, na její přání, mezi naše památky.

Pro mne byl pobyt na Králi ovšem vždy blaženstvím. Na boso obuta, v modré bluze, kterou jsem dostala z Paříže, od rána do večera jsem si hrála pod širým nebem a dělala jsem chůvu malé Renatce, ku které přibyla ještě Boženka. Když nás kdysi dopoledne překvapila nenadálá návštěva Bartelmových, kteří přijeli ve dvou kočárech, stavíce se v myslivně, cestou do Dvora Králova, vypadala jsem tuze nerepresentativně, jsouc zamazána od hlavy k patě bezinkovou šťavou, kterou jsem v sadě za fořtovnou cedila do plucrů od piva. Maminka neměla času mne upravit, nebcť chudák musela narychlo zbavit hlavu „papilotek“, na které si natáčela své krátké vlasy.

Byl by tam můj tatínek na té milé Králi s každým srdce rozdělil. Nittingrovi přivezl vždy soudeček plzeňského, které se stáčelo do hliněných džbánečků, tak zv. plucrů, a zásobil ho kuřivem, paní lesní dostala něco do kuchyně. I ten kluk — pasáček — býval podělen.

Jednou daroval pasáčkovi — měli tehdy fořtovi takového hezkého kudrnatého kloučka, polosirotka — stříbrný zlatník. Kluk se s penízem mazlil, vzal ho i s sebou na pastvu, tam si s ním hrál, až konečně ošemetný zlatník se kamsi do mechu neb do trávy zakutálel a ne a ne ho najít. Pasáček se vrátil uplakaný, a dobrý můj tatínek se nad jeho bolestí tak rozlítostnil, že mu daroval druhou zlatku, tentokráte jen papírovou. Avšak pasáčkovi bylo toho blýsknavého zlatníku příliš líto, hnal druhého dne na tutéž paseku, hledal, hledal, až konečně se mu jeho ztracený poklad v trávě u kořene pařezu zablýskl. Připadal si pak s těmi dvěma zlatkami jako boháč a chtěl „tomu dobrému pánovi z Prahy" papírovou náhradu za ztracený a zase nalezený zlatník vrátit, avšak tatínek zatím, než kluk se s kravami z lesa vrátil, odejel — byl by mu beztoho ponechal, co mu dal.

Každé psaní, které tatínek psal na Král po svém návratu, vzpomíná požitku, který mu pobyt v lese poskytl. Toho požitku si ovšem nemohl dopřát ani každé neděle. Pojišťovna měla jeden čas své koně, ale nebyly vždy k disposici, když s nimi inspektor Frič jel dále na škody, a výlohu za fiakra tatínek považoval za luxus, kterého si nelze tak často dopřát, ač nejednou vydal větší obnosy na veřejné účely. Cesta na Král trvala, nežli byla postavena dráha přes Zdice, asi pět hodin, a když se jelo do vrchu, obyčejně tatínek slezl, „protože mu bylo líto koní". Také práce v pojišťovně mu nedovolovala někdy odejet, a chtěl-li odejet, musil ji zmoci nastavením hodin — „budu-li dnes asi do desíti hodin pracovat," píše v jednom ze svých dopisů, „což mi nebude žádnou obtíží, když si tím vykoupím radostný zítřek — shodím břímě na 36 hodin."

Měl les nejraději za jasných dnů ze začátku září, dovedl cítit s přírodou a cele se oddal dojmu z její

nálady. V jednom z dopisů čtu: „Dnes je překrásně, vzduch je tak čistý a svěží, zvuk zvonů tak plně se nese, člověk by se mohl stát zbožným již proto, že s jasností nebe též radostná nálada vchází v duši, starosti snáze se snášejí a nová energie proudí žilami. Jestli pak by člověk při takovém počasí dovedl být zlomyslným?“

Král byla po šest let naším každoročním letním útočištěm, roku 1860 jsme tam dojeli po pobytu ve Františkových Lázních, kde má matka se léčila z jakéhosi ženského neduhu.

XVI.

Na Františkovy Lázně z té doby se málo pamatuji, jen mi utkvělo v paměti prostranství starými stromy zastíněné s mnohými lavičkami a pak vany s léčivým černým bahnem. Nebyla bych do něho vlezla za svět. Cestu z Prahy konaly jsme fiakrem a nocovaly jsme cestou v jakémsi německém hnízdě, kde jsme se v noci tak bály, že maminka a panská Máry odtáhly přede dveře těžký stůl a celou noc svítily. Bedna s naší garderobou byla před námi poslána po formanovi a zdržela se tak dlouho, že maminka již se ostýchala ve svých cestovních šatech chodit na promenádu. Zpět jsme jely přes Karlovy Vary spěšnou poštou — extrapost se tomu říkalo — až do Lubence, kde jsme nocovaly, a odtamtud s koňmi pojišťovny přes Unhošť do Prahy — takové bylo tehdy cestování.

Z dopisů, které můj otec za námi do Františkových Lázní psal, vidím, jakou měrou již národní cítění jeho bylo živé. Seznámili jsme se tam s jakousi ruskou rodinou, jejíž synek Griša se stal mým nejmilejším kamarádem. Tatínek se o hošíka živě zajímal, ale upozorňuje maminku, aby se dobře informovala, jsou-li to skutečně Rusové a ne snad Němci z „Kurlandu“. Psal

mi, abych přemýšlela, jaký dárek na památku by „malá Slovanka" měla Grišovi dát. Byla jsem tou dobou již tak horlivá ve svém národním cítění, že jsem se nechtěla přátelit s německými holčičkami a zpívala jsem jim navzdory v zahradě naší pouze „Hej, Slované!" — bylo to asi tak falešné, že by podle nápěvu nikdo nebyl poznal píseň, kterou jsme tehdy nejraději zpívali a kterou naši krajané druhé národnosti ze všech nejneraději poslouchali. Ovšem že mi tatínek i v psaní zakazoval, abych se „neobírala s Habsburáky, že mi to také vzkazuje Quick".

V mém dětském konání a zaměstnání se vůbec napořád zřetelněji obráželo to nové ovzduší, které náš domov ovládlo.

Jako maminka přerušila na začátku let šedesátých styky s paničkami z pražských německých kruhů, s nimiž se dříve občas scházela, tak též já jsem se rozešla se svými německými kamarádkami. Jen s děvčátky domácího pána Prokopa Ratzenbeka jsem se kamarádila a to k vůli pobytu v krásné a dosti prostranné zahradě, kterou při domě měli. Tatínek mi pozval do domu dcerku svého sluhy z kanceláře Karla Hosera, Márinku. Nebyla mi tuze sympatická, ne protože byla jen dcerkou sluhy, tatínkův demokratism jsem měla opravdu v krvi, ale protože právě ona si nemohla odvyknout ve mně vidět dcerku pana chefa jejího otce. Brzy jsem se seznámila s dvěma děvčátky stejného věku z české společnosti, s Márinkou Riegrovou a Aninkou Mikšovou. S Aninkou seznámil mne Zvonař, náš společný učitel, a byla jsem pak několikráte zvána k Mikšovům do dětské společnosti. Mikšovi bydleli na náměstíčku za Františkánským kostelem, kde paní Anna Lauermannová—Mikšová dodnes bydlí. S temperamentní hezounkou Aninkou jsem si dovedla kamarádsky hrát, ale Márinka Riegrová, ač na týden se

mnou stejně stará, zdála se mi tak moudrá a zralá a dokonalá, že jsem si vedle ní připadala hrozně dětinská a divoká.

Nepamatuji se, že bych si kdy na svůj svátek vyžádala sezvání děvčátek k svačině, ale to pamatuji, že, když mi bylo asi sedm let, jsem si k tomu dni místo dárků vyprosila „hodně moc dráteníčků". Dráteníčkové vskutku přišli, byli mnou v prostranné naší předsíni hojně pohoštěni a „šesťáčky" poděleni a zatančili mi za to a zazpívali. Dráteníčkové a dráteníci nebyli jen mojí láskou. Bylo kolik domů, kde je tehdy podělovali hromadně polévkou a chlebem. Činila tak paňmaminka od Halánků a činili jsme také tak my, jednou týdně na dvoře u Ratzenbeků, dokud to domácí pán si nezakázal. Také jakýsi Tewisen, jemuž patřily dva domy v Krakovské ulici a jenž za mladších let jezdil za vinným obchodem do Uher, byl dobrodincem drotarů a to proto, že mu za jeho cest jakýsi drotar zachránil život, přišed mu na pomoc v zápase proti lupičům.

Ostatně drotaři, jichž tehdy chodilo Čechami mnohem více, než nyní, nám byli milí jako jediní lidé ze Slovenska, kteří k nám přicházeli; cítili jsme v nich pokrevence a poctivé utištěné chudáky. Drobných dráteníčků běhalo tehdy po Praze celé houfy, hnědé huňky, přes které visely na provázku myší pasti, se jim třepetaly na hubených ramínkách. Dovedli také dost obtěžovat a chytře se uměli pověsit na paty zejména párkům a svým „mladý panko, mám hlad" vynucovat krejcárky. Všichni skoro říkali, že jsou „od Trenčína"...

Pro mou lásku k dráteníčkům se mi také tuze líbila čítanková básnička, kterou jsem brzy uměla nazpaměť, jednající o takovém malém kloučkovi v usmolené košilce, o kterých jsem slýchala, že nocují v chlévech dvorců u Prahy a že jsou biti od svých patronů, když nepřinesou hodně krejcárků. Ta „básnička", kte-

rou dnes snad již nikdo nezná, utvrzovala mne také jako asi mnohé z nás tehdejších dětí, v domnění, že všichni dráteníci přicházejí od Trenčína. Je to ubohé veršování, ale líbilo se nám tehdy:

Drotar.

Ze Trenčína vyšla vdova
a s ní její sirotek,
ponenáhlu přišli oba
na vysoký pahorek.

Tam se loučí dobrá máti
se svým milým synáčkem,
on se světem musí bráti,
chodit za svým chlebíčkem.

„Neplač, moje drahá máti,"
těší vdovu sirotek,
„Bůh mne zase k Tobě vrátí,
lidé dají chlebíček."

„Lidé dobří na Moravě
hladem umřít nedají,
v Čechách také na Vltavě
za práci mzdu podají!"

Rozpomínám se u této příležitosti na svou tehdejší četbu. Čtla jsem ráda, ale hladově jsem nehltala. Dětská četba česká byla v těch letech příliš skrovná, aby mi byla stačila, a směr mé výchovy byl příliš odchylný od směru tak všelikých „Zlatých Klasů", překladů z Nieritze a podobných knížek; jen Doucha se mi někdy líbil. Odebírali jsme tehda snad vše, co českého vycházelo, a almárka v „malé jídelně", kam došlé nevázané sešity se ukládaly, byla zdrojem, ke kterému jsem chodila, aniž mi v tom bylo bývalo bráněno — tehdejší česká belletrie byla tak neviňoučká a čistá, že nebylo proč děvčátku obmezovat její četbu. Tak jsem si postupně přečtla vše, co jsme měli od Chocholouška,

přečtla jsem si „První Češku" od Světlé a především ovšem asi třikrát za sebou „Babičku". „Babička" nám městským dětem přiblížila venkov — lid i přírodu — a podle ní jsme si utvořily názor na něj, ona nás ho naučila milovat. Nevím, jak bylo u jiných, ale ve mně vzbudila jakousi zpola uvědomělou lítost nad tím, že my v městě nemáme již těch milých zvyků a obyčejů o svátcích a že nežijeme tak srostlí s přírodou, jejími obdobími a změnami, jako tomu bylo u lidí, které nám Němcová ve své „Babičce" tak přiblížila jako by byli živí. V „První Češce" a později v románu „Na úsvitě" mně, osmileté holčičce, arciť ostala nepochopena kresba povah, zajímala mne jen vlastenecká vroucnost, řekněme třeba tendence, kterou knihy jsou prostoupeny. Nedočkavě jsem vždy čekávala na nový sešit „Českomoravské Kroniky", zvláště později, když již dospěla k husitským válkám, a nenapadlo mi o tom pochybovat, že staří Čechové vskutku tak vypadali, jako je zde kresliči vypodobili.

Domácích děvčátka v Mariánské ulici mi někdy nabízela své německé knihy „Herzblättchens Zeitvertreib" a různé povídky s krásnými obrázky. Čtla jsem bez nesnází německy, ale čtla jsem to nerada; již v mé dětské duši zapustilo češství příliš pevné kořeny. Také německé básně již byly dávno zapomenuty; Vocelovi „Přemyslovci", Jablonského „Tři doby země české", Rubešovy deklamovánky „Orel a kohout", „Vrabec a kůň", verše Havlíčkovy, básně Čelakovského, Erbenovy balady mne zaujaly, aniž jsem ovšem dovedla rozpoznat, co z toho bylo poesií a co veršováním. Znala jsem texty všech písní, tehdy oblíbených, „Naprej!" i „Hej, Slované!", „Slovan jsem" „Bývali Čechové" a tolik jiných, ale zpívat jsem je nedovedla, jen tak tak že jsem poznala „Kde domov můj?", když ho hráli, a stalo se také, že mne maminka musela pošťouchnout, abych po-

vstala — neměla jsem hudebního sluchu naprosto, však si nade mnou také skoro zoufal chudák Zvonař, když, postaviv mne ke klavíru zády, uhodil tón a zkoušel, zdali jej poznám; pamatuji se, že jsem neuhodla ani jediný. A přece dobrý Zvonař věnoval klavírní školu, kterou vydal, „svým milým žačkám, Renátce Fügnerové a Anince Mikšové".

Když pozoruji školní i domácí práci nynějších dětí, vzpomínám toho, jak jsem proti nim měla volný život. Při domácím učení jsem za dvě hodiny pochytila, na co bych ve škole byla potřebovala aspoň čtyři. Úloh bylo málo, co mi bylo uloženo naučit se zpaměti, jsem rychle zmohla. Němčině jsem se nemusela učit, tu jsem znala od dětství a měla jsem s příbuznými stálou konversaci. Byl tu ovšem klavír, hodiny u dobrého a výtečného Zvonaře, které jsem nemilovala. Bavily mne zpočátku, než jsem se naučila notám, ale pak jsem jen z povinnosti a beze vší vnitřní radosti odklepávala své úlohy, majíc potěšení jen z toho, že jsem svými dlouhými prstíky obsáhla oktávu. Z věcí, které jsem hrála, pamatuji se jen na etudy Bertiniho. Byly tu dále hodiny kreslení u starého Ollenhausena. To byl nebohý hrbáček, strýček naší často již zmíněné Sofinky, který se živil dáváním hodin ve všelikých soukromých pensionátech a který je tedy také dával mně spíš proto, aby se ubožáku dostalo honoráře, než abych se něčemu naučila. Kreslila jsem ze začátku ráda, ale „metoda" učitelova mi pomalu práci znechutila. Nosil mi předlohy, z nichž jsem zprvu kreslila všeliký „Baumschlag", jak Ollenhausen říkal, totiž větvičky různého stromoví. Nebyla jsem nešikovná, tak došlo brzy na předložky, kde bylo kousek krajiny se zříceninami nebo empirovým chrámkem nebo malebnou chalupou. Kopirovala jsem ty předložky více méně věrně s hojným používáním pryže a s ochotnou pomocí opravné tužky učite-

lovy. Jeden takový obrázek — zámek Frýdland — jsem darovala tatínkovi k vánocům, pěkně zarámovaný, jsou na něm velmi kudrnaté stromečky — „Baumschlag“ byl nejoblíbenější objekt Ollenhausenovy tužky — a hodně pečlivého „šatyrování“ na zdivu hradu a čistě narýsovaná okénka; mám ten obrázek dosud, proto jej tu mohu tak důkladně popsat. K vytouženému „malování barvičkami“ bohužel již v těchto hodinách nedošlo, neboť chudáček Ollenhausen zemřel.

Když mi bylo osm let, rozhodnuto v poradě mezi mou matinkou, Sofinkou a tetou Juli, že by bylo záhodno, abych se učila nějaké ruční práci. Tatínek svolil nerad, protože, co se tehda pod ručními pracemi rozumělo, bylo buď pletení punčoch nebo nanejvýš nevkusné vyšívání a všeliké tretky z vlny — vycpaný kanárek v hnízdě, v kterém mech představovala upletená a zase rozpáraná vlna, byl zvláště oblíbeným předmětem, který nescházel snad pod žádným vánočním stromkem. Tak mi tedy teta Julie darovala k narozeninám pruh kanavy, na který nahoře vyšila „Na zdar!“ a „Tužme se!“, aby mne k další práci povzbudila — také knížečku předloh mi k tomu přinesla a pásinka vlny. Mám ten „vzorník“ schovaný. Je na něm abeceda a roztodivně stylisované růžičky a pomněnky a podivuhodné ornamenty, vše hodně barevné a po rubu mnoho uzlů a chumáčků, za které jsem byla stále hubována Sofinkou, která mne do ručních prací zasvěcovala. Vzorník mne bavil, ale hrůzou byla mi punčocha. Smlouvala jsem na ukládané úloze, aby místo šestkrát kolem bylo jen pětkrát, šidit se nemohlo, protože na začátku úlohy byla vpletena barevná nitka. Dráty mi vrzaly v upocených prstíčkách a utahovala jsem pletení tak důkladně, že se mi oka nechtěla ani s drátů smekat. To trápení se rovnalo jen hraní škál, při nichž také

každé šizení úlohy bylo vyloučeno, neboť maminka poslouchala.

Se svou nešťastnou usmolenou punčochou jsem také byla někdy poslána dolů k babičce na besedy, aby mi babička, která překrásně pletla, vštípila trochu svého umění.

Jednou v týdnu jsem vždy s dědečkem večeřela dole v jeho bytě. To když si poslal pro jelítka, která ve zvláště dobré kvalitě vyráběl jakýsi uzenář v Celetné ulici. Oba jsme byli jediní v rodině, kdož jsme jelítka rádi, ba tuze rádi jídali. Jednoho večera, právě když dědeček snědl půl své porce a velmi si ji pochvaloval, vešla stará Nanynka, všecka rozrušena, že přišel posel se zprávou, že zemřel před hodinou strýc Ferdinand, nejmladší z dětí Fügnerových. Dědeček hned vstal a šel vedle do pokoje k babičce, která již ležela v posteli. K jelítku se již nevrátil k mému nemalému úžasu. Dětská logika je někdy neúprosná. Slyšela jsem během půl roku stálé zprávy o nezhojitelné mozkové chorobě strýcově, ba ostal mi vtištěn děsivý obraz nebohého trpitele, když jsme ho navštívili ve vilce u Petřínských schodů. Smrtelně bledý ležel na posteli s vyděšenýma očima a držel si nad hlavou podušku, protože se bál, že na něho spadne strop. Považovala jsem smrt strýcovu za vykoupení z bolesti a zármutek dědečkův nad tímto vykoupením mi byl nepochopitelný.

XVII.

Vzpomínky z našeho domácího života by nebyly úplné, kdybych se tu nerozpovídala o našich zvířátkách. I tato kapitolka je charakteristická pro záliby a zvláštnosti mého otce. Můj tatínek měl psy v lásce, jen malé hafálky nesnesl, zejména oba pinčlíci ženy strýce Ferdinanda, s mašlemi v týle, byli mu protivní; ale bez velkého psa jsme nikdy nebyli. První z nich byl Türk-

mann, černá velká doga, dobrák, který mne holčičku tří- a čtyřletou nosil na hřbetě. Když zašel, nevím již čím, nechal si tatínek vemluvit koupi dvou čistokrevných chrtů — Diana a Mylord se ti budižkničemuž jmenovali. Věčně nenajedení, ač dobře se měli, kradli a mlsali — lojové svíčky, když nebylo nic lepšího, ale také liberku právě utlučeného másla paní fořtové Nittingerové z police. Vypadali velmi aristokraticky, ale byli aristokraticky hloupí. Stěhovali se od nás brzy a na jejich místo nastoupil žlutý polobuldok Quick. Ale psi nebyli jedinými našimi zvířaty. Měli jsme též veverku a papouška, kteří po vůli tatínkově na svobodě drženi nadělali tolik škod v bytě, hryzouce a okusujíce garnisy záclon, rámy obrazů a kde co, že způsobily rozhodně více zlosti než potěšení. Papoušek neuměl mluvit, ale zato byl hanebně zlomyslný. Běhal-li po kuchyni, štípal tlustou Stázi do lýtek a kdysi právě, když jsme měli hosty, vletěl služce, která nesla narovnané mandlové věnečky, do křehkého obsahu mísy, který nemilosrdně rozcuchal. Myslím, že tento jeho uličnický čin byl posledním jeho vystoupením u nás — darovali jsme ho nevím již komu, kdo nezvedence pak drželi na řetízku k tyči zavěšenému. Veverku jsme odnesli k Tureckým do zahrady, kde plenila dědečkovi ořechy a švestky. Kanárčího pískotu tatínek nesnesl, ale špačíčka mi trpěl. Byl to lidově vychovaný ptáček, který nepovídal jen obvyklé „špačíček pán", ale také „rčení" tehda všude opakované, k jakési obchodní aktualitě se vztahující „Žide, kup železo!", a to velmi zřetelně. Kočka k nám nesměla, zdála se tatínkovi falešnou a ostatně by velmožný Qick jí také nebyl ztrpěl.

Tedy o Quickovi: Roku 1859 oznamuje mi tatínek v dopise na Král, že Quick, kterého nedávno před tím koupil, jistě se vyvine v „kapitálního psa". A skutečně se z něho stal pes, který se vyrovnal buldoku Havlíč-

kovu. Jako ten jeho „Angličan—liberál“, tak též náš Quick byl nepřítelem tyranie. Nebylo třeba ani mnoho dresury, aby se naučil „politicky povážlivému projevu“, s kterým sklízel častý a upřímný potlesk diváků. Když se mu povelelo: „Such Päumann!“ jal se zuřivě štěkat a tak důrazně hrabat svýma silnýma nohama, že z jeho hněvu šel vskutku strach. Říkali jsme si, že by jistě bezohledný, lokajský policejní ředitel Päumann, od přátel svobody a vlastenců tolik nenáviděný, strachy utekl i s asistencí, kdyby se s naším rozzuřeným Quickem setkal. O Quickově chápavosti a chytrosti šly v domě legendy, naše služky mu říkaly „pan profesor“. Kdysi si tím titulem na smrt rozhněvaly profesora Tomíčka, jenž někdy po hodině u nás ostal přes oběd. Seděl sám v knihovně, když zaslechl služku volat: „Pane profesore, jdou sem!“ Komu by to platilo než jemu? Vystrčil tedy hlavu do předsíně a hlásil se kuchařce Stázi s otázkou, co si přeje. „Ale jim nic, to jsem volala psa.“ Maminka měla pak podivínského starého mládence co konejšit, aby urážku prominul, a Quick přišel o svůj akademický titul. Můj otec měl inteligentního a jemu slepě oddaného psa velmi rád a já tu náklonnost sdílela; také Quick si rád se mnou pohrál, ač kromě kuchařky Stázi, která mu dávala jídlo, ženské pohlaví měl ve zjevné nelásce. Paničky, které k nám chodily, bály se ho; vrčívalť na ně a cenil nezdvořile zuby. Teta Brunnerová, z maminčiných sester nejboubelatější, před ním dokonce strachy skočila na stůl. Tatínek ve svých dopisech na Král a do Františkových Lázní neopomenul nikdy mi vyřizovat pozdravy od Quicka a dokonce jednou — bylo to v létě 1860 — ve chvíli prázdně a dobré nálady se učinil tlumočníkem svého miláčka a dopsal mi jeho jménem dlouhý, ovšem německý dopis, pečlivě vypravený. Dopis ten je pro humor a vtip tatínkův tak charakteristický, že neváhám jej tu v překladě otisknout:

„Haf, haf, haf, rukulíbám, Renátičko!

Neumím-li již pěkně psát? Jsem ale také velmi pilný, píšu po celé noci úlohy. Můj pán říká, že jeho dcera již se učí po léta psát, ale ještě to neumí tak pěkně jak já pes, to je z toho, že ta dcera nedělá tak pilně úlohy. Nyní se počínám učit též těsnopisu, abych mohl chodit s pánem do sezení a nemusil ostávat doma, když je schůze, neboť se tu hrozně nudím. Co mám také doma dělat? Je tu jen fádní Flora, protivný pinčlík, a opilý domovník; s takovými lidmi se nemůže zabývat studovaný pes. Je tu konečně i kuchařka, je to sice hodná, dobrá, ba výtečná kuchařka, ale vzdělaný hovor, jak mu jsem zvyklý, s ní přece není. Ale vařit umí, to je požitek pro mne i mého pána, dostanu tak někdy, co ostane na talířích, proto to vím. A pořádek drží tak, jak tomu nikdy není, když všechny ty ženské jsou doma. Když přijdeme domů, stojí polévka již na stole, doutníky jsou tu vždycky a sirky nikdy nescházejí.

O ten svátek jsme byli na Malvazince u paní Leonhardové (— byla to mladá vdova, nevěsta bratra tatínkova, Ferdinanda —), ale bavil jsem se špatně; je tam tolik malých hafálků, samí hejskové, žádná rozumná řeč se nemohla zaštěkat s těmi nafoukanci. Na zpáteční cestě to jsem vyplatil jednoho buldoka. Šel s dvěma důstojníky a byl hloupý pes ještě na to pyšný. Chytil jsem ho, Habsburáka, a hned ležel a vyl za odpuštění. Kdybych tak mohl dostat Päumanna, to by nezbyl z policie ani hadr.

Příště budu zase psát a očekávám též dopis od Vás. Haf, haf, haf!

Rukulíbám Quick.

Pamatuji živě, že politické narážky, které podobně, jako zde v Quickově psaní, v každém skoro dopise tatínkově od roku 1860 nalézám, velmi důrazně se zakotvovaly v mé dětské mysli. „Zlého Päumanna, co zavírá

české studenty a redaktory", jsem docela opravdivě nenáviděla a byla bych mu přála, aby se vskutku jednou dostal Quickovi do drápů. Naše mladé češství bylo tehdy velmi bojovné a tatínkovi ani nenapadlo tuto bojovnou náladu ve mně krotit.

XVIII.

Můj otec nerad něco dělal polovičatě; přilnul-li k nějaké práci nebo k nějaké idei, oddal se jí celý. I na zevním výraze jeho přesvědčení mu záleželo. Již po návratu z Londýna oblékal se — jak jsem již výše poznamenala — v ledačem odlišně, aby i zevně naznačoval svůj odpor proti tomu, co zval šosáctvím. Volné úpravě oděvu zůstal pak již věren. Nenosil tuhých límců, bradu tísnících, ani škrobených náprsenek, ani složitých barevných kravat; místo manšet míval úzké plisované proužky u košile a nikdy neměl na hlavě cylindr. Také šperků nenosil, myslím, že neměl ani zlatý řetízek u hodinek. Ve střihu kabátu nešel za modou, šatil se skoro vždy černě, a krejčí mu musel šít kabáty dle façony, kterou si sám udal.

Fotografie z r. 1859 je věrným obrazem zjevu mého otce z těch let. Je to první fotografický snímek jeho podoby a zdařil se neobyčejně krásně, též v podání výrazných rysů tatínkovy tváře.

Usadilť se tehdy v Praze fotograf nevšedních kvalit, jakýsi Rupp. Měl atelier na Nábřeží. Můj otec dal se u něho fotografovat s Quickem, kterého drží za obojek, v černém kabátě se sametovým límcem, jak tehda jej nosil, s kravatou volně kolem krku uvázanou a s panamským kloboukem v ruce. Všechny další fotografie tatínkovy jsou již v čamaře. U téhož Ruppa dala se maminka ofotografovat se mnou — myslím, že to byl dárek k tatínkovým jmeninám — roku 1859 nebo 1860. Maminka má tu ještě účes z dlouhých vlasů a já — za-

valitá žabka s boubelatou pusou — stojím vedle její lenošky ve svých „slovanských" šatečkách. Je to pěkný obrázek, jedna z těch starých měkkých fotografií, které mají v sobě vskutku cosi uměleckého — Rupp neměl bez zásluhy firmu „Artistisches photographisches Atelier".

Ale chtěla jsem vyprávět dále o tatínkově zevnějšku.. Když ho uchvátila mocná vlna uvědomění národního, hned s radostí oblekl na sebe čamaru. Nelíbily se mu všeliké titěrnosti, kterými někteří efekt její zvyšovali, šňůry kolem krku, barevné podložené klínky v širokých rukávech; čamara, v které chodil, měla střih polopřiléhavého kabátu a na prsou buď jen řadu oříškovitých knoflíků neb dvě řady hedvábných pásků. Slušela zvláště jeho štíhlé vysoké postavě.

Čamara té způsoby, jak Fügner a také jiní ji nosili, byla velmi slušivá. Nemohly jsme si my, děti z let šedesátých, myslit Čecha v jiném kabátě, a také vskutku ovládala déle deseti let černá čamara všechny naše plesy. Jediní z našich vynikajících lidí, kteří ji nenosili, byli Palacký a Vojta Náprstek. Po roce 1870 začala pomalu přicházet z módy u pražské smetánky, na venkově se udržela déle; dnes je skoro již musejním objektem, mládeži neznámým. Poznala jsem to o výstavě Staré Prahy roku 1917, když jsem hloučku studentíků dělala ve výstavě průvodkyni. Zmínila jsem se o čamaře, a hoši se mne ptali, co to je.

V mladém zápalu vlasteneckého nadšení ovšem též ženská polovina chtěla míti podíl na zevním označení svého probuzeného češství. Také můj tatínek si přál, abychom nosily aspoň něco „národního". Měl příliš dobrý vkus, aby se mu byla zalíbila červená sametová šněrovačka k bílé sukni s modrou šerpou, jako ji nosily do plesů a večírků některé dámy, mezi nimi zavalitá kněžna Taxisová. Pojmy o národním kroji byly tehdy

cstatně hodně nejasné, a tak není divno, že se připletly maďarské a polské zvláštnosti mezi naše. Výsledky byly někdy hodně podivné. Takými byly na př. „slovanské kloboučky", které můj otec za námi poslal roku 1861 do Františkových Lázní. Byly to černé slaměné kloboučky na způsob čikoše — po pravdě ovšem docela nic slovanské — zdobené pavím peřím. Děkovala jsem velmi radostně tatínkovi za klobouček, který se mi tuze líbil pro své lesklé peří a protože byl „slovancký", jak jsem v českém ovšem psaníčku napsala. Také jakési „slovanské šatečky" za mnou tatínek poslal a klobouček mého vzoru pro mou ruskou kamarádku. Za to maminka dala asi patrně mezi řádky svého dopisu průchod jakési nelibosti, která zavdala mému otci podnět k vyčítavému dopisu: „Lituji, že jsem Ti slovanský klobouček vnutil, vždyť ho můžeš darovat, když se Ti nehodí dle Tvých odchylných náhledů, které jsou založeny na evangeliu ze staré Poštovské ulice [míněna tím rodina Tureckých]. Slibuji, že nikdy více o Tvé toiletě nevyslovím jakéhokoli přání, v tom ohledu nemohu zlomit moc tvých moudrých sester. Ale u Renátky si vyprošuji kritiku svého vkusu, tady budu rozhodovat, jak se mi to líbí. Tu delikventskou onošenou frisuru u ní trpět nebudu."

Nejednalo se tehda ovšem jen o slovanský klobouček, ale také o starou tužbu mého otce, aby si maminka nechala ostříhat vlasy. Měla krásné tmavě kaštanové těžké copy, z kterých si točila velmi prostou a střízlivou frisuru, která se — bůhví proč — mému otci nelíbila. Dotýká se toho v témže dopise: „— mrzí mne, že jsem Ti způsobil nepříjemné okamžiky opětováním přání, jakou bych tě rád viděl. Máš všechno právo se na mne zlobit, že jsem se znova přimlouval za odstranění copu, kdežto bych přece mohl vědět ze zkušenosti,

že je to bláhovým počínáním chtít odstranit jakýkoli cop, který se stal zvyklostí."

V následujícím dopise se ovšem mamince omlouvá pro podrážděný ton, ve styku obou manželů zcela neobvyklý.

Maminka poznávajíc, jak velice muži jejímu záleží na „odstranění copu", obětovala konečně své krásné vlasy. Trochu je oplakala — bylo jich vskutku škoda — a získala tím tu trampotu, že si musila denně nechat pálit kudrlinky, jinak se vlasy slušně upravit nedaly. Také já chodila ostříhána jako kluk — věc tehdy velmi řídká — vždyť většina dívek nosila vlasy v „necu", často barevném, ze „žinilek" zhotoveném. Když jsem tak šla na procházku v černých punčochách a volném pláštíku po kraj sukénky dosahujícím, se sokolskou čapkou na hlavě, v průvodu svého učitele Novotného, který v svrchníku na způsob slovanské šiřice, ovšem černém, s kulatým kloboučkem na vlasaté hlavě, byl nápadnou figurkou, s Quickem v našich patách, lidé se hodně po nás ohlíželi, a často jsem zaslechla některou paničku, jak se udiveně nad námi pozastavovala: „Odpusť pánbu, je tohle kluk nebo holka?" Jak ráda bych byla odpověděla: „Kluk je to," v těch letech mne nejednou mrzívalo, že jsem děvčetem.

Jeden z tatínkových úředníků, jakýsi Margulies, drobný, obratný človíček, pocházející ze staré židovské rodiny haličské, jehož terstští ředitelé Nuovy původně ustanovili do pražské filiálky za nedost šikovně zastřeným účelem, aby generálního agenta pražského špehoval, stal se brzy oddaným ctitelem svého chefa Fügnera. Prostřednictvím tohoto Marguliese objednal tatínek v Haliči pro maminku kožich polského střihu, popelkou podšitý, a sobě i mně konfederatku, sobě modrou se šedou kožešinovou obrubou a štětkou z předeného

skla, mně červenou atlasovou s bílým beránkem. Z Pešti došly na objednávku dva černé pláště, mužský a dětský, měly střih slovanské šiřice i s hazukou a dobře slušely. Mužskou nosil Novotný, dětskou já. Tak se doplňovaly prvky našich „slovanských" zásob oděvních.

Také ve výzdobě bytu by tatínek byl rád dal průchod svému češství. To však tehdy bylo velice nesnadno. Ty nečetné reprodukce obrazů českých malířů byly ponejvíce ubohého vzhledu, a tak to zůstalo jen při třech sádrových soškách, představujících Husa, Žižku a Jiřího Poděbradského, na konsolkách ozdobených českým lvem. Český znak — to byl tehda nejoblíbenější symbol češství, často i velmi nešikovně užitý a umístěný — na příklad na koncích „povějek" splývajících od pasu plesové toilety ženské, dokonce ve dvou exemplářích vyšitý. Též motivu lipového listu bývalo často užito jako „slovanského květu".

Také ruční práce ženské, které v letech šedesátých byly pravým postrachem pro každého člověka vybraného vkusu, hleděly se přizpůsobit vlasteneckému ruchu. Kupovaly jsme u Tippmanna neb Gablera v Ovocné ulici perforované papíry, na nichž byla namalována poprsí Žižky, Husa, Havlíčka, která se — hlavy vyjímaje — vyšívala žinilkovým hedvábím a po případě i perličkami. Vyšívání kožešinového límce Havlíčkova mne nudilo, to jsem přenechala Sofince, ale s nadšením jsem pošívala ocelovými bůstky krunýř Žižkův. Bůh ví, kam se ty obrázky poděly; byly by to dokumenty z doby nejhlubšího úpadku uměleckého průmyslu a úžasného pobloužení vkusu, tak jako košíček s ovocem vycpaným vatou, potaženou omalovaným gázem, kterým maminku obdařila k vánocům Fanynka Fričová, dcerka inspektora z tatínkovy pojišťovny, chovanka pensionátu slečny Peškové.

XIX.

Podotkla jsem prve, že můj otec nerad dělal něco polovičatě; to týkalo se ovšem i věcí závažnějších než oblek. Tak považoval též za samozřejmé, že nově k právu se hlásící češství se musí též obrážeti ve správě pojišťovny, jejímž byl generálním agentem, aspoň co do styku se stranami, mezi nimiž byla většina českých lidí. Již v březnu roku 1861 je mezi těmi „kupeckými" kruhy, kdož češtiny užívají, v „Nár. Listech" uveden. Roku 1861 v listopadu rozeslal Oběžní list — Rundschreiben — první českoněmecký tiskopis peněžního ústavu pražského. Stylisace a volba výrazů tohoto „Oběžního listu" je ještě všelijak kroucena a je zřejmo, jaké obtíže působil překlad z němčiny různých obchodních výrazů a formalit. Tak tu čteme, že „úvěrek za premie je zamilované zneužívání" (ein beliebter Missbrauch), a ústav se podpisuje „V laskavosti" (freundlichst). České pojistky, které koncem r. 1862 byly českým stranám vydávány, jsou již ve volbě výrazů správnější.

Na oběžním listě z roku 1861 je podpis Hynko Fügner. Potvrdil mému otci nevím zdali Novotný či Tomíček, že starý český výraz pro Heinrich je Hynko. Tatínkovi se tento překlad jeho jména dobře hodil, protože se často podpisoval zkratkou H. Fügner. Také na dopisech mamince se jeden čas podpisoval Hynko neb také někdy Domoslav. Od roku 1862 však podpisuje se již Jindřich. Naši lidé mívali takové nesnáze s překlady svých jmen. Tak Tyrš ještě při začátcích „Sokola" se psal Bedřich, teprve od roku 1864 Miroslav.

Dnes se řekne — malichernost, avšak našim buditelům z prvého i druhého období národní obrody se to malicherností nezdálo a nebyli dalecí správného chápání lidového cítění, když hleděli k tomu působit, aby čeští rodičové dávali svým dětem jména českého zvuku.

Jakmile se můj otec otevřeně přihlásil do řad vlastenců i veřejným působením, navázány ovšem četné osobní styky s čelnými představiteli naší tehdy ještě uzounké české společnosti.

Jméno mého otce jako člena nově se tvořící vlastenecké společnosti objevilo se po prvé ve veřejnosti, když byl kandidován „Stranou pokroku" do obecního zastupitelstva. Byl kandidován v II. „třídě" za Staré město, vedle architekta Ullmanna, prof. Kořistky, Dra Hamrníka a dvou tří liberálních Němců. Byly to první volby od roku 1849 a z výsledku jejich je zřejmo, jak rychlým tempem pražské české obyvatelstvo je probíralo k národnímu vědomí. Dopadlyť volby ještě lépe, než vedoucí kruhy české očekávaly, jak upřímně doznaly Národní Listy den po volbě. „Jindřich Fügner, kupec" byl zvolen 470 hlasy. Volba se konala 11. března 1861 a jejím výsledkem vtáhla vítězně zase čeština do starobylých síní radnice.

Mezi papíry a dokumenty, k mému otci se vztahujícími, nalezla jsem také litografovaný list s ozdobnou iniciálkou v sloupci českém a na druhém místě německém, jímž „purkmistr" Wanka si „pokládá za čest uvědomiti Jeho Blahorodí, že je zvoleno za staršího král. hlav. města Prahy". List je datován 4. dubna 1861. Na legitimaci mého otce, která má číslo 55, je již podepsán nově zvolený purkmistr Pštross a razítko má již pouze český nápis. Můj otec dal se do zastupitelstva volit velmi nerad; věděl, že nemá dost času, aby tam mohl vydatněji pracovat, a také mnozí naši lidé z řad měšťanstva tam tehdy volení mu nebyli zcela sympatičtí. Také vskutku na radnici byl málo platen, pracoval snad v některé komisi, ale ve sboru nikdy nemluvil, ani návrhu nepodal, jak prohlédnutím protokolů je zjištěno. Leckteré usnesení, leckterý podnět mu byl tam proti mysli, také v jednom ze svých milých lístků mi psa-

ných si naříká, že se „zlobí s těmi šosáky na radnici". Kdyby již tehda byl Vojta Náprstek býval členem sboru, byli by si notovali, a „master Vorwärts", jak později staročeští kamarádi Náprstkovi tam říkali, by asi stejně jako on byl si stýskal na úzký obzor mnohých z našich tehdejších obecních starších.

XX.

V druhé polovině roku 1861 vešel v život „Sbor památky Havlíčkovy", který měl za úkol uctíti trvale památku Havlíčkovu zaopatřením dcery jeho Zdeňky. Po bok tohoto sboru se postavil sbor paní. Začátkem srpna obrátila se paní Augusta Braunerová v „Národních Listech" k českým paním s vyzváním, aby se ujaly sbírání dárků pro loterii, o jejíž povolení bylo žádáno. „Poněvadž nížepsaná po několik neděl nebude v Praze" — hlásila paní Braunerová — „bude přijímati další příspěvky člen sboru paní Kateřina Fügnerová, a žádá se, aby zásilky se řídily na jejího manžela, pana Jindřicha Fügnera." Tak se objevila po prvé ve veřejnosti ve spojení se zjevně vlasteneckou manifestací jména mých rodičů.

Účastenství při „národní loterii" sblížilo mého otce zas s novými představiteli českého hnutí. Loterie ho zajímala a z úcty k Havlíčkovi, který byl ze všech našich buditelů mému otci nejsympatičtější, ujal se jí energicky. Můj otec nerad co dělal v malých rozměrech; měl ten dar, že načkoli sáhl, rostlo do šíře i do hloubky. Také loterie v jeho rukou vzala netušený rozmach, na němž vedle něho měla hlavní podíl paní Riegrová. Práce jeho byla ovšem zpola anonymní. Jeho mladá choť přijala ve sboru paní funkci účetní, a vědělo se arciť hned předem, že složitou manipulaci povede za ni její manžel.

Má matka si ráda připomínala svůj první vstup do

většího českého kruhu společenského při první schůzi řečeného sboru paní v bytě paní Braunerové. Přišla první do schůze, ostýchavá, nezvyklá spolkovým funkcím. Schůze se konala v prostranném saloně, opatřeném dvěma damaškem potaženými „etablissementy" — jak se tehdy v Praze říkalo pohovce, s příslušným počtem lenošek a židlí — v saloně prozrazujícím jemný vkus domácí paní. Zde po prvé se sešla s paní Braunerovou. Inteligentní dáma, které značná tělnatost nepřekážela v živých pohybech, zaujala naráz sympatie mé matky. Krátká chvíle hovoru stačila, aby má matka poznala, že paní Braunerová je dáma hluboce vlastenecky cítící, ale, ač je rodilá Pražanka, že mluví česky méně plyně než ona sama a že co chvíli vždy zaběhne do němčiny, když nepohotová zásoba českých frází nestačí bystrému proudu myšlenek. „Dodalo mi to smělosti k české konversaci," říkala mi má matka, když na ten svůj vstup do české společnosti vzpomínala, „ale přišel prof. Purkyně, rozmile hovorný s dámami, přišel Palacký, vážný, suše zdvořilý, tu již zas bylo třeba se sebrat a dávat pozor na volbu slov a rozpomínat se v rychlosti na poučení Tomíčkova o „pádech" a když bylo nejhůř — mluvit německy." Zároveň s Palackým proklouzla salonem do druhého pokoje mladá plavovlasá dáma ve skromném úboru — asi pěstounka malých dětí Braunerových — jak má matka se domýšlela. Když však po chvíli štíhlá plavovláska bez klobouku do salonu se vrátila a má matka se zahleděla v ušlechtilé rysy a krásné výmluvné její oči, nepodivila se, když neznámá jí byla představena co paní Riegrová. Přišla ještě drobná, suchoučká paní Petrovičová, dcera Jungmannova, po ní hraběnka Kounicová, která mezi českými šlechtičnami tehdy, ba ještě i napotom byla jediná, která stále a bez chyb česky hovořila.

Na dvě z dam, které se měly prací loterie zúčast-

niti, byla má matka nejvíce zvědava: na paní Mužákovou a na kněžnu Taxisovou. Zjev spisovatelky měl tehdy cosi výjimečného do sebe. Měšťanská Praha z let padesátých nedívala se s valnými sympatiemi na učené ženy. Avšak v domě Fügnerově předsudky neplatily a má matka — jejíž první českou a to dost namáhavou četbou byla „První Češka", — těšila se, že pozná autorku zajímavé knihy.

Zjev Karoliny Světlé — tehdá se spíše říkalo paní Mužáková — byl z těch, které na první pohled prozrazují „osobnost". Byla prostřední postavy, ale zdála se větší sebevědomým držením těla, výrazné rysy tváře v rámci černých, hladce přičesaných vlasů, myslivé, energické, trochu tvrdé oči v mé matce vzbuzovaly na první dojem více respektu než sympatií. Paní Mužáková v průběhu jednání se kolikrát ujala slova — ráda si zaoponovala vůči mužskému rozumu a stála na svém; to mladé ženě Fügnerově, která považovala za samozřejmé podvolovati se mužské superioritě, bylo věcí novou a — nelíbilo se jí to. Zato se obdivovala řečnickému nadání paní Světlé a její plyná čeština jí nemálo imponovala.

Na kněžnu Taxisovou byla má matka zvědava pro to, co o ní věděla, i pro to, co se o ní mluvilo. A nemluvilo se toho málo po Praze o „mesallianci" mladého knížete. Vědělo se, že mladá kněžna je prostičkého původu občanského; jen v tom veřejné mínění se různilo, je-li dcerou kostelníka či vesnického učitele. Matka věděla o leckteré podrobnosti setkání obou mladých lidí v cizině. A to tak. Přítelkyně starší její sestry Toninky, Pražanka, provdala se za profesora lékařství Dra Lange, který z Prahy byl povolán do Heidelberku, a v domě tohoto krajana, jehož choť, sličná a zajímavá dáma, kolem sebe soustřeďovala vynikající společenský kruh, i kníže Taxis jako student — krajan — býval občas

hostem. Zde vlastenecky vychovaný, pro hudbu a zpěv zanícený šlechtic zastihl jednoho večera mladistvou krajanku, naivní, živou, hezkou dívčinu. Zasedla ku pianu, zapěla po česku několik národních písní, s uměleckým citem, zámluvným, dobře školeným hlasem — v mladém srdci vlastencově se rozzvučely struny vroucího ohlasu a na sklonku večera již nevěděl, zdali mu učaroval zpěv či zpěvačka.

Při první schuzi „Sboru paní" má matka paní kněžnu poznala. Viděla paničku malého vzrůstu, s hlavou plnou černých lesklých kudrn, v toiletě živých barev a nápadné úpravy, nepřidávající distinguovanosti nevznosné postavičce. Má matka toho v rozmluvě nejednou vzpomínala, jak — podobně jako jiné a jiné — tím zevním dojmem se dala naprvníkrát svést k nepříznivému úsudku o volbě mladého šlechtice. „I když jsme ji pak blíže poznaly a měly ji upřímně rády," vypravovala matka, „nemohly jsme neviděti, že jaksi nesrovnale vypadala, oblečena ve fantastický národní kroj s červenou šněrovačkou, v slavnostní, temným dřevem vykládané jídelně paláce Taxisových v Jámě, u tabule obtěžkané starým rodinným stříbrem. Zato, kdo ji viděl v dětském pokoji, starostlivou u postýlek její drobotiny, v domácím šatě, kdy naivní záliba v pestré parádě dojmu nevadila, a ve chvílích, kdy se upřímně rozpovídala, dobrou a veselou, musel ji mít rád. Dost chudák zkusila pomluv, vždyť si mi i kdysi stěžovala, že po Praze o ní povídají, že si knížecí erb i na klobouk — čikoš — dala vyšít."

Loterie měla být v květnu skoncována, bylo tedy třeba usilovně pracovati. Dárky sbíraly po venkově zvláštní výbory, jednalo se však také o rozprodej losů, které byly sice jen po 20 krejcarech, ale i ten obnos zdál se někde značný. Mám před sebou malou knížku, v které můj otec si znamenal jednotlivce, kteří o odbyt

losů pečovali. Nalézá se tu celá řada známých jmen: Pater Wurm, Dr. Grégr, Kohout ze Smíchova, Jokl z Karlína, JUC. Habětínek ve Vídni, který odebral 2000 losů; zas jsou tu zaznamenáni malí lidé z českého venkova, Mužík, mlynář z Knovíze, se 100 losy, několik kaplanů; nejčastěji vrací se mezi nimi jméno Tomíčkovo. Prof. Tomíček také s Novotným si vzali na starost připisování čísel serií na archy losů, které k nám byly z Bellmannovy tiskárny dodávány a u nás rozstřihovány. Naučila jsem se také tomu rozstřihování a byla jsem na svůj podíl práce pyšna.

Můj otec ovšem si toho byl vědom, že pouhá dobrá vůle a ochota nepostačí k tomu, aby větší počet losů se odbyl. Věděl, že bude třeba rozvinout širokou, dobře organisovanou agitaci. Ujal se jí pod jeho vedením jeden z jeho úředníků, inspektor Ruth, který soukromými dopisy k těm agentům pojišťovny, o jejichž vlasteneckém vědomí byl přesvědčen, organisoval agitaci po venkově. Podařilo se tak rozprodati 58.864 losů, což pro tehdejší poměry byl značný počet. Počtu tomu přiblížil se jen výsledek agitační práce paní Riegrové, která prodala přes 46.000 losů. Všech prodaných losů bylo 124.241.

Mému otci z agitační činnosti Ruthovy vznikla arciť také nejedna nepříjemnost. Jednatelé, ponejvíce malí obchodníci, mlynáři, soukromí úředníci a pod., z většiny se ujali práce horlivě a ochotně. Nejeden z nich měl doma pečlivě opatrované číslo Havlíčkových „Národních novin“, nejeden uměl Tyrolské elegie z paměti. Avšak nalezli se též nedbalci a lidé nesprávní, kteří zapomněli odevzdat, co za losy stržili — za ty musel ovšem nakonec platit můj otec sám. Má matka pečlivě chovala list, jímž po ukončení loterie v červnu 1862 Jindřich Fügner se zavazuje vyplatiti paní Riegrové nedoplatek tří tisíc zlatých za prodaných 58.864 losů — při-

jetí těchto peněz, pak paní Riegrová z 2. července podpisem tu potvrzuje — to byly většinou takovéto neodvedené a nedobytné částky.

Bedny s dárky docházely jednak k Riegrovým, jednak k nám. Obsah těch beden byl po většině kormutlivý. Mne ovšem každá nová zásilka naplňovala novou zvědavostí. Matka s Novotným většinou sami vše rozbalovali, kontrolovali a zase skládali. Pomáhala jsem a asi překážela jsem při jich vybalování a pamatuji se živě na roztodivné věci a věcičky, které v nich byly uloženy. Maminka se křižovala nad většinou z nich a naříkala, že tohle přece nemohou presentovat jako výhru. Byly tu jistě také věci umělecky cenné, ale kdo pak tehdy měl smysl pro všeliké ty staromodní šálky a sklenice? Ale byly tu konečne šálky a sklenice, věci tedy potřebné, avšak většinu darků tvořily „ruční práce", mezi nimi zas hlavně košíčky do oken a manšety na svícny ze sekaných korálů, věc tehdy hojně pěstovaná. Některá upřímná ctitelka Havlíčkova obětovala granátovou jehlici neb náramek, ale toho bylo po řídku. I německé básně tu byly se zlatými ořízkami a všeliké haraburdí, kterého se některá málo uvědomělá dárkyně chtěla zbavit. Mne to vše arciť nesmírně zajímalo, a připadalo mi, že také mám zásluhu o tu „národní loterii", když pomáhám vybalovat.

Nějaký den před tahem byly výhry veřejně vystaveny v sále Žofínském. Má matka, paní Světlá a kněžna Taxisová se ujaly úkolu pořadatelek, ale pomáhal jim vydatně Karel Loschner, tatínkův známý, který měl smysl pro vkusný aranžmán a rozuměl aspoň trochu výrobkům, jak se tehdy říkalo, „galanterním", s nimiž měl v „Sixenhause" obchod.

Do Loschnerova obchodu, kde často se objevily novinky z Paříže i z Londýna, scházela se tehda všechna pražská šlechta, a bylo jistě odvážno pro chefa obchodu

účastnit se podniku, který již pro osobu „rebelanta Havlíčka" byl těm pánům silně proti mysli. Löschner pracoval ovšem anonymně. Jakousi funkci při tomto pořádání měl též Němec, manžel Boženy Němcové, tehda — myslím — člen administrace „Národ. Listů"; mámť po ruce lístek, kterým ho Světlá zve, aby se k pořádání dostavil na Žofín. Löschnerovi se podařilo z předmětů většinou málo cenných sestavit celek tak lákavý, že ještě během trvání výstavky se prodalo hojně losů. Zvědavě prohlíželo si obecenstvo dárky rozměry neb cenou význačnější. Stříbrný tác od paní Královė z Rakovníka, krásné vázy z Liberce, koberce s vyšitými znaky zemí koruny české, které pracovaly slečny Doubkovy v Litni, také krásný soubor na kávu, dar kněžny Taxisové, psací mapa s českým lvem a velké album s podobiznami českých spisovatelů, darované knížetem Taxisem, poutaly pozornost diváků, pak soubor na rosolku Ferd. Fingerhutem darovaný, váza skládaná z mušlí, kterou čeští hoši pražského pluku ve vlašských Benátkách ležícího své vlastenecké cítění kurážně projevili. Stříbrný pohár s heslem Havlíčkovým, dar továrníka Kohouta ze Smíchova, mramorová soška Libuše od Schwanthalera, dar ml. Palackého, a obraz Čenstochovské Panny Marie, kněžnou Czartoryjskou, rozenou Čermákovou, z Polska poslaný, byly snad ze všech výběr nejcęnnější. Také krásné zlaté hodinky budily podiv, jakožto dar kněžny černohorské — že jméno dárkyně bylo nevinnou mystifikací, kterou k zvýšení efektu můj otec, skutečný dárce, si vymyslil, věděla snad jen paní účetní.

Tah loterie, který úmyslně byl položen do dnů Svatojanských — v kterých tehdy vždy příliv venkova pomáhal dávat Praze, ještě z části poněmčené, výlučně český ráz — zavdal podnět ke koncertu, který prostranné prostory Novoměstského divadla naplnil vý-

hradně českým, nadšeným obecenstvem. Bylo to první hromadné vystoupení dvaapadesáti pěveckých spolků o 860 zpěvácích.

K závěrku koncertu konal se tah losů na jevišti, za dozoru notaře. To bylo číslo programu, které dámám způsobovalo mnoho trampot; ukázalof se vhodným, aby celý sbor paní byl na jevišti při tahu přítomen. Pomyšlení, že se mají rozsadit na jevišti tváří tvář obecenstvu, vzbudilo protest zejména u paní Riegrové a mé matky, ale nebylo zbytí. Pamatuji se, že můj otec pak maminku si dobíral pro její němý „divadelní výkon".

XXI.

Při pracích pro loterii navázány ovšem též společenské styky s čelnými vlasteneckými rodinami.

Nevím, které české rodiny tehdy ještě mimo Riegrovu, Taxisovu a Braunerovu pořádaly doma večírky, ale myslím, že jich asi bylo poskrovnu. Moji rodičové bývali zváni jen do těchto tří rodin a chodili tam občas spíše z povinnosti společenské než pro potřebu zábavy. Pravda, sešli se tam někdy s lidmi jim sympatickými a zajímavými. Maminku zajímala stále zvláště Karolina Světlá neboli paní Mužáková, jak se jí všeobecně říkalo. Povídala mi později někdy o tom, jak bývala u Riegrů i Taxisů obklopena mužskými účastníky večírků, jak imposantně vypadala, když stála u veřejí dveří v saloně nádherného domu Taxisových, ovívajíc se vějířem, a jak živě se dovedla bavit. Že se jí dvoří Neruda, nezůstalo tajemstvím.

Paní Světlou zaujalo seznámení s Jindřichem Fügnerem nejen proto, že jim vstoupila nová osobnost do českého tábora, ale právě též proto, že s touto osobností v českém táboře se setkala zcela neočekávaně. Znalať se s mladšími sestrami mého otce z pensionátu z let čtyřicátých, věděla od nich, že mají zajímavého, velmi

vzdělaného bratra, ale měla arciť za to, že tento zajímavý bratr je tuhý Němec, jako se zdály být jeho sestry.

A nyní tu měla před sebou téhož bratra Lotinky a Miny Fügnerových jako muže cítěním českého a krajně liberálního, s nímž se shodně rozhovořila — ovšem že po německu — o věcech národních, jim oběma drahých, o Irsku a jeho bojích za samostatnost, o Garibaldim a italských snahách po Italia unita.

Společností u Riegrů účastnili se převážně zástupci literárního a politického života, u Taxisů zas bývalo středisko kruhů hudebních a divadelních. Ve velkých salonech domu Taxisových se často i tančilo, a tu okouzloval dámy Tonner pravým polským mazurem. Kněžna Taxisová ráda se ve společnosti pochlubila svým krásným hlasem. Také Lukes tu někdy zpíval národní písně, tehdy daleko více pěstované nežli dnes, neboť umělých skladeb zpěvných jsme měli málo.

Při těchto večírcích, ač se jich účastnily jen kruhy vlastenecké, často se ještě ozvala němčina. Leckterému účastníku tak jako mému otci a paní Braunerové se brzo přetrhla nit českého hovoru a zabočil do němčiny, jim o tolik běžnější. Česká konversace se vlastně teprv tvořila, ani běžné formulky oslovení ještě nebyly ustáleny. Většinou pánové vdané dámy oslovovali „jemnostpaní“ — pamatuji se, že se dámy mrzely na Dra Zeithammra, když jim říkal „paničko“.

Za pozvání k večírkům bylo třeba se revanžovat. Tatínek, který nerad jednal podle šablony, smluvil s maminkou, že se u nás uspořádá loutkové divadlo a k tomu že sezvou spřátelené české rodiny i s dětmi. Mezi pány, kteří k nám docházeli, byli dva, na které se mohlo hlavně složit uspořádání divadélka, které tehdy ještě v umělečtější úpravě bylo novinkou — všeuměl Frič, úředník z pojišťovny, a Josef Novotný za dramaturga

naší scény ustanovený. Malovalo se a šila se garderoba loutek a sháněly všeliké světelné efekty.

Novotný upravil kus „Oldřich a Božena“ — i tištěnou divadelní ceduli jsme měli — a Frič důmyslně sestavil šest párů figurek v „selských“ krojích, které o svatbě knížecího páru tančily jakési kolo. Divadélko se postavilo mezi dveřmi, vedoucími z knihovny do salonu, kde byla rozestavena sedadla. Přišli velcí i dětská drobotina. Přemýšlím, kdo z těch tehdejších dětí by ještě mohl pamatovat ono představení. Zda někdo z rodiny Braunerovy? Zda paní Lauermannová, tehda Aninka Mikšová, kterou k nám uvedl Zvonař? Krásná dvojčátka Macháčkových a Márinka Riegrová, má vrstevnice, a bratr její Bohuš, tehda asi pětiletý, tu také byli. Byl zde také jejich dědeček Palacký a ovšem jejich rodiče. My děti seděly v prvé řadě a vedle nás se postavil Palacký, jenž se upřímně smál časovým vtipům, které neuctivý Kašpárek si dovoloval. Pamatuji se, že mi to bylo velmi divné, že „starý pan profesor Palacký“ se umí také smát.

Večeře, která se dospělým podávala ve vedlejším „modrém pokoji“ a ke které nám dětem se prostřelo po představení v „červeném saloně“, nijak by nevyhovovala nynějším nárokům. Mísa šunky aspikem zdobená jako předkrm, pečený kapoun s kompotem, nějaký dort a dost. Žádné humry, žádné ragoût, žádné exotické sýry a také šampaňské se nepilo, jen plzeňské pivo a mělnické víno a k půlnoci punč.

Po večeři se stoly v tříokenném „modrém pokoji“ přistrčily ke stěně a tančilo se — nalezlo se několik ochotníků, kteří zasedli střídavě k pianu. Sofinka a já oblekly jsme k té příležitosti „národní kroj“ — bílé halenky, zdobené červenými stužkami, a modré „barešové“ sukně; představovalo to slovanskou trikoloru.

Mezi dospělými účastníky toho večera pamatuji také Julia Grégra, Baráka, Zeithammra, prof. Skřivana, Tonnera a Tyrše. Tento ovšem nebyl u nás po prvé, vždyť jsme ho znali z Krále již od léta r. 1860. Na tatínkovo vyzvání, aby si k němu přišel vypůjčit knihy, navštívil nás po prvé 6. října toho roku: nepamatovala bych arciť data tak přesného, kdyby se nebyl zapsal mamince v její album, kam si dávala podepsat každého nového návštěvníka, jí vzácného.

Užším spřátelením Fügnera s Tyršem zahajuje se nová kapitola v životě mého otce, přípravy, řekla bych raději předpravy k založení té národní instituce, v které můj otec nalezl vlastně teprve pravé své působiště, působiště, na kterém mohl rozvinout všechny své organisační schopnosti, kde mohl vtělit v čin své tužby vlastenecké a do které mohl vložit všechny dary svého ducha a svého srdce — byl to „Sokol“.